7 ימים
שבועון ידיעות אחרונות
מס' 1237 כג תשרי תשמ"ח 16.10.87

מה קורה לקופת חולים

אנשים עוברים לקופות חולים אחרות כי השירות מיושן. יש לזה גם משמעות פוליטית ● עמנואל בר־קדמא

כ"ג יורדי הסירה – עדות אחרונה ○ ראיון עם ליאו קסטלי, גדול סוחרי האמנות ○ נישואים בגיל 40 ○ הסרט על ג'ו אורטון ○ הקברניט אורי יפה על הפנסיה ○ 'סיפור אהבה' של לובה אליאב ○ צדוק יחזקאלי, אחרי

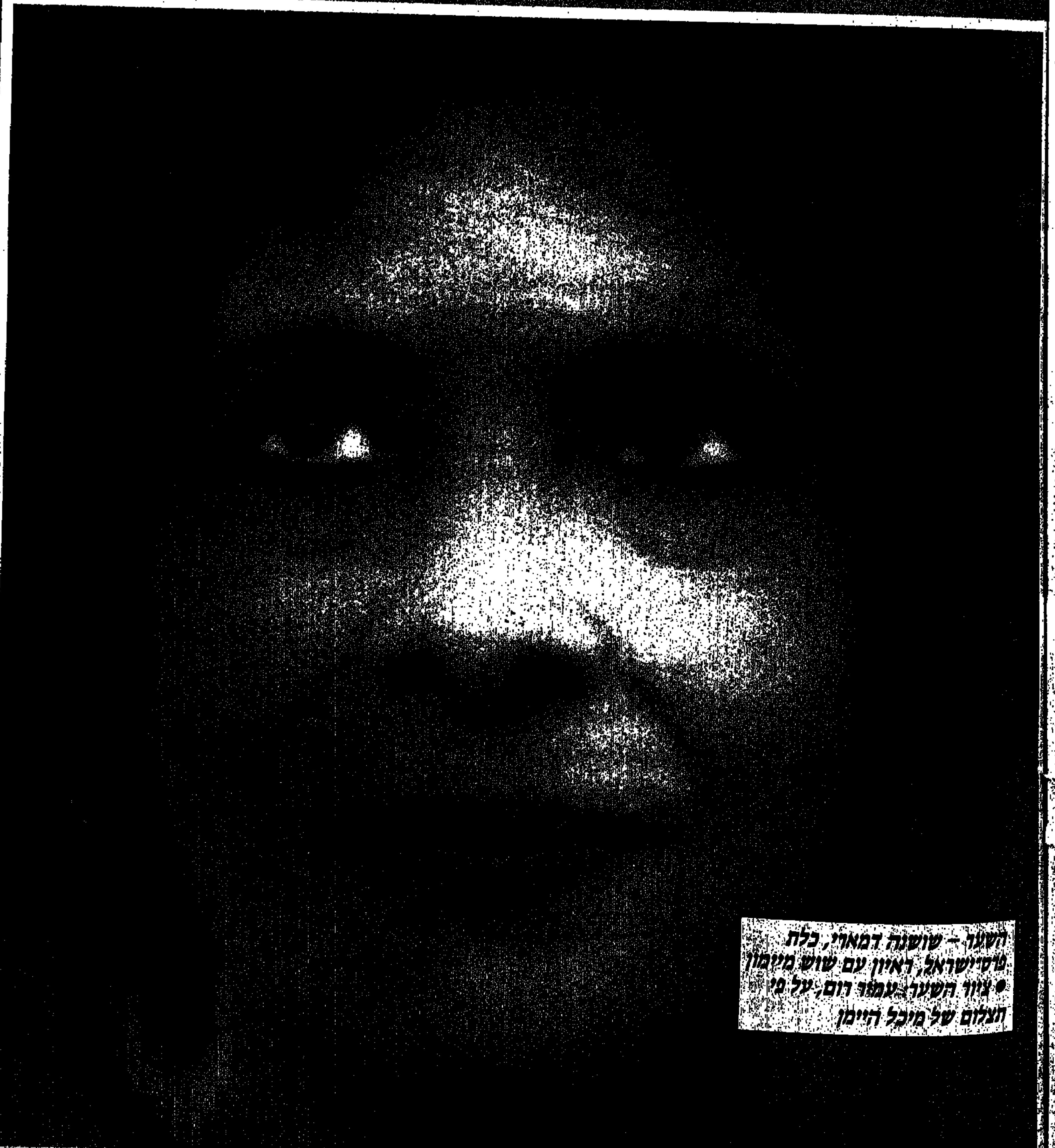

השער – שושנה דמארי, כלת פרס־ישראל, ראיון עם שוש מימון ● ציור השער: עמר רום, על פי תצלום של מיכל היימן

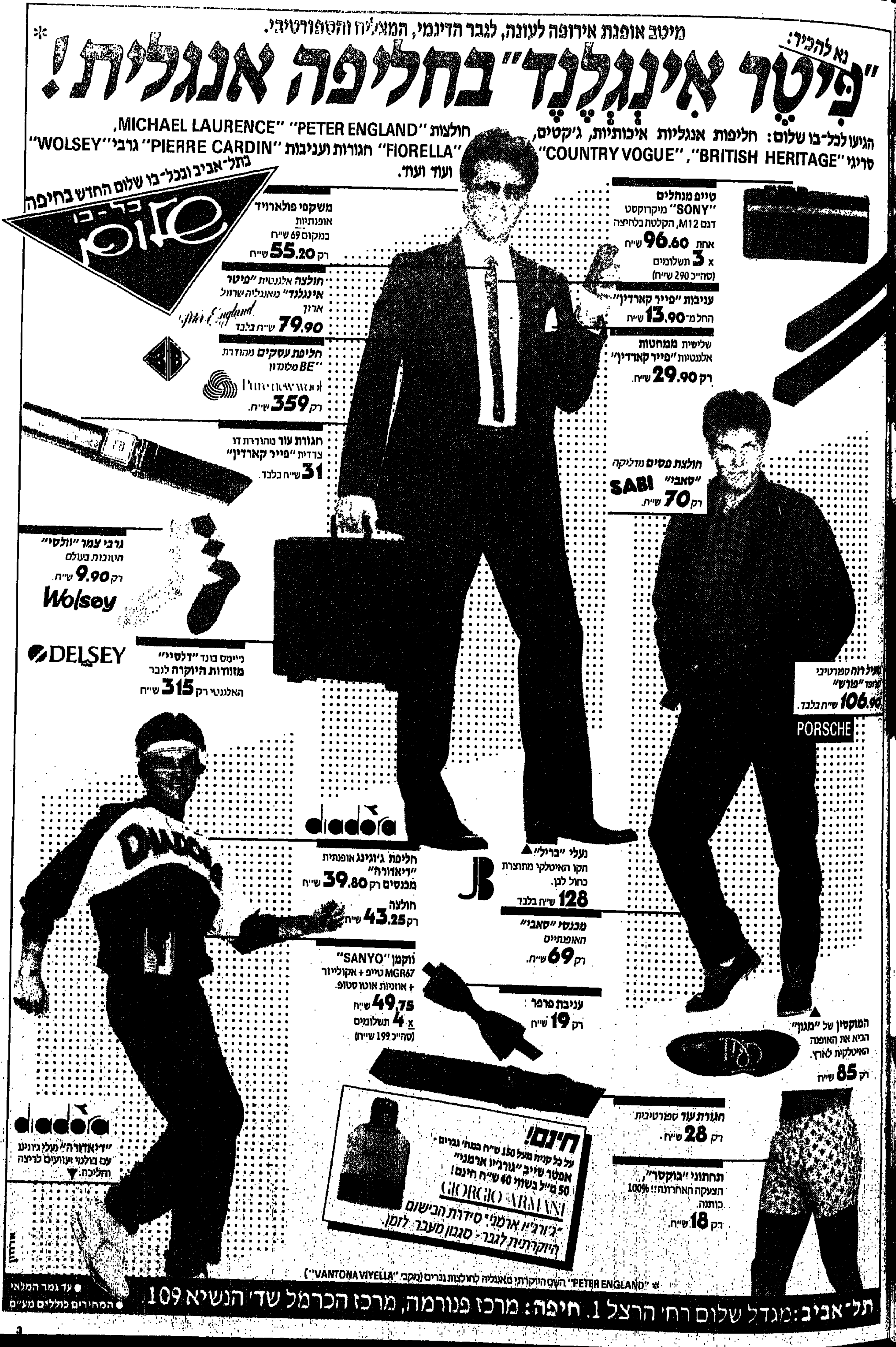
מיטב אופנת אירופה לעונה, לגבר הדינמי, המצליח והספורטיבי.
נא להכיר:
"פִּיטֶר אִינְגְלֶנְד" בחליפה אנגלית!*
הגיעו לכל-בו שלום: חליפות אנגליות איכותיות, ג'קטים, חולצות "PETER ENGLAND" "MICHAEL LAURENCE",
סריגי "BRITISH HERITAGE", "COUNTRY VOGUE" "FIORELLA" חגורות ועניבות "PIERRE CARDIN" גרבי "WOLSEY"
ועוד ועוד.
בתל-אביב ובכל-בו שלום החדש בחיפה
כל-בו שלום
משקפי פולארויד אופנתיות במקום 69 ש״ח רק 55.20 ש״ח
חולצה אלגנטית "פיטר אינגלנד" מאנגליה שרוול ארוך 79.90 ש״ח בלבד
Peter England
חליפת עסקים מהודרת "BE" מלונדון
Pure new wool
רק 359 ש״ח.
חגורות עור מהודרות דו צדדיות "פייר קארדין" 31 ש״ח בלבד.
גרבי צמר "וולסי" הטובות בעולם רק 9.90 ש״ח.
Wolsey
DELSEY
ג'יימס בונד "דלסיי" מזוודות היוקרה לגבר האלגנטי רק 315 ש״ח
טייפ מנהלים "SONY" מיקרוקסט דגם M12, הקלטה בלחיצה
אחת 96.60 ש״ח
x 3 תשלומים
(סה״כ 290 ש״ח)
עניבות "פייר קארדין" החל מ־13.90 ש״ח
שלישית ממחטות אלגנטיות "פייר קארדין" רק 29.90 ש״ח.
חולצת פסים מדליקה "סאבי" SABI רק 70 ש״ח.
משל רוח ספורטיבי "פורש" 106.90 ש״ח בלבד.
PORSCHE
diadora
חליפת ג'וגינג אופנתית "דיאדורה"
מכנסים רק 39.80 ש״ח
חולצה רק 43.25 ש״ח
נעלי "בריל" הקו האיטלקי מתוצרת כחול לבן. 128 ש״ח בלבד
מכנסי "סאבי" האופנתיים רק 69 ש״ח.
ווקמן "SANYO" MGR67 טייפ + אקולייזר + אוזניות אוטוסטופ.
49.75 ש״ח
x 4 תשלומים
(סה״כ 199 ש״ח)
עניבת פרפר רק 19 ש״ח
המוקסין של "מגון" הביא את האופנה האיטלקית לארץ. רק 85 ש״ח
diadora
"דיאדורה" נעלי ג'וגינג עם בולמי זעזועים לריצה והליכה.
חינם!
על כל קניה מעל 150 ש״ח במוצרי גברים - אפטר שייב "ג'ורג'יו ארמני" 50 מ״ל בשווי 40 ש״ח חינם!
GIORGIO ARMANI
"ג'ורג'יו ארמני" סידרת הבישום היוקרתית לגבר - סגנון מעבר לזמן.
חגורת עור ספורטיבית רק 28 ש״ח.
תחתוני "בוקסר", הצעקה האחרונה!! 100% כותנה. רק 18 ש״ח.
* "PETER ENGLAND" השם היוקרתי מאנגליה לחולצות גברים (מקבוצת "VANTONA VIYELLA")
● עד גמר המלאי
● המחירים כוללים מע״מ
תל־אביב: מגדל שלום רח' הרצל 1. חיפה: מרכז פנורמה, מרכז הכרמל שד' הנשיא 109

103,262 פרסים ללא הגרלה
● 2 וידאו טייפ
● 10 טלויזיות
● 50 רדיו-טייפ
● 200 ווקמן טייפ
● 1000 פנקסים לארוחות בורגר-ראנץ'
● ועוד 102,000 פרסים טעימים ומידיים
מבצע פצצה בבורגר ראנץ'
ראנץ'-פרס
נכנסים לאחד מ-33 סניפי רשת הבורגר ראנץ'
מזמינים מנה בשרית (המבורגר, עוף, שניצל, דג או נקניקיה)
ומקבלים כרטיס השתתפות במבצע פצצה - ראנץ'-פרס
כל כרטיס משתתף פעמיים
פעם אחת - מגרדים פרס לתיאבון ויכולים לזכות מיד באלפי פרסים טעימים - ראנץ' בורגרים, מנות צ'יפס וכוסות שתיה.
פעם שניה - מגרדים את ספח הסדרה, משלימים סדרה וזוכים בפרס ענק ללא הגרלה.
שימו לבו - המבצע בתוקף עד 16.12.87 או עד גמר חלוקת 750,000 הכרטיסים.
תקנון המבצע - בכל סניפי רשת הבורגר ראנץ'
בורגר ראנץ' TM
בורגר ראנץ' ®

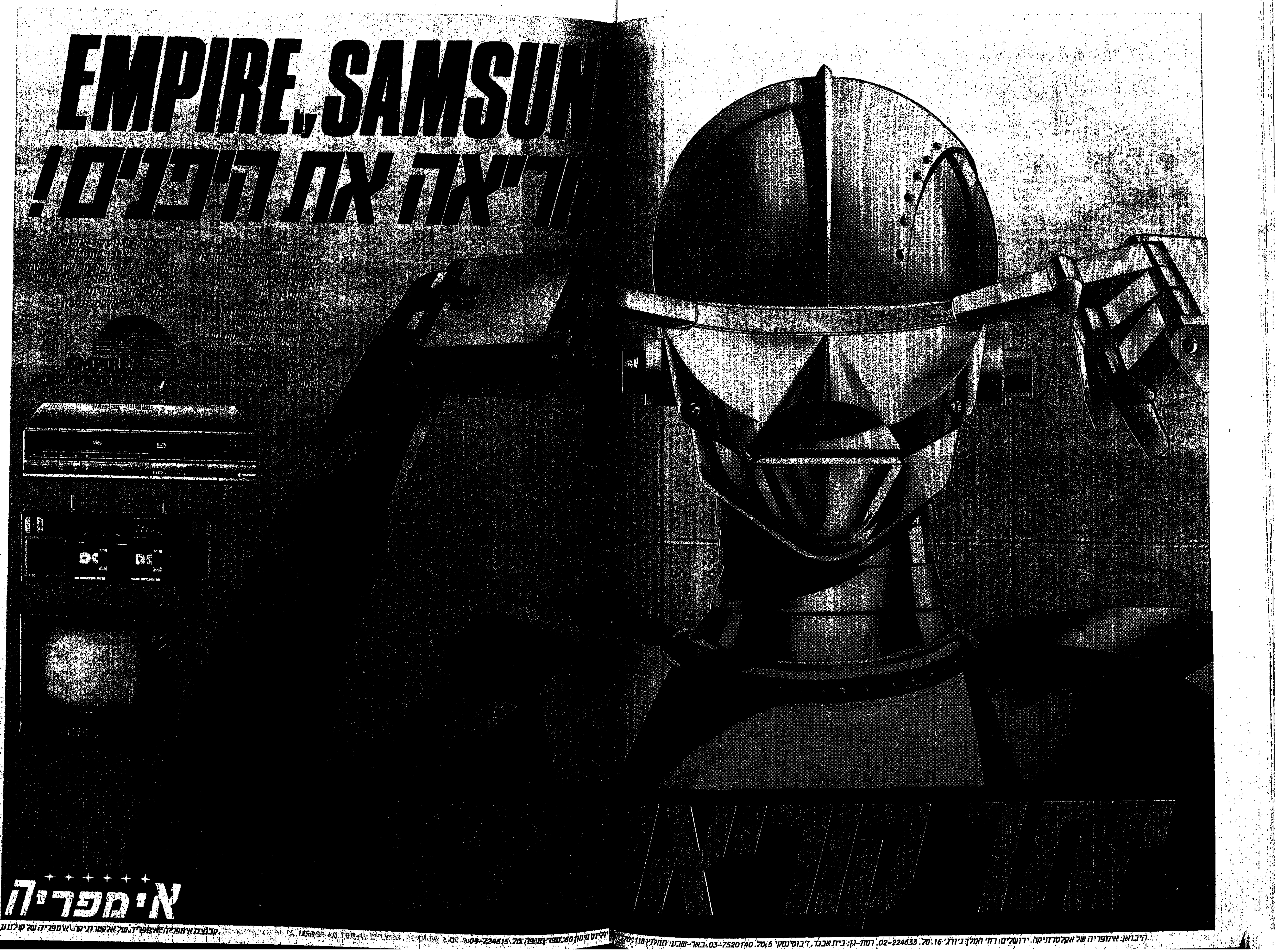

EMPIRE, SAMSUN
ריאה את היפנים!
אימפריה
קבוצת אימפריה: אימפריה של אלקטרוניקה, אימפריה של קולנוע
היבואן: אימפריה של אלקטרוניקה. ירושלים: רח' המלך ג'ורג' 16, טל. 02-224633. רמת-גן: בית אבגד, ז'בוטינסקי 5, טל. 03-7520140. באר-שבע: מחלקה 118
04-224615

חשוב בכל בית
מבצע מיוחד

* ראה תנאי המבצע למטה.

האנציקלופדיה של
התנ"ך

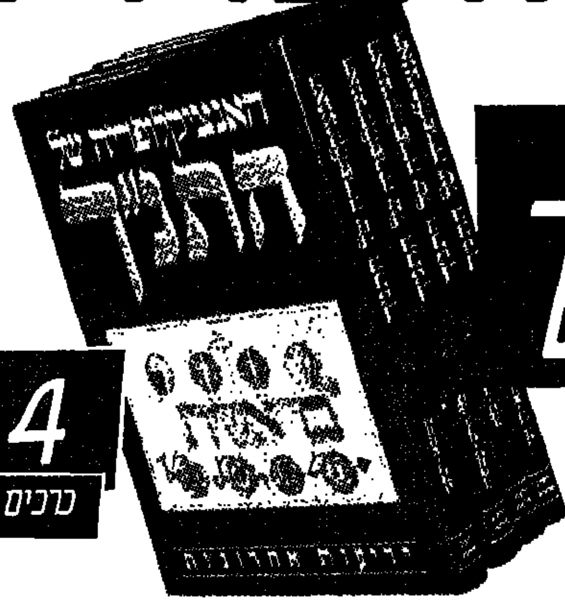

4 כרכים

עורך מקראי: פרופ' שלום פאול, ראש החוג למקרא.
עורך ארכיאולוגי: פרופ' אפרים שטרן, ראש החוג לארכיאולוגיה, האוניברסיטה העברית, ירושלים.
עורך כללי: הרב ד"ר רפאל פוזנר.
זוהי אנציקלופדיה שלמה של התנ"ך מלווה בקונקורדנציה קלה ונוחה לשימוש. אלפי תמונות צבעוניות ומרהיבות עין, איורים ומפות ממחישים את הכתוב, ועושים את העיון לחוויה משכילה ומאלפת. מדריך מיוחד המהווה מפתח לעולם המקרא. האנציקלופדיה חיונית במיוחד לתלמיד ולסטודנט בבתי־הספר, במכללות, בסמינרים, ובאוניברסיטאות.

מחיר מיוחד, 6 תשלומים חודשיים שוים של 31 ש"ח סה"כ 186 ש"ח (6 × 31)

ההיסטוריה של
ארץ ישראל

10 כרכים

מערכת מדעית: פרופ' ישראל אפעל, פרופ' יהושע בן אריה, פרופ' משה דוד הר, פרופ' אמנון כהן, פרופ' יהושע פראוור, פרופ' מנחם שטרן, עורך — ד"ר יעקב שביט.

פעם ראשונה בהיסטוריה — כל ההיסטוריה של ארץ־ישראל בסידרה אחת — ואתה חלק מהסידרה הזאת.
של עם ישראל בא"י.

1. התרבויות הקדומות
2. המלוכה ושיבת ציון
3. התקופה ההלניסטית ומדינת החשמונאים
4. השלטון הרומי
5. תקופת המישנה והתלמוד והשלטון הביזנטי
6. המוסלמים והצלבנים
7. הממלוכים והעותמנים
8. שלהי התקופה העותמנית
9. המנדאט ו"הבית הלאומי"
10. מלחמת העצמאות

מחיר מיוחד, 6 תשלומים חודשיים שוים של 46 ש"ח סה"כ 276 ש"ח (6 × 46)

האנציקלופדיה של
גוף האדם

10 כרכים

עורך רפואי למהדורה העברית: פרופ' יהודה שינפלד — הפקולטה לרפואה אוניברסיטת באר־שבע.
דרך מרתקת, מוסמכת, צבעונית וברורה לדעת את גוף האדם.
מתאים לנוער ולמבוגרים.
איורים מרהיבים ומפורטים ממחישים ומסבירים את הכתוב:

1. לידה וצמיחה
2. תחזוקת הגוף
3. המוח והעצבים
4. הראייה
5. השמיעה
6. העיכול
7. הלב והדם
8. הנשימה
9. התנועה
10. טעם ריח ומגע

מחיר מיוחד, 6 תשלומים חודשיים שוים של 25 ש"ח סה"כ 150 ש"ח (6 × 25)

מדריך תלת ממדי למחשבים
המחיר במזומן 35 ש"ח

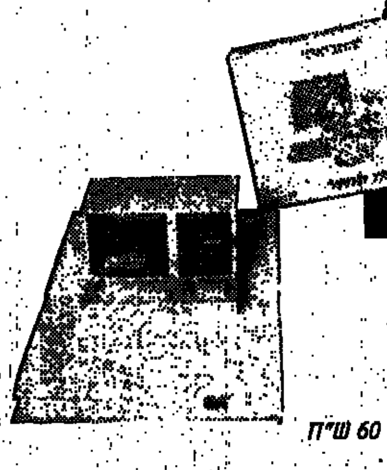

ידיעות אחרונות בשיתוף עם **ספרי חמד**

הספרים, ששום ספריה ביתית אינה שלמה בלעדיהם
אפשרות לרכישה באמצעות התלוש שמודעה זו או טלפונית, בכרטיס אשראי: 621064, 621065, ספרים ישלחו אליך בדואר.

לכ' ידיעות אחרונות, ת.ד. 37744 ת"א 61 376
אני מזמין את
☐ האנציקלופדיה של התנ"ך
☐ האנציקלופדיה של גוף האדם
☐ ההיסטוריה של ארץ ישראל
☐ מדריך תלת מימדי למחשבים
רצ"ב המחאה/המחאות בסך .... ש"ח
השם .... הכתובת .... מיקוד .... טלפון

★ כל הרוכש שתי סדרות ישלם ב־8 תשלומים חודשיים שוים.
★ כל הרוכש את שלושת הסדרות ישלם ב־10 תשלומים חודשיים של 60 ש"ח

וכן לכל הרוכש מעל שתי סדרות יוענק גם המדריך התלת־ממדי למחשבים

7 ימים

10
מלכת הזמר
שושנה דמארי. מיתוס שהזמן רק היטיב עמו. 'כלת פרס ישראל' מתלבש עליה בטבעיות, אולי אפילו הגיע קצת באיחור
• שוש מיימון

13
צוכר כושר
העיתונאי צדוק יחזקאלי מחלים אחרי התקיפה. רואה את הימים האחרונים כמו שרואים קטע הבקעה בהילוך איטי • חיים שיבי

16
בפעם הראשונה
יש מי שזה קורה להם בגיל 40, למרות הסטטיסטיקה. נישואין בגיל מאוחר, מעט אבל יש
• לאה אתגר

20
בורחים מקופ"ח
מדי חודש, נוטשים מאות חברים את קופת חולים הכללית: תורים ארוכים, מחסור בתרופות, רפואה שחורה • עמנואל בר־קדמא

25
יורדי הסירה
44 שנים לאחר היעלמותם של כ"ג יורדי הסורה, חוזר חוקר הפרשה, שלמה בן אלקנה, לעדות האחרונה
• אריאלה [illegible]

לובה אליאב, עם הקמת המדינה. תצלום: בוריס כרמי, באדיבות הוצאת זמורה ביתן. עיתוני שבדיה אהבו את סיפור הזוג אליאב

רוי ליכטנשטיין, „נערת סיפון". ליאו קסטלי, סוחר האמנות, עשה מהפופ ארט זהב

הטייס אורי יפה ורעייתו, יונה עטרי. תצלום: שאול גולן. פקיד מס הכנסה קורא לו „אדון עטרי"

30
אורטון, הסרט
חייו ומותו של המחזאי הבריטי ג'ו אורטון בסרטו של סטיבן פרירס, „זקוף ת'אוזן". ביומנים, אשליה של אושר • יותם ראובני

32
קסטלי מתראיין
סוחר האמנות האמריקני, ליאו קסטלי, על אספנים, אמנים, מוזיאונים. 50 שנות אמנות
• לותאר שמיט־מיליש

36
אהבה בים
מפקד אוניית מעפילים פוגש פליטה יהודיה בנמל קטן בשוודיה. בני הזוג חוזרים לשם כעבור 40 שנה • לובה אליאב

38
אין פנסיה
אורי יפה, מוותיקי הקברניטים של „אל־על", על הסכסוך האחרון עם ההנהלה. מחכים לביטוח הלאומי
• ג'ודי ניר־מוזס

41
מכתב לידיד
איך להתגבר על בגידה חולפת של אשת־חיק נצחית. לא לשכוח את עניין הסימטריה, אדוני, סימטריה
• כיופים, אודטה דנין

45
דוד בן־גוריון
מפת לידתו השמימית מעידה על עוצמה חזקה של אישיות, התלבטויות, החלטות על בסיס אינטואיציה, חוש נבואי ורמת מוסריות גבוהה
• האסטרולוג אילן פקר

אין הרבה דברים יותר טבעיים מהענקת פרס־ישראל לשושנה דמארי

● „הייתי נישאת שוב? אני לא חושבת, למרות שכל הזמן מחזרים"

שוש מיימון

„בואי, בואי בשב בניחותא. קחי עוגה, שתי קפה. אני מקווה שאת לא מהדיאטטים האלה". והנה איך שאת נכנסת, את מרגישה אצלה 'כמו בבית'. תחושה של ניחוחות. עוגה שאפתה, קפה שחור עם 'חוויאג', ח' גרונית וחיוך חם. בשיר גוונים של חום וכתום ואדום. את נלכדת בקסמיה. השיער שחור, העיניים נחלים רושפות, ושושנה בשמלה חושפת כתפיים, אודם וסומק ופרח לבן בשיער, ליד הכיור במטבח, שוטפת את ספל הקפה. על הקיר ממול, צילום קיר ענק של ה'דמארי' בשמלה ומעיל־רוח ברמת הגולן, משקיפה על חטיבת שריון.

– את נראית נהדר. אצל מי את מסתרקת?

„מה זאת אומרת אצל מי? אצל דמארי. מה רצית שאגיד לך, שוקי או רוקי? בכלל, אני עצמאית בהרבה דברים כאלה".

– אלו דברים?

„כמו בישול, כמו תפירה. אני תופרת לעצמי הרבה מבגדי ההופעה, וגם מתקנת. הכריות שאת רואה בחדר, גם הן שלי. עכשיו, אני עושה פרחי משי. אני סורגת, מנקה את הבית. מה עוד? אני מפסלת ומציירת. מציירת הרבה".

– ממש אשת חיל.

„מה לעשות? זה טוב. אני אוהבת תעסוקה. לא אוהבת לשבת בטל. שואלים אותי איך יש לך זמן? אני אומרת מפני שאין לי זמן, אני מספיקה לעשות הכל".

– אחרי יחיים שבאלוהי וכל הפרסים, נראית שכלת פרס־ישראל זו בחירה טבעית...

„להיות עוד פעם כלה, זה מרגש אותי. קיבלתי המון טלפונים, מברקים ופרחים. בואי תראי: מברק משרה לויתנאי, מיעקב אורלנד. יצחק נבון שלח מברק מארצות הברית. יפה, נכון? ירדנה ארזי שלחה ציור עם פתק יפה ותמונה שלה. טלפונים ממעריצים בלי סוף. השכנה שלי, אלקה, שעברה לגור ברחוב פנקס, ובאה אלי כל יום שישי, גם שלחה פרחים. וישראל קיסר. אנחנו בידידות.

ידקוני'. „די, היא קסטת אותי. תני לי פעם אחת, ביום חגי, להיות לבד".

מבקשת שלא אשכח להזכיר את הבת שלה, נאוה. „באוה אירגנה את התחקיר לתוכנית 'חיים שכאלה' שהוקדשה לי. ותראי איזה יופי היא מציירת" – היא מפנה אותי לציורים שעל הקיר. אולי רק היה נדמה לי, אבל טון הדיבור שלה מסגיר שלנאוה קשה עם הרומינטיות של אמה. עם הכמעט סגידה של בושמי, אביה, לאשה הזו.

בסלון הקטן, ים של פרחים, ערימת מברקים, כריות וריקמות וציורים ופסלים שלה, כמה פורטרטים של נאוה, והרבה טלפונים שקוטעים את השיחה. על השולחן לפני מונח טקסט. שושנה מצביעה עליו.

„קיבלתי שיר מבועז שרעבי ואהוד מנור. הם היו כאן קודם. נורא התרגשתי. גם מהטקסט, גם מהמנגינה. אהוד אמר שהיות וקרא שבשבילי בושמי, בעלי ז"ל, עדיין קיים, הוא העז לכתוב זאת כך. ובועז, הרי מלחין נהדר".

שורות חוזרות בשיר: „אתה אתי הלילה כמו לפני שנים/כשלמה רועה בשושנים". „ושוב אנחנו יותר צוחקים לזמן/ עדיין כאן עדיין כאן".

■■■

– נראה שאת פורחת בתוך הצפה של המברקים הפרחים והטלפונים.

„כואב לי רק שמישהו לא זכה לראות את זה. כי היה מגיע לו. זה היה התגשמות חלומו. בושמי".

– איך היה מגיב לו היה חי?

„הייתי דואגת לו שלא יתרגש יותר מדי. אבל הבת, נאוה, אתי. היא התרגשה מאוד".

– איך את מתמודדת עם החיים בלעדיו?

„זה קשה. בשבילי הוא קיים. אהוד מנור כל כך הבין אותי בשיר. אני לא משלימה עם העובדה שהוא איננו. נדמה לי שהוא נסע לסיור ועוד יחזור".

הסיפור שלה כסיפור אגדה. ילדה בת 13, מראשון לציון, בת רב, נוטשת את הבית ומגיעה לתל אביב כי היא רוצה לשיר. ישנה על הריצפה בסטודיו הדרמטי 'שולמית'. בושמי פוגש אותה, ומאז הוא פרופסור היגנס שלה: גילה אותה, התחתן איתה והפך אותה למפעל חייו.

היצירה שלו. וכל דבר שעשה, עשה באופן מושלם. לכן גם היה חרד כל הזמן".

– חרד למה?

„לכל מה שמתרחש סביבי. שהכל יהיה בסדר. כשהייתי הולכת למופע, היה מחכה לי שאחזור. מתעורר, מכין לי לשתות ולאכול משהו, והייתי מספרת לו מה היה ואיך היה. הוא היה שותף מלא. זה לא שחזרתי מהופעה וקמתי בבוקר וזהו זה. הוא חווה את הדברים אתי.

„ושלא תחשבי שבושמי חי בצלי. היו לו כשרונות גדולים משלי. הוא ויתר על הרבה דברים למעני. היו לו כשרון כתיבה וכשרון משחק וכשרון בימוי.

„זו היתה אהבה משולבת בהערצה. הוא גם נתן לי חופש גמור. זו לא אהבה של בעל שאומר: 'תישארי בבית, את יותר מדי יפה, אני פוחד שיקחו לי אותך'. עובדה ששלח אותי לארצות־הברית, והייתי שם תקופות ארוכות בלעדיו, חצי שנה, שנה, והוא סבל את זה, כי ידע מה המטרה.

„מה היתה המטרה? שליחות. ייצגתי את המדינה. נסעתי מטעם משרד החינוך והתרבות, והופעתי בכל המגביות הקיימות. הרשתי את ארצות־הברית מחוף אל חוף. 62 ערים במשך חודש. לא ראיתי איפה הייתי. באנו למלון, הופענו וטסנו למקום אחר. איך קיבלו אותי? קיבלו יוצא מן הכלל".

■■■

– מה היא בדיוק תחושת השליחות הזו?

„כל הזמן זה פיעם בי. אני שורשית. קשורה לארץ בכל נימי נפשי. גדלתי ביחד עם המדינה. בקונצרט הפרידה שנתתי ב'טאון הול' בניו־יורק אנשים בכו: 'את לא יכולה לעזוב אותנו'. והיו איזה מיליונר ואשתו שהציעו לתת לי בית עם אגם וסירה, רק שאשאר שם. אמרתי: 'אני רוצה הביתה. לג'חנון ולסחוג שלי'.

„אחרי מלחמת השחרור, הוזמנתי לצרפת, לפאריז, להופיע ב'שאלה דה שיו'. זה היה ערב שגרירי־זמר של מדינות שונות. אני כמובן ייצגתי את ישראל. לפני שנסעתי, אבי היה על ערש דוי, וביקש שלא אסע. אמרתי לו שזו שליחות חשובה. זה לא היה כרוך בכסף. לא קיבלתי שכר על ההופעה. הגענו לפאריז, והופענו. אני היחידה שקבלה מסך שני. בו

אני מבינה פוליטיקה ומעורה בפוליטיקה, אבל לא מזוהה עם אף גוף. אני חושבת שזמר צריך להיות נייטראלי. זה כמו שאי אפשר לומר שאני זמרת מזרחית. אני שרה בהרבה שפות. וכשאני שרה ביידיש, חושבים שאני דוברת יידיש שוטפת. כך גם בפוליטיקה. אני לא נוקטת עמדה. אני לא בעד ולא נגד. משקיפה על הכל מהצד".

– את מופיעה בשטחים?

„אילו שטחים?"

– יהודה ושומרון.

„לא, אני לא מופיעה, כי אני לא רוצה להיות מזוהה עם זה. אם יגידו לי להופיע במעברה, אופיע. כי אני לא בוחרת להופיע רק ב'היכל התרבות'.

„מצד שני, לא אופיע גם בפני 'שלום עכשיו'. לא אופיע בפני שום גוף שיש לו תוית פוליטית. הופעתי במסע בחירות גם לבגין וגם למערך. אין כאן רק צד אחד. אני לא עושה הפרדות. בשבילי כולם בני עם ישראל. אני לא ג'ון באאז, זמרת מחאה, אני זמרת של העם. בכלל, אני לא אוהבת מחאות".

– כמזרחית, מה את מרגישה ביחס למחאה של בני עדות המזרח?

„עשי לי טובה, עזבי אותי עם מקופחים לא מקופחים. אני לא הרגשתי את זה ואני לא מרגישה את זה. גם אני עברתי ילדות קשה, אבל מאוד יפה. אני זוכרת ילדות עם הרבה חום והרבה צחוקים. וגם אם לא היה מספיק לאכול, או לא היה אסון גדול. הכל זו שאלה של איך אתה לוקח את זה.

„תחושות הקיפוח והמחאה של המזרחים לא שאני לא מבינה אותם. אני מבינה אותם וחשה אותם. אבל, אני לא חושבת שצריך לצעוק ולהפגין. זה רק מגביר את השנאה. בסטודיו הדרמטית 'שולמית' הצגנו מוטיבי תימן. או התייחסו בכבוד למקורות המזרחיים. וילנסקי עשה עיבודים לשירים תימניים. הוא גם הושפע מן השירה הזו. אני שרתי שירי תימן, הבדלה, ושירים ששרנו בבית בליל שבת, אבל לא נחשבתי לזמרת מזרחית. ועם השירים האלה נסעתי לאמריקה.

„מה שאני רוצה לומר הוא שכמובן אין תוויות. או שזה טוב או שזה לא טוב. אין חוכמות. אני לא אוהבת שאומרים: 'לזמרים

שושנה

„אני כבר לא מופתעת משום דבר. לי אין יחסי ציבור, ואני לא נלחמת להיכנס לעיתונות, לרדיו ולטלוויזיה. וכשזה בא, זה נראה לי טבעי. אז ההתרגשות פחות גדולה. לא טבעי לומר שמגיע לי, אבל זה תהליך כזה, חלק מסדר הדים שלי, זה שכל זה אכן קורה לי".

■■■

שושנה דמארי. מיתוס שהזמן רק היטיב עמו. עם השנים, נבקעו בקיעים וחריצים בריטוי של אלילי תש"ח. האגדה של משה דיין נופצה. אחרים נמנו אל השיכחה. אבל, שושנה יושבת על 'כס מלכות'. 'כלת פרס ישראל' מתלבש עליה בטבעיות. נדמה אפילו שהגיע קצת באיחור.

אשה יפהפיה, כריזמתית, יושבת על הכורסה ממול, וכמו סבתא המספרת סיפורי שלגיה לנכדים, חוזרת בפעם המי יודע כמה על סיפורים וקוריוזים ממלחמת השחרור, ששת הימים ומבצע סיני. אלה חייה.

היום, היא אלמנה. לפני למעלה משנה, נפטר שלמה בושמי, בעלה, אמרגנה ומי שגילה אותה. דמארי מדברת עליו בלשון הווה. כאילו יצא לרגע ותיכף יחזור. היא מסרבת בתוקף לדבר על גיל וכאלה דברים. נמאס לה לשמוע עוד פעם את השם 'יפה

– בושמי היה בעצם האיש מאחורי הקלעים שיצר את 'שושנה דמארי'.

„הוא לא היה מאחורי הקלעים. הוא פשוט איש עניו, ורצה להעמיד אותי במרכז. אבל, את כל הקרדיט הוא קיבל ממני. מה הוא היה בשבילי? הוא חי בשבילי. הכל היה סביבי. זו אהבה ענקית. זה יותר מאהבה. את יכולה לאהוב וגם לצאת החוצה. אני הייתי תמצית ותוכן חייו. אני המפעל שלי".

– איזו מין תחושה זו להיות נאהבת עד כדי כך?

„במשך השנים זה נראה לי טבעי. לא הכרתי משהו אחר. אל תשכחי שהייתי בת 13 כשהכרנו. גם שיקרנו ברבנות שאני יותר מבוגרת, כי רצינו להיות ביחד. רציתי להינשא, גם בגלל שעזבתי את בית הורי בילדות. לא רציתי להיות לבד. רציתי לארגן לי בית משלי. אהבנו אחד את השני, פשוט. הוא היה לי גם בעל, ויותר חבר מאשר בעל".

– מה הבעל?

„לבעל יש דרישות, טענות, כל מיני עניינים כאלה. בתור בעל הוא היה נהדר. חוץ מזה הוא גם היה חבר ואמן שעשה למעני הכל, בלב שלם. לא רק בגלל שהייתי אשתו. הוא ראה אותי משני כיוונים: גם אשתו וגם אמנית שהוא יצר והדריך אותה. אני הקמתי

במקום גם קיבלתי הצעה להמשיך להופיע בקאן. כשהגעתי למלון, חיכה לי מברק שאבי נפטר. המברק הגיע בערב, אך עוכב על ידי הקונסוליה הישראלית עד אחרי ההופעה. למחרת, טסתי הביתה. אני מספרת לך כדי שתביני מה זאת תחושת שליחות. תחושת היעוד והאחריות יקרה כי עד כדי כך שאפילו אבא לא השאיר אותי בארץ.

„כשפרצה מלחמת ששת הימים, הייתי בארצות הברית. היתה לי שם דירה מרוהטת. חיסלתי הכל. קשה היה לטוס ארצה. פניתי לשגרירות. שלחתי את התווים שלי במטוס. מהטיסה נסעתי ישר לרמאללה. התווים לא הגיעו. לקחתי אקורדיוניסט, עשינו חזרות והתחלנו להסתובב. בשבילי זה היה טבעי. זה לא נראה לי טבעי שאני לא אהיה איתם. החיילים היו כמו בנים שלי. קשה להגדיר את זה. ממלחמת השחרור ועד עכשיו אני איתם. השירים אותם שירים, רק הגלגל מסתובב".

– הופעת גם במלחמת לבנון?

„לא. הופעתי בבתי חולים. רציתי להופיע, אבל הכניסה לנשים היתה אסורה. זו היתה מלחמה אחרת, בתוך ישובים".

– לא היתה לך דילמה פוליטית עם המלחמה הזו?

[illegible] „אני אף פעם לא עשיתי כאלה חשבונות.

המזרחים נוכחות חזקה'. או שיש לך את זה או שאין לך את זה. רוב האמנים הגדולים בארצות הברית הם כושים. אז מה יגידו?"

– מה את חושבת על זמרים יוצאי תימן כמו עופרה חזה, זוהר ארגוב, בועז שרעבי, יזהר כהן?

„אני לא מחווה דיעה על אף אחד. אני יכולה לחוות דיעה על בועז שרעבי. בעיני, הוא מלחין יוצא מן הכלל, בן אדם נפלא, הוא באמת שומר על המקורות שלו, ויש לו צבע מיוחד בקול. וזה לא בגלל שהוא כתב לי את הרגאטה ששרנו ביחד. בועז שמע בבתים. הייתי שמחה להמשיך ולעבוד איתו.

„מה קורה בכלל בזמר הישראלי? יש שירים מעניינים וטובים, ויש פחות טובים. מה לא משנה. כולם מסתכלים עלי בעיניים של מנהיגה, של אמא, ואני לא יכולה להפלות את זה ולהחמיא לשני. זה גם לא מתפקידי, ואני לא אוהבת לעשות את זה. אבל ללא ספק, יש פה התרחשות מוסיקלית. בתקליט החדש שלי, שעומד לצאת, גם מלחינים הצעירים הקדישו לי שירים: יוני רכטר, מתי כספי ובועז. רוב המילים של אהוד מנור".

– את מתגעגעת לעבר?

„לא. אני לא מסוג אלה שמסתכלים על תמונות ומתרפקים על נוסטלגיה. אני גם לא אוהבת להקשיב לעצמי בתקליטים. אני אוהבת את ההווה וחיה אותו".

– את שייכת לדור החולמים. מה את חושבת על המדינה, האם כך ראיתם אותה?

„ברור שיש שינויים, אבל אין לי תלונות. אני כל כך קשורה לארץ ואוהבת אותה – אז מה שיש זה מה שיש. זה אותו דבר כמו ילד שלך שגדל, ובשבילך הוא כל הזמן תינוק. כך גם הארץ, כמו תינוק, שאמנם מתפתח, אבל לפי טיבעו. אני לא יכולה לכפות עליו את הציפיות שלי".

– התואר 'זמרת לאומית', כבד עלייך?

„לא. זה מוסיף לי אחריות. אני לא חיפשתי את זה. הדביקו לי את התווית הזו".

– בסך הכל, הקהל פינק אותך. אחרי כל השנים האלה, כולם אוהבים אותך.

„זה בגלל שפינקתי אותם. הבאתי הרבה שמחה לאנשים. לא תמיד התנאים היו נוחים, ובכל זאת עשיתי את כל הדברים מתוך אהבה. גם לקהל וגם לאמנות. אני גם לא מסוג האנשים שיכולים לדרוש 'רק פסנתר כנף', עם מה שהיה הסתדרנו.

„מטבעי, אני לא מפונקת, אני לא מתעטפת בהילה של 'סטאר' ובאה בכל מיני

דרישות. יש הרי כל מיני אוזות שמשחקות ועושות קונצים. אני לא זקוקה לקישקושים כאלה. המבחן הוא על הבימה ולא מאחורי הקלעים.

„סך הכל, עברתי דרך ארוכה ומפרכת ועמל רב. זה לא שתגידי: בין לילה נולד כוכב. כוכב כזה גם דועך באותה מהירות".

– איזה שיר מכל השירים שלך את הכי אוהבת?

„אין דבר כזה. שיר שאני לא אוהבת אני לא שרה. ואל תשכחי לציין את וילנסקי, שהוא שותף לפרס שקיבלתי, על תרומתו לשירים שכתב לי, שהיום הם נכס. אנחנו מלווים אחד את השני משנת 42', תקופת 'ליל־הלר'".

– אנשים נשואים לא מחזיקים כל כך הרבה זמן מעמד...

„עם כולם אני ככה, שומרת על קשרים לאורך זמן. אני מחפשת באנשים את מה שיפה וטוב בהם, רע יש בכל אחד מאיתנו".

■■■

– יש לך בת אחת, נאוה. היית יולדת עוד ילדים?

„בזמנו, רציתי עוד ילדים, אבל לא יכולתי כי הייתי בנסיעות, וכך הזמן חלף. אבל יש לי בת ששווה מאה ילדים וממלאה

אותי מכל הבחינות. אני מתייעצת איתה, והיא חברה קרובה שלי. ממש עזר כנגדי. גם כשבושמי היה, נאוה היתה מעורה בכל מה שקורה אתי.

„אם לא הייתי בדרכים, בטח היו לי עוד ילדים. אבל, הייתי כל כך עסוקה. לא חשבתי על זה בכלל. היה ברור לי שלא אסתפק ב'רק להיות בבית', למרות שמטבעי אני אשה רגילה ולא מתייפיפת וסוגרת לעצמי".

– רגעים קשים, משברים.

„הבדידות לפעמים קיימת. כשאת עטורה מסביבך קהל חם ואוהד, את לפעמים חוזרת הביתה ואת לבד. ואחרי כל גלי האהבה והחום, כאילו נשכח הכל. כשהייתי בחו"ל, הייתי חוזרת לבד לחדר במלון. רציתי להתפרק ולדבר עם מישהו, אבל אף אחד לא העז להתקשר אלי ולהפריע לי".

– איך את מסתדרת עם הלבד, אחרי בושמי?

„אני בת מזל. יש לי את המקצוע שלי. אני מופיעה הרבה ומציירת הרבה, כל זה קצת משחרר אותי. אני לא במצב שאשב ואקונן. בשבילי בושמי קיים. כלת־ישראל בשבילו היה הישג גדול. לפחות זכה להיות נוכח ב'חיים שכאלה'. כל כך התרגש. בתקופות האחרונות, כבר לא בא לקונצרטים שלי, כי

לא יכול היה לשאת את ההתרגשות. כל כך היה חרד לי".

– איך את שומרת על עצמך. את נראית כל כך טוב.

„אין ניתוחים. בקושי יש לי זמן למתוח את הרגליים. העיקרון: שלא יהיה לך זמן ושכל הזמן תהייעסוקה, ושלא תהיה לך אפשרות לשבת מול הראי, ולחפש קמטים. לאהוב את החיים כי החיים מחזירים לך בתמורה כגמולך".

– והזיקנה?

„זה תהליך טבעי, וכשזה יקרה זה יקרה. סך הכל נהניתי הרבה־הרבה שנים. היו לי חיים מלאים מכל הבחינות. הרבה סיפוק. אי אפשר להילחם נגד הטבע. אין לי חששות מהזיקנה. אלה החיים. יש גם זיקנה יפה, כשאת נראית טוב ואת בריאה".

– פילוסופיית החיים שלך?

„להיות בריא, ולהנות מכל דבר סביבך. אני פותחת את התריס ונהנית לראות אור, שמש, ירק, פרחים. דברים קטנים כאלה עושים לי את היום".

– היית נישאת שוב?

„אני לא חושבת, למרות שכל הזמן מחזרים"... ■

שושנה דמארי. „אני לא ג'ון באאז, אני זמרת של העם. בכלל, אני לא אוהבת מחאות"

תצלום: מיכל היימן

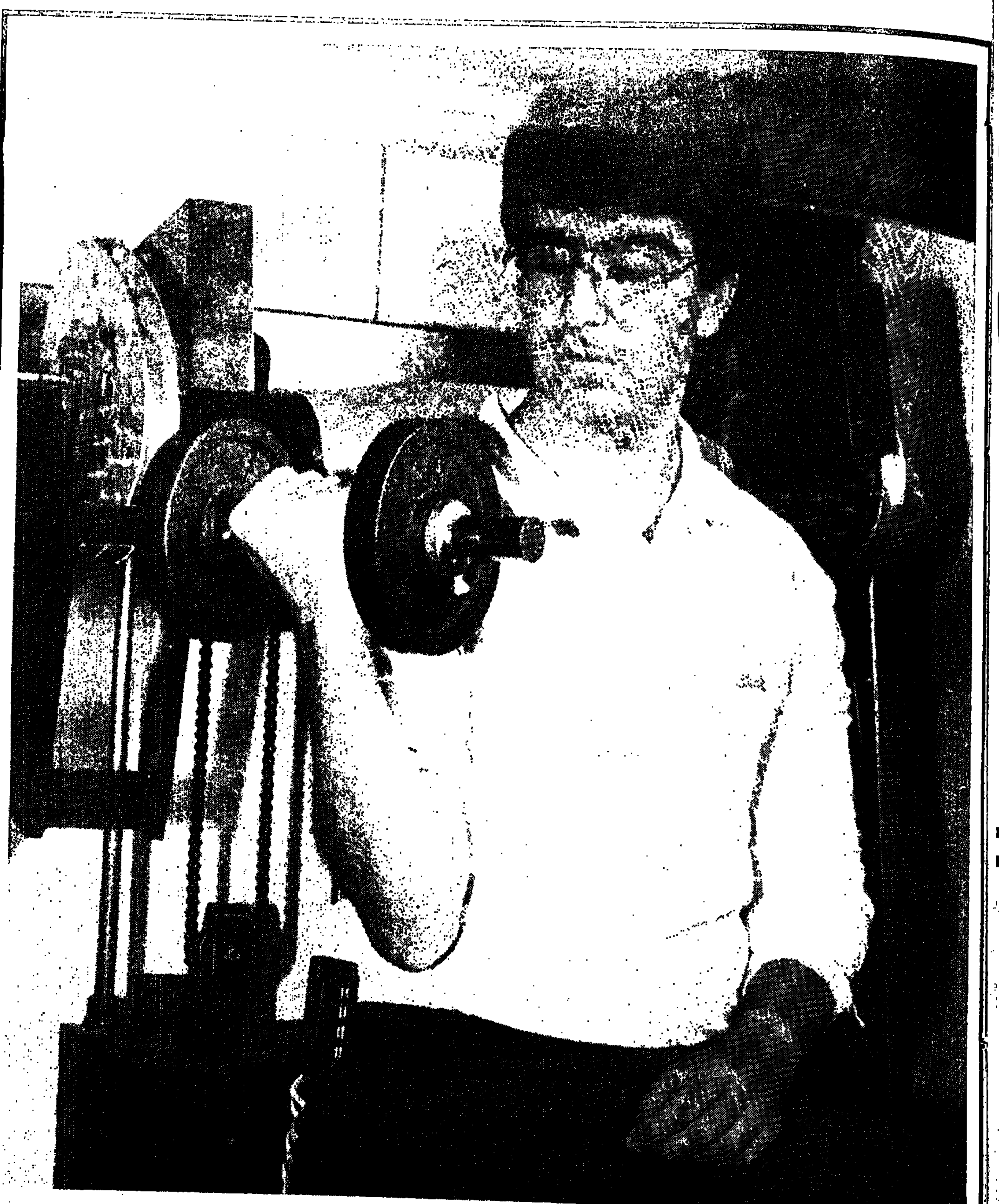

צדוק יחזקאלי במכון כושר. „אני הראי שלהם"

יחזקאלי אחרי

חיים שיבי

תצלום: „זום 77"

צדוק יחזקאלי יושב על ספה בחדר במלון בירושלים. מחר יהיה בחדר אחר. בקומה אחרת. כשמצלצלים, מתקרב לעינית שבצר השני של הדלת איש ביטחון ומבקש מהבא להזדהות. על השולחן מונח אקדח שהוחל בניקויו. החדר מדבר על תחושת איום מתמשכת. יחזקאלי ממתין לאיש שמחפש אותו. רוצה לגמור עם זה.

יחזקאלי נכנס למכון הכושר של המלון ולומר להפעיל את ידו מחדש. עכשיו הוא בשלב של אחרי השיקופית בטלוויזיה ואחרי הכותרות בעיתונים. הסימפוזיונים נגמרו. כל מי שרצה להגיד משהו על ציבור ותקשורת, כבר אמר. יחזקאלי נותר עם מאזן אישי של פיתות: אצבעות ששריריהן נקרעו, רגל שצריך לאמן, המתנה לפסיכופט.

יכול להיות שכשעה ששורות אלה יראו אור, הרוקר יהיה בכלא. יחזקאלי לא מהמר על כך.

כמו כל עיתונאי שהופך לסיפור, יחזקאלי חי את הכותרת שלו פעמיים. איך זה קרה לו ואיך הוא היה כותב את זה. הוא היה כותב את הסיפור שאחרי הפציעה אחרת. ברגע נדיר של אהדה, חיבק אותו הקהל במגרשים כמו שמחבקים כדורגלן שנפצע. אחר כך נגמר הרגע. אולי הוחמץ.

יש לו זמן לחשוב. הוא רואה את הימים האחרונים כמו שרואים קטע הבקעה בהילוך איטי. ברגישות של מי שחייו ניתנו לו שוב, אפשר לראות כמעט הכל. הפרצופים מסביב למיטה. הדאגה הכנה. הדאגה המלומדת. הדאגה למצלמה.

יחזקאלי אומר, שהוא מרגיש טוב עם הגיבוי בעיתון שלו. הוא מונה וזוכר כל מי שבא לבקר אותו בימים הראשונים. בבית החולים היה שחקן כדורגל אחד, ירון פרסלגי מהפועל כפר־סבא. מבית״ר בא המאמן והצטלם, בא המנהל. שחקני בית״ר לא באו. גם ריבלין לא היה שם.

יחזקאלי אומר: יכול להיות שזאת צורה של התגוננות. אני הראי שלהם. אני חושש שגם הם יחטפו את זה פעם.

האגדה על כתב שטח טוב, אפילו במקצוע היו כאלה שעקמו את האף. בסך הכל, סיכון מקצועי. בסך הכל, הם תוקפים גם עוברות סוציאליות. יחזקאלי, עדיין מכור לתקשורת, עדיין בלהיטות של מי שלא ישב מעולם ליד שולחן עריכה, לא מבין את זה. אבל, יש לו זמן לחשוב.

הוא לא רוצה יותר חשיפה. אדם שחושף אחרים, כשזה קורה לו, יודע להעריך את טעמה של השגרה. יותר מכל, הוא רוצה לחזור למסך הירוק עם המילים המרצדות, לחזור לכתיבה. אולי, הוא אומר, אם כבר חשיפה, אז אחרי סקופ גדול שלי. לא שום דבר אחר.

חברים עובדים על יחזקאלי, שלא יחזור לסיקור ספורט. אומרים לו: גמרת להיות גיבור. יחזקאלי חוזר על השאלה שלו: אתה חושב שזאת תהיה בריחה?

בחוץ יורד גשם ראשון. אמא של יחזקאלי מתעקשת להביא לבן שלה אוכל למלון. סוד הקסם של המקצוע. זה לא הזוהר שעושה אותו, זאת ההתמכרות. ■

שברון אופנה בעולם בשבילכם

רמת־גן: קניון איילון, טל. 03-795559.
פתח תקוה: רח' חיים עוזר 17, טל. 03-917428.
ראשון לציון: רח' לישנסקי 10 איזור תעשיה חדש, טל. 03-9612851.
המפעל: אור יהודה, רח' העמל 2, איזור תעשיה חדש, טל. 03-349765-8.
באר שבע: רח' קק"ל 131, טל. 057-75876.
חיפה: צומת קרית אתא, שד' ההסתדרות, טל. 04-720070.

ישנם דברים שעושים את החורף לכל-כך נעים...

כל-כך נעים
לחיות בבית כשבחוץ קריר ורטוב,
להתפנק עם משקה מהביל
ותקליט ג'ז משובח ברקע.
כל-כך נעים שאת כפות הרגליים
עוטפות נעלי הבית של דפנה,
מרופדות בפרווה חמה,
רכה ומלטפת.
ואם בחוץ כבר הפסיק הגשם,
אפשר לצאת איתם החוצה,
הם אופנתיות, יפות והעיקר קלות
ונוחות, תרגישו ממש כמו בבית.

דפנה

בית חם לכפות הרגליים

מתשלובת דפנה - חולתה

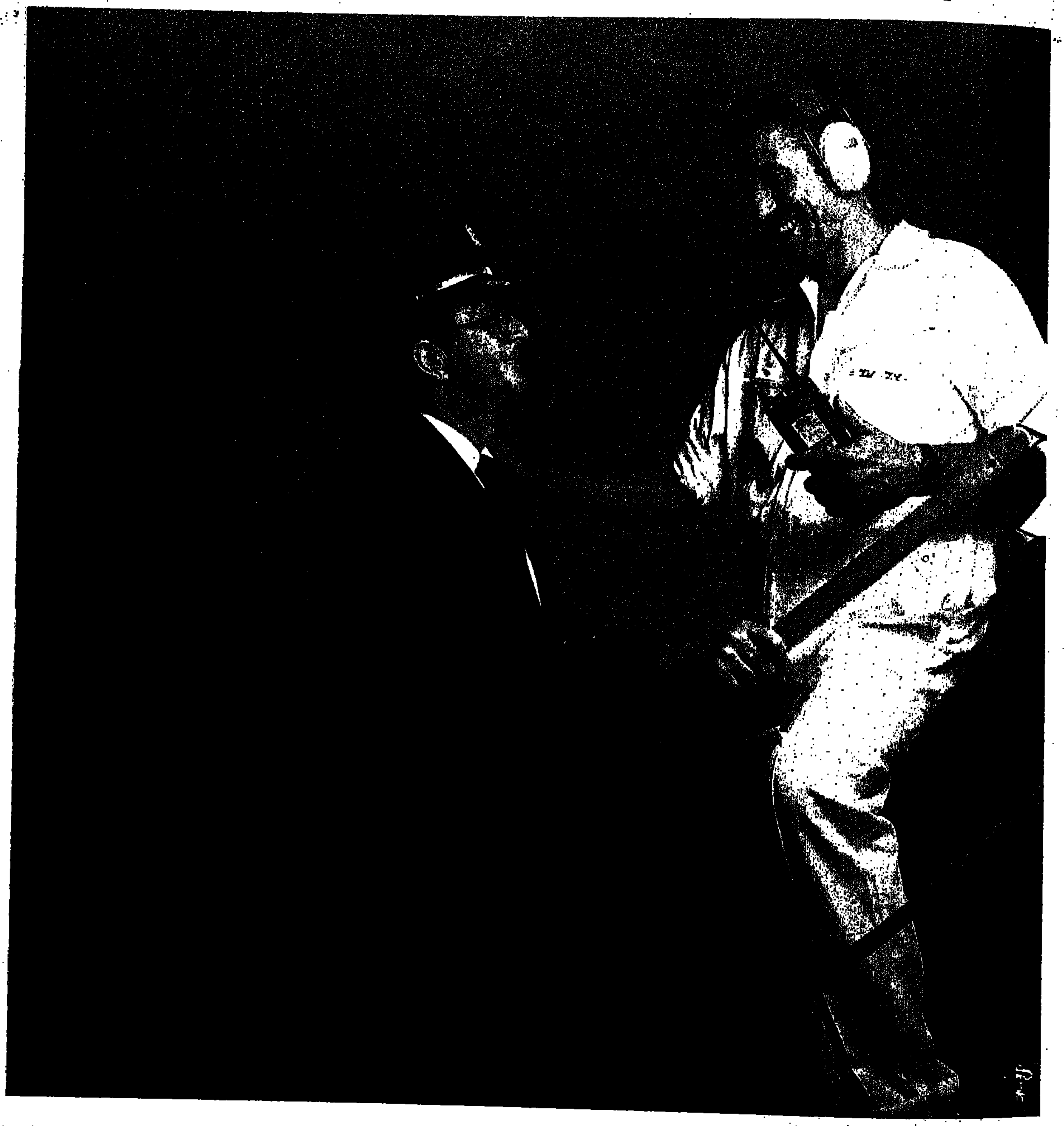

אנחנו מאותה טייסת

...הרגשה טובה לדעת שצוותי האויר והקרקע הם יוצאי חיל האויר. אתה יודע שהם רגילים לרמת הביצוע הגבוהה ביותר, לעבודה מאומצת וקפדנית — 24 שעות ביממה.

ההרגשה הזאת ייחודית מאוד לטסים באל על. ואין זו רק שאלה של הרגשה: בהסתמך על ניסיונם העצום של הטייסים, צוותי הקרקע והמהנדסים - משפרת אל על את המטוסים שהיא רוכשת,

במגמה להשיג יעילות ונוחות מירבית לנוסע.
חברות תעופה רבות בעולם מנסות לחקות את הרעיונות שלנו... אבל הן לא מאותה טייסת.

הלב ממריא אל על

ELAL אל על

נגד כל הסיכויים

הסטטיסטיקה נותנת לרווקות בנות 40 רק 2.9 אחוז סיכוי להינשא. לרווקים – 7 אחוז. לא צריך להתייאש, האחוזים יכולים ליפול גם עליך

עו"ד חיים כצמן, אשתו שולמית ובתם. „תחילה הכירו לי המון בחורות. אחר כך התלחשו שמשהו לא בסדר אצלי. התחתנתי בגיל 37"

לאה אתגר

היא עברה את גיל ה־40, יפה למדי, מוכשרת. יש לה קאריירה פורחת, השכלה, דירה, מכונית די חדישה, חשבון בנק לא קטן ולא גדול. היא מתעמלת, שמורה, תמיד בסדר, בטוחה בעצמה. מלה שלה היא מלה, יודעת מה היא רוצה, הגיונית, מרירה או נעימה לפי האופי, מחונכת, נורמאלית. ובכל זאת – היא רווקה. עד כמה שזה יישמע נורא, סיכוייה להיפגע בתאונת דרכים, בפעולת איבה או להחליק באמבטיה – גבוהים מסיכוייה להינשא. מפחיד.

סקר שפורסם לא מכבר בארצות הברית בידי ניל בנט, סוציולוג מאוניברסיטת ייל, ודוד בלום, כלכלן מהרווארד, נשמע מרושע עוד יותר: לנשים שהגיעו לגיל 35, יש רק 5 אחוזים סיכוי להינשא מחדש. לנשים שהגיעו לגיל 40 – רק 1.3 אחוזים.

הסטטיסטיקה המדכאה הזאת לא עברה גם בארצות הברית בלי תגובות. הדמוגרפית ניל נורמן, ממשרד הסטטיסטיקה האמריקני, טוענת שהפרופסורים מייל ומהרווארד פשוט הגזימו. נורמן מוכנה לתת לנשים שעברו את ה־35, 32 אחוז סיכויים להינשא. אחרי גיל 40, גם אצלה יורדים הסיכויים – ל־17. מבלי להיכנס לפרטי הוויכוח, אמריקה נוטה להסכים עם הסטטיסטיקה המפחידה יותר, זו של שני הפרופסורים.

■ ■ ■

סטטיסטיקה אפשר להכיס רק בסטטיסטיקת־נגד. הלכתי לחפש רווקות שעברו את גיל ה־40, נישאו לראשונה וחיות באושר. התרשמתי שאצלנו הסיכויים דומים מאוד לאלה שציינו הפרופסורים האמריקנים. 600 אלף פנויים ופנויות, 20 אחוז מהם לא נישאו מעולם.

פניתי לשדכנית הלנה, הטוענת שאצלה אלפי נרשמים. מכל התיקים בהם נכרה, העלתה זוג אחד או שניים, בהם האשה נישאה מעל גיל 40 וחיה באושר. האתיקה המקצועית לא מאפשרת לה לגלות פרטים אישיים או שמות.

פניתי לרכילאיות חברתיות. הן בקושי הצליחו למנות ארבעה או חמישה זוגות, בהם אחד מבני הזוג היה רווק מושבע. זה לימד אותי שנפלתי על נושא כאוב. גם כשהורדתי את גיל המדגם ל־35, המצב לא היה טוב באופן בולט.

על פי נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, בישראל 87', מכל אלף רווקות שעברו את ה־35, נישאו רק 45, דהיינו, 4.5 אחוזים. על כל אלף רווקות שעברו את גיל 40, נישאו רק 29 – 2.9 אחוזים. מעל גיל 45 – רק 1.8 אחוזים.

כדקתי גם את שיעורי הרווקים שנישאו אחרי גיל 35 בישראל. הגעתי ל־11 אחוז. מעל 40 – 7 אחוזים; ומעל 45 – 2.6 אחוזים. גם אצלם המצב לא מרנין.

■ ■ ■

ובכל זאת. עורכת הדין התל אביבית זמירה ישראל נישאה לפני 7 שנים, בהיותה בת 40 פלוס פלוס, ליצחק ישראל, עובד בכיר בקונצרן כור. ישראל, המבוגר מזמירה ב־7 שנים, היה גרוש עם בן. הכירה אותו במשפט הגירושין שלו, ייצגה אותו במשפט. הכירו, התחילו 'לצאת', גרו בדירות נפרדות. כשנשלח מטעם כור לארצות הברית, נסעו ביחד וחזרו נשואים.

זמירה ישראל, אשה מדליקה, לא מוכנה לחשוף מרשמי הצלחה, אפילו לא לטובת קהיליית הרווקים המתבגרת בארץ. מוכנה רק לתת צל"ש לבעלה, שהתגבר על הדעות הקדומות ונשא לו אשה שחיה בגפה כל כך הרבה שנים: „החברה הישראלית, כמו האמריקנית, מאמינה שמי שחי בגפו אחרי גיל 40, גבר או אשה, משהו לא בסדר איתו. סטיגמה איומה".

העיתונאית האמריקנית: בהכרה לבנהיים מהשבועון „ניו יורק", ערכה לפני כחודש תחקיר בנושא. לבנהיים מצאה 30 רווקים ורווקות שנישאו אחרי 40. האמריקנים פתוחים יותר לחשיפת חייהם האישיים מהישראלים. אם לבנהיים מצאה בכל ארה"ב הגדולה רק 30 זוגות כאלה, מי אנו שנלין על מספרים קטנים אצלנו?

מקובלה בפסיכולוגיה האמריקנית: נשים שבחרו לעשות קאריירה בגילאי העשרים במקום להינשא, כאשר יגיעו לשיאן המיני – לא ימצאו להן בעל. 15 אחוזים מנשים הנופלות לקטגוריה זו, לא תינשאנה לעולם. חלק גדול מהן, מקובל לחשוב, מבקרות אצל 'שרינקים' (פסיכולוגים). עצבניות בשל רווקותן או רווקות בשל עצבנותן. כשהן מגיעות לפסיכולוג, הטענה העיקרית בפיהן היא שמשהו חייב להיות לקוי אצלן. אחרת, מרוע אין הן נשואות?

הפסיכולוג קונל קוהן כותב בספרו „נשים פקחיות, בחירות טפשיות", כי נשים שהעדיפו בגיל 30 קאריירה ונותרו ברווקותן, צפויות בגיל 40 לבעיה ביחסים אינטימיים, ביצירת קשר קרוב. הן בררניות מדי או שנפגעו בעבר ולא החלימו מהפגיעה. ככל שתישארנה בגפן זמן ממושך יותר, סיכוייהן להינשא פוחתים. נשים גרושות, לעומתן, גמישות יותר, אגרסיביות יותר, סיכוייהן טובים יותר להינשא מחדש.

כמספר הפסיכולוגים, מספר הדעות. יש התולים את האשמה בהורים: גידלו צאצאיהם ללא הערכה עצמית, התגרשו, תבעו יותר מדי מהילד, המעיטו בכבוד הצאצא, רצו בן ונולדה בת. כל הסיבות ביחד וכל אחת לחוד. אחרים, לא רואים כל הבדל במערך הנפשי של הרווקות והנשואות. הרווקות, לדעתם, עניין של מזל: יש פחות גברים מועמדים לנישואין מנשים. מעל גיל 35, יש ארבע נשים פנויות על שלושה גברים פנויים; מעל 45 – שתי נשים על כל גבר; מעל 60 – ארבע על כל גבר.

גברים ממהרים להינשא שנית. 75 אחוזים מהגברים הגרושים או האלמנים נישאים תוך שנה. בעיקרון, שיעור הגברים הנישא פעם שניה גבוה פעם וחצי משיעור הנשים. פסיכולוגים התולים את בעיית הרווקות בסטטיסטיקה, מייעצים ללקוחות שלהם לא לחפש פגמים בעצמם. לא לרוץ לשנות תדמית, להרים חזה, להוריד חזה, למתוח פנים, להפוך למטורפי בריאות, לקנות מלתחות יקרות, לקצץ שיער. לא הם האשמים.

■ ■ ■

ד"ר זאב סגל, מרצה בפקולטה למשפטים בתל אביב, עיתונאי ויועץ לעניינים משפטיים, גבר משכיל, אסתטי, מצליח – נישא לראשונה לפני שנתיים, כהגיעו לגיל 37. אשתו, לילי לבית אוסטרוביץ, קרובה לגילו. גם לה נישואים ראשונים. ללילי, קאריירה עצמאית – מנהלת פרוייקט ללוקים בשמיעה בטלוויזיה החינוכית. לפני חודש נולד להם בן. למרות הסטטיסטיקה.

דוד מושביץ, מנכ"ל עלית, מליונר, בן לאבא הנכון, דמות בולטת בכלכלה הפרטית בארץ. היה אחד הרווקים המבוקשים בארץ, עד שמלאו לו 39. ברצונו או שלא ברצונו, כיכב בטורי הרכילות, נראה בחברת יפה זו או אחרת, בחברת דוגמניות. הלשונות הרעות, לא נחו, סיפרו ברשעות שבוודאי משהו לא בסדר אצלו. בגיל 39, נישא לאופנאית פרחי שטינמץ, אשה יפה, בת 29. היום, לזוג המאושר ילדה בת חצי שנה. שוב, כנגד כל תורת הסיכויים.

שרת הבריאות, שושנה ארבלי אלמוזלינו, נישאה לראשונה בגיל 39 לנתן אלמוזלינו, אלמן עם שני ילדים. הוא היה גיזבר ההסתדרות, הקאריירה שלה פורחת. הבעל מפנק אותה. כשהיא חוזרת הביתה בערב, הוא מבשל לה. היא מעריצה אותו. פעם אמרה שהיתה מוותרת על התפקיד בממשלה כדי שיהיו לה ילדים. היא לא יכלה ללדת. זוג מאושר.

אלוף משנה חדווה אלמוג, בת 39, אקרמאית, בוגרת המכללה לביטחון לאומי, קצינת ח"ן של הנח"ל, מפקדת בה"ד 12. בראש השנה מונתה לקצינת ח"ן ראשית. נישאה בגיל מבוגר יחסית, 34. כשנודע לה על המינוי, היתה בחופשת לידה; ילדה אז את בנה השני.

המשוררת אריאנה הרן, היום בת 43, נישאה לראשונה לפני כשמונה שנים לרב שמואל אבידור הכהן, גרוש עם ילדים, היום בן 65. הוא, איש אשכולות, כאריזמטי, כוכב טלוויזיה, עיתונאי וסופר, עזב את כפר שמריהו, את רעייתו ואת קהילתו, ועבר לקבוצת שילר. מתגורר בקיבוץ ומשמש רב ברחובות. היא הפסיקה לעשן בשבת, צמה ביום כיפור, השניים הפכו צמחונים כדי להקל עליה את דיני הכשרות. הכירו באחת ההרצאות שנתן, התאהבו, נישאו. זוג יפה. שלושת ילדיו הבוגרים של הרב קיבלו את המשוררת באהבה. היא ממשיכה לכתוב שירים, מאושרים עם קאריירה.

■ ■ ■

הגיל, לעיתים, קוטע את האושר. מרים אשכול, ספרנית, נישאה בגיל 35 ללוי אשכול ז"ל, מי שהיה ראש הממשלה. הוא היה מבוגר ממנה ב־32 שנים. היא היתה חברה קרובה של אשתו. היו להם חיי נישואים נפלאים, עד ליום פטירתו.

חוה פיפר, מותיקות הדיילות של אל־על, נישאה לראשונה בגיל מבוגר יחסית לאהרון כידן ז"ל. אז כלכלן, פובלציסט, איש מבריק

שושנה ארבלי אלמוזלינו. נישואין, מפלגה, קאריירה

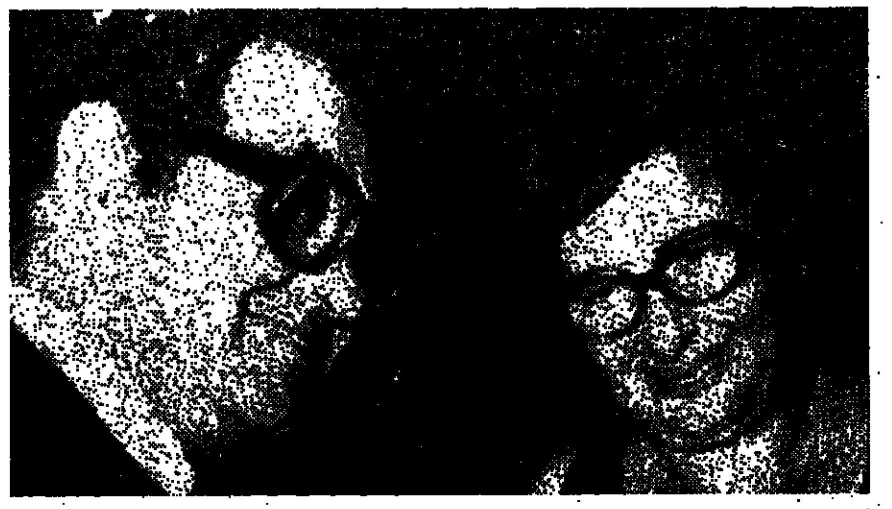

המשוררת אריאנה הרן עם הרב שמואל אבידור הכהן. הוא עבר לקיבוץ, היא שומרת כשרות. תצלום: „העולם הזה"

> **גברים ממהרים להינשא שנית. 75 אחוזים מהגברים הגרושים או האלמנים נישאים תוך שנה**

> **נשים גרושות גמישות יותר, אגרסיביות יותר, סיכוייהן טובים יותר להינשא מחדש**

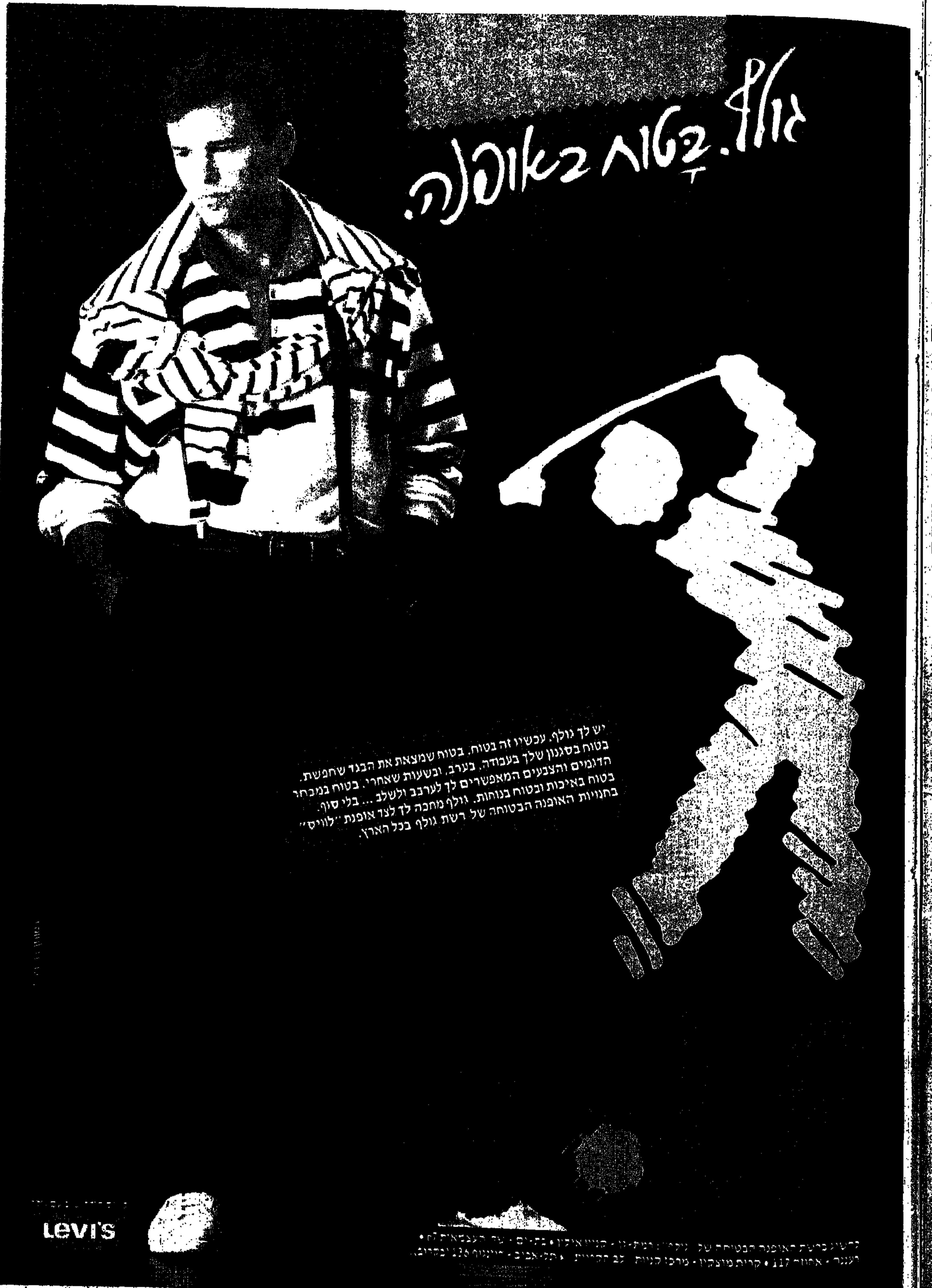

דוד מושביץ. בגיל 39, נישא לאופנאית פרחי שטינמץ
צלום: יוסי רוט

שהפך ליועצו של לוי אשכול ז"ל. מילא שליחויות שונות באפריקה ובוושינגטון. הזוג חי באושר. היא הפכה פעילה בולטת בויצו ירושלים, לו היתה קרייארה מבריקה, עד שנפטר ממחלה בגיל 51.

■■■

לא רק סיפורי אושר. מריאן נלסון, בת 35, ילידת פאריז, נישאה לראשונה לפני כשנתיים לרפי נלסון, היום בן 57, גרוש כמה פעמים. מריאן אומרת שכרווקה היו לה חיים מלאים. בת לסופר מפורסם, טיילה בכל העולם, עבדה במועדון הים התיכון, אשה יפה, מצליחה. כשנישאה לנלסון, ידעה שיש לו את ההרגלים שלו, כמו שלה ההרגלים שלה. חשבה להיות שותפה שווה בחייו. הם היו שני עולמות, וכשהתחתנו הוא כיבד את דרך חייה כפי שהיא כיבדה את שלו.

מריאן: "כאשה אירופאית, לא יכולתי לקבל את העובדה, שאשה נשואה צריכה להשתנות. באירופה, נשים בגילי עובדות, ממשיכות בקאריירה ובתחביבים. גיליתי אחרי נישואי, שבישראל הגברים שוביניסטים, דורשים מהאשה שתחדל לעבוד. בעלי הוא אני מגלה שאשה לא שווה בישראל לגבר. נשים מוותרות על קאריירה, נכנעות לשוביניזם. אני מתפלאה שהנשים לא מתמרדות".

■■■

רני כרמל, פסיכולוגית חברתית, על נישואי רווקים ורווקות בגיל מבוגר: "נישואין בגיל זה יכולים להוביל לשני כיוונים – לשותפות אידיאלית בין שני בני אדם המגיעים להסדרים המספקים את שניהם, כשכל אחד תורם ומקבל תמורה מספקת. או לכיוון השלילי – כאשר נוצר פער בין גובה הציפיות לבין הוויתורים הממשיים שבני הזוג מוכנים להם.

"אצל גברים כמו אצל נשים, השותפות החדשה מחייבת ויתור על חיים עצמאיים ואגוצנטריים. מי שהתרגל במשך שנים לקום בבוקר עם עצמו במיטה גדולה, לעשן סיגריה ולשתות קפה לבד – צריך פתאום לחלוק עם עוד אדם. אנשים חכמים, עם שתי קאריירות, יידעו להתגבר על האגואיזם ולהתחלק באושר. אם הם מעוצבים מדי ולא יודעים לוותר, מוטב שיחיו את חייהם לבד".

שבמטבח שלי לא מצפים לי 17 סוגי מעדנים. לא רוצה שתוותר על כלום. שתהיה רופאה עסוקה. חסר לה שלא. אחרי חופשת הלידה, היא חוזרת לעבודה. כך גם היא רוצה.

"הדירה שלי היתה מבולגנת. היא הכניסה וילונות וגם קנינו ביחד כלב. את הרהיטים ציפתה בפלסטיק, כדי שהכלב לא יהרוס הכל, ולי לא איכפת. נוח לי לישון בלילה במיטה הגדולה איתה, מנילא אף פעם לא ישנתי באלכסון. אני צוחק, כי כשאני מתעורר והיא כבר לא בבית, קמה לפני ורצה לבית החולים בלילות, נהגתי לנתק את הטלפון. כל קליינט שלי סובל ריחוי לבוקר, אבל כל קליינט שלה יכול למות בלילה, אז התרגלתי לקלל ולהירדם גם כשהטלפון מצלצל אחרי חצות.

"אני מאושר ומאוהב וגם נולדה לי ילדה. פתאום יש לי תא משפחתי. אני לא רץ למסעדות, גם קודם לא הייתי פלייבוי גדול. אנחנו נינוחים אמיתיים, עם יחסי אמון מלאים".

■■■

יש כאלה שבאמת ובתמים רוצים להישאר בגפם. טוב להם כך. מהם, שמכורים לעבודה,

רפי נלסון ומריאן, טקס הנישואין. ההרגלים שלו, ההרגלים שלה, אילת, אירופה. "נחפזנו להינשא מתוך התרגשות. עכשיו לא קל לי"

טישוס כזה. בגילי, קשה לי לקבל את העובדה שגבר יתנהג אלי כמו לאובייקט, כמו לילדה קטנה. אני מרגישה שלא מכבדים כאן די את הנשים. אין לי פה עבודה, משפחה או חברים אמיתיים. נכנסתי לחיים של רפי, ואני חיה את חייו. אבל אני משתדלת גם לעשות למען עצמי, כי קשה לי לוותר על אישיותי.

"אנחנו אנשים שונים. לא יוצאים הרבה, כל אחד ממשיך בהרגליו כפי שנהג, רפי עדיין שותה קפה וקוניאק בחוץ, ואני שותה קפה בבית. יש לנו רק דבר אחד במשותף: הסכם שלא יוצאים עם אחרים, לא בוגדים. אני רוצה חיי משפחה, אני רוצה ילדים, אבל הוא רוצה להמשיך לחיות כמו רווק.

"אנחנו עושים יותר ויותר דברים לבד. אני מאמינה שהדרך היחידה היא תקשורת טובה וכבוד הדדי. נחפזנו להינשא מתוך התרגשות. רציתי נישואים מושלמים, לא רציתי מישהו שיגיד לי מה לעשות. עכשיו לא קל לי, ואני גם לא רוצה לשנות את רפי. אני חייבת להילחם כדי לשמור על אישיותי. אני לא יודעת מה אני אעשה. אני מוהלת את היין שלי במים כדי שתהיה לי משפחה.

"כשהכיר אותי, רפי לא האמין שאני רווקה. בישראל, מי שלא נישא אחרי הצבא, נחשב לא נורמלי. ככל שאני חיה פה יותר,

מרים אשכול. נישואין בגיל 35, לראה"מ לוי אשכול

דניאל ענתבי, רשם ארצי של נישואין וגירושין ברבנות: "אני רושם מעט מאוד רווקים או רווקות שמגיעים לראשונה מעל לגיל 40. יש לציין, שבמיגזר הדתי, פחות מחצי אחוז נשארים רווקים [illegible] סיכוייהם להינשא אפסיים. [illegible] רואה ברווק או ברווקה [illegible] קפרן, טישוס שמצפה [illegible]

■■■

עורך הדין [illegible] תל אביב, הרוצה לרוץ נגד [illegible] הבאות, נישא לפני כשנה, בהיותו [illegible] אשתו, שולמית לבית רזון, אז בת 23, [illegible] את לימודי הרפואה שלה והחלה בהתמחות ברפואה פנימית. לפני כמה שבועות נולדה להם תינוקת.

כצמן: "תחילה, הכירו לי המון בחורות. אחר כך, התלחשו שמשהו לא בסדר אצלי, כשראו שלא מתתי מאיידס, שבו להכיר לי בחורות. היתה לי בעיה: אני נשוי לעבודה שלי. שכנה הכירה לי את אשתי, וגיליתי אשה שמכורה לעבודה שלה. עבורה היה טבעי שאני חוזר בעשר בלילה מהמשרד, כמו שהיה עבורה טבעי להיעלם מהבית מיום רביעי עד יום שישי, כי היא בתורנות. היה כיף ביחד והתחתנו. אני לא רוצה שתתחיל לבשל. יודע

מהם שלא רוצים להתפשר. למה להינשא לשמן מדי, רזה מדי, עני מדי, טיפש מדי, חלש מדי שלא עומד על שתי רגליו. מי צריך [illegible] אדם ומי צריך ילדים.

[illegible] נכות נפשית. לא מסוגלים [illegible] המיטתם, נרמה להם שמחטטים [illegible] עוקבים אחריהם, לא סובלים [illegible] מברשת השיניים שלהם, יישנו [illegible] שלהם. מבקשים בעניין [illegible] אף אחד לקחת בבית [illegible] רוצים [illegible] לעיתים [illegible] במורע או [illegible] אשה עם [illegible] גבר צעיר, גבר עם ילדונת בת... שאין לו איתה נושא שיחה משותף. מבוגרת עם פלייבוי, עשיר עם תוכה מטופשת שמחפשת כסף. הם יפתחו מערכת יחסים לא יציבה, שלא תוביל להתחייבות.

■■■

רגע של אופטימיות: נישואים בגיל מאוחר, יש סיכוי, גם לאלה שלא נישאו מעולם. מי שבאמת רוצה להתחתן ומחליט שהגיע העת, מתפשר [illegible] שיהיה במזל. ■

הקרב על הקופה

קופת־חולים הכללית, בת 75. צעירים נוטשים, מוחות בורחים, פרוספריטי בקונקורנציה. בעיות בלות • המבוטח משלם מסים, ולרפואה שחורה מתחת לשולחן • האיום האמיתי: מהפך פוליטי

תצלומים: רזי

עמנואל בר־קדמא

העיצומים של רופאי קופת־חולים, אני שומע ברגע זה ברדיו, מסתיימים. זמנית, כנראה. מתכונת שבת היא מתכונת מחזורית בחיי מערכת הבריאות הישראלית. בעצם, זה משבר רציף, שרק ימים מעטים בו הם סתם יום של חול. אם לא ייעשה משהו, אומר לי רופא, הולכת הרפואה הציבורית לעזאזל. זה האופטימיסט. הפסימיסט מתקן אותו: היא כבר הלכה.

צמרת ההסתדרות יודעת שקופת־חולים ממתינה על ספסל בחוץ, פאציינט עם סימפטומים חמורים. קופת חולים עושה מה שרבבות חבריה עושים ברגע זה: מחכה בתור לרופא.

לא כולם מודים, שקופת חולים זקוקה לרופא. לפני ימים אחרים, הופיע מוסף הפרסומי לרגל מלאות 75 שנים לקופה, ששידר הישגיות חסונה ומעולם לא היה מצבנו טוב יותר. אימפריה.

אם כל כך טוב, מדוע כל־כך רע? מדוע נוטשים כל חודש מאות חברים את הקופה, לטובת קופות אחרות וחברות ביטוח מתחרות? מדוע פחות ופחות צעירים פוסחים על פני קופת חולים הכללית, בבואם להסדיר לעצמם ביטוח רפואי?

■■■

אחד הסימפטומים התמורים של קופת חולים הוא, שברשימה זו תמצאו רק שמות מעטים, למרות שהכותב שוחח עם אנשים רבים. שמות הרוב שמורים במערכת. עצם הפחד להיחשף של רופאים, חלקם בכירים ונושאי תואר רביעי, חרוט כמו כתובת על הקיר, אזהרה לכל דמוקרט.

– ממה אתה פוחד, אדוני ראש־היחידה (בבית חולים מרכזי של הקופה)?

הפגישה ביני לבין ראש היחידה נקטעה פעמים רבות על ידי האיתורית שעל מותניו. זה כך, הוא אומר, 24 שעות ביממה.

„אני פוחד", הוא אומר, „שהחולים שלי יסבלו בגלל זה שמתכוונים להעניש אותי. לפתע, אתקל בקשיים עצומים בהשגת תרופות, ציוד, כוח־אדם. לא תהיה לי יכולת לעשות את המירב בשביל הפאציינט".

– ולעורך?

ניכר בהבעת פניו, שאין לו על כך תשובה חד־משמעית. מעת לעת, אני נתקל ביראה הזאת של אינטלקטואלים מפני מנגנונים. לא במקרה, נבחר דווקא המשכיל לירות בעת ההיא.

רופאים אחרים הסיקו מסקנות. יש נשירת רופאים מקופת־חולים, כפי שיש נשירת חברים. רק מביילינסון פרשו לאחרונה, ועברו למרכזים רפואיים אחרים, שבעה רופאים, לרבות חמישה מרדימים, וכן מנהל המחלקה המיקרו־ביולוגית, גם הוא רופא.

■■■

סימפטומים: אחד החמורים בהם – הרפואה השחורה. מה היא רפואה שחורה?

רפואה שחורה היא כאשר רופא מנצל, ללא היתר, מיתקנים, ציוד ופרסונאל של, או בשירות הציבור, לצורך פראקטיקה פרטית, תמורת תשלום. הפאציינט, הזכאי לשירות הרפואי בתוקף חברותו בקופה, משלם כסף מתחת לשולחן כדי לקדם תור, לקבל שירותים מיוחדים, או להיות מטופל על ידי רופא מועדף. רק מקרים מעטים מגיעים אל העין הציבורית, בדרך כלל כשזה נחשף בחקירה משטרתית ובהליכים משפטיים.

מה ממדי התופעה?

אף אחד אינו יכול לומר בוודאות, כיוון שהדברים הללו נעשים בנסיכות, בואו נאמר, אינטימיות. מקור שלא הצלחתי לתת לו־גיבוי טוען, כי אל מחלקות מסויימות בבתי חולים מגיעים רוב הפאציינטים לא דרך מרפאת קופת חולים, אלא דרך קליניקה פרטית. אין שום חילוקי ריעות על כך, שהתופעה חמורה ורחבת היקף.

לא פחות חמורה היא הרפואה האפורה. רפואה אפורה היא, כאשר רופא מאבחן את בעייתו של החולה דרך קופת חולים ומטפל בה באורח פרטי, במתקן פרטי, מחוץ לתקנים המקובלים ברפואה הציבורית. ועוד סוג של רפואה אפורה: החולה, חבר הקופה, מתקבל אצל רופא המועסק גם על ידי הקופה, בביתו הפרטי, תמורת תשלום.

„הרפואה הפרטית היא לגיטימית", אומר יו"ר האגף למינהל וכוח אדם בוועדה המרכזת של ההסתדרות, גדעון שגיא, „אבל היא חותרת תחת שורשי אמינות הרפואה הציבורית".

■■■

גדעון שגיא, חבר הוועדה המרכזת מטעם מפלגת העבודה, מקיים, זה יותר משנה, פעילות מקפת בעד רפורמות ברפואה הציבורית ובקופת חולים. אני מוצא תיעוד רחב לפעילותו של שגיא – בוועדה המרכזת, בסיעת המערך, במגעים אישיים עם המזכ"ל קיסר ואישים אחרים. לרוב, בהתנגדות של, ובהתנגשות עם, הנהגת קופת־חולים.

לא היה קשה לדובב אותו.

„קופת חולים נתפסת אצל רבים כגוף קשיש, רופס, עמוס ביורוקרטיה, מיושן בתפעולו ובציוד העומד לרשותו", אומר שגיא, „מי נושר? לא רק נושרים. אנשים, מלכתחילה, אינם מצטרפים. יותר נכון, מדובר על אוכלוסיית איכות – צעירים, אקדמאים, אנשי מקצועות חופשיים, מעמד בינוני, נוער לומר, אינטליגנציה, סטודנטים – המעדיפה להסדיר את הביטוחים הרפואיים שלה במקומות אחרים".

– מה היקף התופעה?

„אין לי מספרים מדוייקים. קופת חולים מכבי מפרסמת מספרים של 2,500 מצטרפים חדשים לחודש. חלקם בוודאי נושרים שלנו, או כאלה שהם 'טבעיים' שלנו, אבל בחרו במכבי מסיבות רלוואנטיות".

– קופת חולים מפרסמת רפורמות. רופא משפחה. הזמנת תור לרופא בטלפון. קיצור משך התור לרופאים מקצועיים. מה כל כך רע בקופת חולים?

„הרפורמות הללו, המיושמות רק חלקית, הן נורמה מקובלת זה מכבר במקומות אחרים. בפני חבר בקופת חולים אחרת פתוחה הדרך לביתו של הרופא הפרטי, בהזמנה טלפונית מוקדמת, טיפול רפואי מקצועי הוא עניין של מהיום להיום. לרשות המבוטח עומדים כל בתי המרקחת הפרטיים במדינה לרכישה בלתי מוגבלת של תרופות, בהתאם למינון הרפואי".

ולעומת זאת. מי שעמד פעם מול דוכן הרוקח בקופת חולים הסתדרותית, יודע מה זה טירטור. זהו תור ארוך ומתפתל, אולי מתאים לפנסיונרים פנויים. אחרי שהפאציינט עומד בתור כזה, הרצפט הרפואי ביד, כל הסיכויים שיקבל רק חצי או שליש של המינון הרשום ברצפט. מדוע? ככה. טרטור. אם אפשר לטלטל את הלקוח, ארם חולה בהגדרה וקשיש בסטאטיסטיקה, שלוש פעמים, מדוע לטלטל אותו רק פעם אחת? יש מאחורי זה איזו חשיבה מעוותת של חיסכון. אולי יימאס על מישהו הטלטול ויקנה את התרופה ממקורות פרטיים.

החשיבה החסכונית מתגלחת על הלחי של החבר, גם כאשר התרופה שברצפט אינה מצויה במלאי של בית המרקחת, או אינה מופיעה ברשימת התרופות המרכזית. פעם, לפני עידן החיסכון המופלג, לא היתה בעיה לרכוש את התרופה ולקבל את הכסף חזרה. היום, זה הרבה יותר קשה.

■■■

בעיה שניה: התור לרופא המקצועי.

אומר לי רופא: „אם הבעיה אינה אקוטית, כמו הסרת גידול, מחלת עיניים קשה או הפסקת הריון, יש תור".

כמה תור?

בידי סקר שנערך במאי שנה זו, על ידי רופאי קופת חולים, על המצב בבתי החולים של הקופה, בנושאי התורים לניתוחים ולייעוץ רפואי מקצועי. כמה נתונים נבחרים:

• בבית חולים קפלן ממתינים לניתוח קטרקט עד 18 חודש; לצינתור – 13 חודש; לניתוח מעקפים (לב פתוח) – כשישה חודשים. בית חולים מאיר חדל לחלק תור לניתוחי קטרקט, בגלל עומס הממתינים.

• בבית חולים סורוקה תחכה ארבע שנים, אם אתה זקוק לניתוח שבר (הרניה).

• בביילינסון – המתנה של ניתוחים בתחום אף, אוזן וגרון – 10 חורשים; אורתופדיה (טיפולים קטנים) – 24 חודשים; קרדיולוגיה – 12 חודשים; ניתוח־שבר – 16 חודשים; אורולוגיה – 24 חודשים.

• בבית החולים המרכזי לעמק, בעפולה – מחכים 24 חודשים לכירורגיה של ילדים.

מהסקר עולה, כי אורך התור בקופ"ח לניתות בין 25 אלף ל־30 אלף ממתינים.

הרופאים גם ערכו סקר טלפוני, שביקש לקבוע נכונות להשתמש ברפואה אפורה או שחורה לקיצור משך התור. מבין 658 נשאלים, השיבו 80 אחוז, שהם מוכנים לשלם בין 200 ל־400 דולר לניתוח, אם ניתן לזכז את התור.

■■■

לדובר קופת־חולים, דוד תגר, יש נתונים אחרים: בסקר של מינה צמח נקבע, כי 72 אחוזים מהמדגם אינו מוכן לשלם כלל לקבלת שירותי רפואה משופרים, או מחוץ לתור. תגר גם שולף נתונים נגדיים בעניין התור לניתוחים. רק 9,000, הוא אומר, לא יותר.

מסכמים הרופאים, בקריאת אזעקה: „חשיפת מצבה של מערכת הבריאות בבתי החולים הציבוריים, אינה בבחינת תגלית. במהלך השנים האחרונות, איבדה מערכת הבריאות את יכולתה לשרת את ציבור החולים. מעבר לכל ויכוח, קיים צורך דחוף לארגן מחדש את שירותי הרפואה ולהחזיר לה את היכולת לעמוד במשימותיה הלאומיות. לצערנו, ההתמוטטות הגמורה של המערכת אינה מוטלת כיום בספק ואלה המתעלמים מכך, דינם כדין שותפים".

■■■

הביטוח בקופת חולים הוא יסוד החברות בהסתדרות העובדים. קיימת, על־כן, נשירה של חברי ההסתדרות. אפשר לספור על יד אחת את המטורפים שיהיו חברי הסתדרות מסיבות רעיוניות, אבל ישלמו מסים גם לקופת חולים אחרת, מסיבות של נוחיות והמת הביטוח הרפואי.

„התוצאה, שבעתיד, אולי הלא כל כך רחוק, ישתנה ההרכב הפוליטי של ההסתדרות. אין לי ספק, שרוב הנושרים הם מצביעי המערך. הליכוד רשאי, איפוא, לעודד הליקויים בקופת־חולים", אומר גדעון שגיא באירוניה מסויימת.

גדעון שגיא וחבריו יוצאים בהאשמות חריפות נגד הנהלת קופת חולים. בעיקרון, הם טוענים, אין שום אוריינטאציה למען הקליינט. המבוטח עומד מתחת לכל השיקולים האחרים. מיבנה קופת חולים הוא כזה, שגם האפשרות ליזום ולבצע שיפורים ברמה של הסניף, או של המחלקה בבית החולים, היא מוגבלת. הסמכויות מרוכזות למעלה. האוטונומיות ברמה המקומית, מוגבלות.

אומר רופא מקצועי בכיר: „במציאות של מרפאה בקופת־חולים, מן הנמנע לבצע רפואה טובה. העומס היומי המוטל על רופא המשפחה, לפעמים עד 30 חולים למשמרת, מונע ממנו לבדוק את החולה בדיקה יסודית. לזה אני קורא רפואת צ'יק־צ'ק".

„בטיפולו של כל רופא־משפחה יש כ־1,700 חולים", אומר הדובר, „זו נורמה בינלאומית מקובלת במרפאות ציבוריות. אם יש עונות קריטיות, כמו שפעות בחורף, ברור שאצל כל רופא צפוף לפני הדלת".

■■■

על כך שסטאטוס־קוו ישנה די מהר את פני הרפואה בישראל, אין כמעט חילוקי דעות בין כל בני שיחי. קופת חולים שוב אינה ארגון רפואי מונופוליסטי. האזרח יכול לבחור בין קופות חולים שונות, חברות ביטוח ובתי חולים. כולם עושים שיווק אגרסיבי. כולם מציעים הצעות מפתות. סקר השוואתי של גובה המס האחיד ההסתדרותי עם האחרים מגלה, שתמורת סכומים שווים, או יותר נמוכים, מקבל המבוטח תמורה הרבה יותר גבוהה.

וכמו שהוכיח הסקר שלמעלה, מי שיכול, מוכן לשלם בשביל שירותים משופרים. התוצאה, במאקרו, חיסולה, לפחות החלקי, של הרפואה הציבורית כפי שהיא מוכרת לנו. יכול להיות, שבשנים שתבואנה, בדינאמיקה הנוכחית, יהיו תכנים אחרים למושג רפואה ציבורית. אבל, הרפואה בעלת התכנים והייעודים החברתיים, כדרך שנחזתה בידי אבות תנועת העבודה – ושהיא, אולי, ההישג המרשים ביותר של תנועת העבודה – תיעלם.

■■■

דומה, שקו פרשת המים בנושא הרפואה הציבורית בארץ היתה שביתת הרופאים הגדולה, ב־1983. על פי הטיעון הנפוץ, שירתה השביתה את כולם, מלבד את החולים. הממשלה (אז, ממשלת הליכוד) ושר האוצר יורם ארידור, ראו בשביתה מכשיר להתשת, ואם אפשר לשבירת, חוט השדרה של הרפואה הציבורית: קופת חולים ...

ברשימה זו תמצאו רק שמות מעטים, למרות שהכותב שוחח עם אנשים רבים. רופאים, חלקם בכירים ונושאי תואר רביעי, פוחדים להיחשף

הקרב על הקופה

שום קופת־חולים בארץ אינה יכולה להבטיח לך ניתוח מהיר וקל, בידי הפרופסור הכי מפורסם. מה שיכול להבטיח לך את זה, הוא פנקס־הצ'קים שלך

ששובר גוף שיש לו 3.3 מיליון חברים, 1,300 מרפאות ו־14 בתי־חולים, משחרר דינאמיקת דומינו, שתגרור את שבירת ההסתדרות בהנהגת המערך ושבירת המערך עצמו.

הרופאים, או לפחות העשירונים היותר גבוהים של המקצוע, מעוניינים בדה סוציאליזציה של הרפואה. רופאים ישראלים רואים בטלוויזיה רופאים אמריקנים ועיניהם כלות. רופא ישראלי עשיר, העוסק ברפואה פרטית/אפורה/שחורה, רדוף רגשי אשם, אם לא פחד מפני החוק. רופא אחד ניסח זאת כך: „לא ייתכן שוויון ברפואה. כפי שאדם חי לפי יכולתו, גם הרפואה המגיעה לו היא לפי יכולתו".

– אז שהעניים ימותו?

„לא. הם יקבלו שירותי בריאות, רק בלי תחרה ולוקסוס. מה יש? מי שאינו מתאכסן במלון חמישה כוכבים לא ישן בלילה?"

בקיצור: לעשירון התחתון לא מגיעה רפואה של העשירון העליון.

ואם נחזור לשביתת הרופאים. הגורם הגדול השלישי היתה קופת־חולים. היא, אומנם, רצתה שהשביתה תסתיים, אבל לא יצאה מגדרה. היא העריכה, נכון, כי לטווח קצר השביתה אינה יכולה לפגוע בה.

רפואה שחורה או אפורה היו תמיד. מאז השביתה, העמיקה הנורמה לאין שיעור. קופת חולים הכחישה בהתחלה את התופעה. אחר כך, אמרה: או.קיי, יש – אבל אין לנו מספיק כסף לחסל אותה. אין לנו כסף בשביל לחסל את התורים, שהם הסיבה העיקרית לרפואה השחורה.

תוך איזכור חוזר ושיגרתי של המושג תור, כדאי להטעים שוב, שלא מדובר בתור לטסט או למכונית חדשה. התור, לפעמים, זה חיים ומוות. זה, כמובן, מכחיש את טענת חלק מהרופאים, שהרפואה הפרטית היא רק פינוק, ותו לא.

התור לניתוח הוא צוואר הבקבוק של הרפואה הציבורית. שום קופת־חולים אינה יכולה להבטיח לך ניתוח מהיר וקל, בידי הפרופסור הכי מפורסם. מה שיכול להבטיח לך את זה, הוא פנקס־הצ'קים שלך. ברגע שהמשוואה היא: חשבון־בנק שווה בריאות, הרפואה השחורה היא מינהג־המדינה.

■■■

הרופאים הם הציבור התוסס ביותר בקופת־חולים. הם מתמורדים כל הזמן על שכרם. באין יכולת – גם בגלל חוק התקציב – להיענות לדרישות הרופאים, מתפשרים איתם אחרת: מפנים להם זמן לעבודה נוספת. לכן, ברוב ימות השבוע, סגורות מרפאות קופת חולים. הניצולת של הנכסים יורדת לחצי, והחבר אינו יכול לטפל בבריאותו שלא בשעות העבודה.

אומר שגיא: „אם באמת קופת חולים מודעת לרווחת החבר, היא חייבת לתת לרופאים לעבוד את שעותיהם הנוספות בקופה, ולא במערכות אחרות, שחלק מהן מתחרות בקופת חולים".

– עד כמה התופעה רווחת?

„אופיינית לרוב הרופאים. העבודה בקופת חולים היא גורם הולך ומתגמד גם בהכנסות וגם בסיפוק המקצועי של הרופאים".

קופת חולים שרוייה במאבק מקצועי עם הרופאים. זה ייגמר, בוודאי, מתישהו בקרוב. או־אז, יעלה סקטור אחר על הבריקדות. אני שומע, שהאחיות כבר מחדדות את נשקן. ואיפה עובדי המשק והמנהלה, הפארא רפואיים, הרנטגנולוגים.

אומר רופא, המנהל מו"מ מטעם חבריו: „הצרה היא, שלהנהלת קופת־חולים אין איסטראטגיה כוללת. היא מנהלת מלחמות נקודתיות. לעולם, בצורה זו, לא תסתיים שם התסיסה המקצועית".

„יש לגבש תפיסה כוללת, מרחיקת ראות, שתבטיח בו זמנית שקט תעשייתי בכל מגזרי המשק של קופת חולים", אומר גרעון שגיא.

■■■

זה דווקא מוזר בגוף כל כך צנטראליסטי כמו קופת חולים. מי שמחזיק בידו בו זמנית את כל החוטים, חייב גם לתת לשחק בהם בצורה נכונה. אגב, אולי קופת חולים באמת מתנהלת מהמוקד, אבל הטכנולוגיה די מיושנת.

משונה, אבל קופת חולים, עד עכשיו, איננה ממוחשבת. לפחות, לא לשירות הלקוח. המחשב המרכזי מופעל רק לפונקציות מינהליות פנימיות, שהעיקרית בהן חישוב משכורות העובדים. במחלקות רבות בבתי החולים ישנם מחשבים אישיים, המאכסנים מידע לפעילות השוטפת של המחלקה.

הממשלה נאותה להזרים כסף לקופת חולים ולהגיע עימה להסדר מוסכם של פריסת חובות, רק אחרי שהקופה התחייבה בשלוש נקודות: לקצץ 42 מיליון דולאר מתקציבה, לפטר 1,700 עובדים ולהחיל על עצמה הגבלה תקציבית של 1.6 מיליארד דולאר לשנה.

אני שואל את שגיא: הרי טענת התקציב היא אותנטית. מה אתה מציע?

„אני מציע רפורמות ארגוניות, גם לייעול עבודת המטה של קופת חולים וגם לשיטת התקצוב. שיהיה יחס ישר בין היקף ותפוקה ובין התקצוב. שסניף יתוקצב על־פי מספרים החברים בו. שהסניפים יתאמצו, יעשו את עצמם אטראקטיביים ויעודדו הצטרפות של חברים חדשים, ואז גם יעמוד לרשותם סכום יותר גבוה. בצורה דומה, אפשר גם לעודד רופאים ואחיות. שלא לדבר על יחסים אחרים בין המרכז והפריפריה, בין המעסיק לעובדים".

■■■

ששון גבאי הוא יו"ר ועד עובדי קופת חולים בגוש דן. 35 מרפאות, 1,500 עובדים. אגב, מהיחידים שניאות, בחיוך, לדבר בשמו המלא.

„מאיפה להתחיל? הוא שואל. הבעייה היא ים. כוח אדם מצומצם – יש. יחס מחפיר לעובדים – יש. משכורות מצחיקות (אקדמאי במעבדה מביא הביתה מתחת ל־600 ש"ח לחודש) – יש. מכשור דליל ומיושן – גם כן יש.

„אז מה אתה מתפלא שיש דילול באוכלוסיה. למה? התור. חודש וחצי לראות פיזיותראפיסט. חצי שנה לראות מומחה לכלי־דם. אנשים לא רוצים להתאכזר".

– אומרים שאין כסף.

„הרי אם אצביע על ההוא שנסע ב־8,000 דולאר נסיעה מיותרת לסמינר שלא נברא, ועל שיפוצים ועל בזבוזים ועל ניהול כושל, הרי יגידו עלי שאני מרכל".

יו"ר הוועד לבן השיער שותק רגע. „אתה יודע למה אנשים בקופת חולים לא מרבים לדבר. כשתקבל גם אתה כמוני, מכתבים אנונימיים מכפישים הביתה, שיספרו לך על הפילגש שאין לך ועל הארפתקה החשאית שלא היתה ולא נבראה. הרי לא תהרוס את משפחתך רק בשביל לשפץ את קופת־חולים".

■■■

לאנשי קופת־חולים יש סיפורים שחוזרים על עצמם, על ציוד שחסר, או שאיננו ממוקם באתר הנכון.

צוות רופאים ועובדים בביילינסון פיתח מכשיר לריסוק אבני כליה. זהו פיתוח רפואי בעל חשיבות בינלאומית, החוסך את הצורך בניתוחי כליות יקרים. מרכז קופת חולים נמנע מרכישת המכשיר, אך עודד את בית החולים הפרטי אסותא לרכשו והתחייב, בתמורה, להפנות לשם את כל הנזקקים לו.

דובר קופת חולים אינו חולק על כך, שהמכשיר אינו רכוש של קופת חולים ושהוא ממוקם באסותא. הוא רק טוען, שבעל החזקה על פיתוח המכשיר הוא הפרופ' צ'ירו סרבדיו, אורולוג ידוע, שהעביר אותו לאסותא. „לקופת־חולים", הוא אומר, „לא היתה שליטה על זה".

כנ"ל עם הסורק (C.T.). לקופ"ח יש מכשיר אחר, והוא ממוקם במכון מור, ומופנים אליו חולים גם מביילינסון. זה מקומם את הרופאים של בית החולים המגדיר את עצמו כמוסד הדגל של קופת חולים. הדובר: „במכון מור המכשיר היקר הזה מופעל 24 שעות ביממה. וזו הצורה האקונומית ביותר להפעלתו". התכוון לומר, שמכון מור פועל 24 שעות ביממה, לעומת ביילינסון, שלשם ניתן לזמן חולים רק בשעות העבודה התקניות.

■■■

אני רשאי להניח, שחברים רבים עוזבים את קופת חולים בגלל השירות בסניף שלהם. כפי שיש בריחת מוחות של רופאים בגלל מחדלים ניהוליים. רופאים לא מעטים סבורים, כי המרכז הרפואי, או בית החולים, ולא מרכז קופת חולים, הוא המסגרת היחידה הנכונה לפיתוח רפואי. החולה אינו פאציינט של מרכז קופת חולים אלא של בית החולים – של המחלקה, של המעבדה, של חדר־הניתוח.

שיטה צנטראליסטית פוגעת, על־כן, בעצם העניין. בעיות אינן יכולות להיפתר, אלא על ידי האנשים העוסקים בהן באופן ישיר. השדה פותר את הבעיות שלו הרבה יותר טוב מהמטה העורפי. מה גם, שבית החולים חושב רפואה נטו, ואילו המרכז חושב גם במושגים יותר רחבים; גם פוליטיים. אומנם, הפרופ' דורון הוא גם רופא (לרפואה משפחתית), אבל הוא מינוי פוליטי ואישיות פוליטית.

בסוגריים, למען האיזון: דובר קופת חולים מכחיש בריחת מוחות של רופאים; טוען, שיש גם 'חוזרים בשאלה' לקופת חולים הכללית, שהיא פיתרון כספי יותר טוב לשכירים, שקם נ+2.

אני נוטה להאמין לנתונים המצביעים על נשירה מאסיבית של חברי קופת חולים, ולוא רק נוכח שגשוגן של הקופות האחרות, ובעיקר מכבי, שזינקה זינוק משמעותי, וגדלה במיוחקנים וויכוח אותו. הרבה רופאים מקופת חולים הכללית הגיעו לשם. ורופאים פרטיים וביהם מקבלים פאציינטים ממכבי.

קופת חולים הכללית, לעומת זאת, הגבילה את שיגור החולים לרופאים עצמאיים. מדוע? מרכז קופת־חולים כבר פירסם בעיתונות רשימות של סניפים בהם הוחש תהליך של קיצור משך ההמתנה לרופא המקצועי. כזכור, הזכיר המזכ"ל קיסר, בראשית החודש שעבר, כי במסגרת הרפורמה בקופת חולים, יהיה משך ההמתנה המירבי לרופא המקצועי, שבוע ימים.

גם בתי חולים פרטיים אחרים, כגון אסותא ורמת־מרפא, התרחבו מאוד. מרכזים רפואיים פרטיים צצים במקומות רבים. יש פרוספריטי.

■■■

אבל, ללא ספק, נקודת ארכימדס של הקופה היא האישפוז. ולב האישפוז – חדרי־הניתוח.

חדרי־הניתוח מופעלים, בערך, בשני שליש מהפוטנציאל. ברוב בתי החולים – אגב, לא רק של קופת־חולים – תמצא חדרי ניתוח שוממים. לפעמים, עם ציוד יקר שאינו בשימוש. כל זאת, כאשר התורים מתפתלים, מתפתלים.

חדרי הניתוח הם גם לב הסכסוך, בימים אלה, עם הרופאים. קופת חולים מבקשת להרחיב את השימוש בחדרי ניתוח על ידי הוספת משמרת שנייה. על מה וכמה, אין מצליחים לסכם עם מי שצריך לאייש את המשמרות השניות.

„בתנאים שקופת חולים מציעה, רופא צריך להיות פרייאר בשביל לא לעבוד במקום אחר", אומר רופא.

– מדוע?

„אתה היית מוכן לחתום על חוזה שאין בו תאריכים?", שואל אותי הרופא, „עוד לפני שמדברים על כסף – זה מה שדורשים מאיתנו. חוזה כזה, ללא תחולת תוקף, הוא חד צדדי. נותן את כל היתרונות למעביד".

אבל לא רק זאת. בהקשר של ניתוחים, קיימת בעייה ארצית חריפה של רופאים מרדימים ושל אחיות חדרי ניתוח. „וקיימת גם בעייה, בואו נודה, של ציוד יקר", מוסיף הדובר.

לא נראה לי, שכבר השבוע, למרות ביטול העיצומים, יעברו חדרי הניתוח במלוא הניצולת.

■■■

גרעון שגיא מטיל ספק אם הבעייה היא רק כספית. הוא מצביע על בזבוזים כתוצאה מניהול מסורבל, או מאי מיחשוב המערכת. פאציינט העובר בדיקה מעבדתית מסויימת בסניף, עובר אותה פעם נוספת במרפאת החוץ בבית־החולים, ואם הוא מאושפז במחלקה – הוא עובר את אותה בדיקה עצמה בפעם שלישית. לפעמים תוך יומיים שלושה.

מונחים לפני נתונים על תקציב הפירסום של קופ"ח. בששת החודשים הראשונים של 1987, פירסמה קופת חולים בטלוויזיה בסכום של כ־80 אלף ש"ח. בארבעת החודשים הראשונים של השנה, פירסמה הקופה בעיתונות היומית – בכשלושה מיליון ש"ח. וברדיו – בכ־16 אלף ש"ח. ועוד: ביולי, פירסמה קופת חולים הכללית, בכל אמצעי התקשורת, בכמעט 230 אלף ש"ח, בנתון של איגוד המפרסמים. לשם השוואה: באותו חודש פירסמה מכבי ב־9,852 ש"ח וכל הקופות האחרות – ב־1,242 ש"ח.

מן ההגינות לציין, שחלק מהוצאות הפירסום של קופ"ח מוקדש להדרכה רפואית, לשירות ולמידע לציבור. אבל, חלק אחר הוא פירסומת עצמית נטו. קידום תדמית.

■■■

קופת חולים נוסדה ב־1912. היום, ב־1987, היא בבעיה. במוסף פרסומי, מצביע הפרופ' דורון על התפתחות מרשימה. בראיון, הוא מונה הישגים של פיתוח. הרבה מיליונים. הרבה מספרים.

ולעומתו, רופא: „אין צינורות של היירארכיה. אין תהליכים מסודרים של קבלת החלטות. אין ראיה נכונה של הצרכים ולא חלוקה נכונה של המשאבים".

בואו נשאל; כמו „בועות": האם קופת חולים והרפואה הציבורית זקוקות להצלה? מה צריך לעשות בשביל להציל אותן? כלום מסוגלת ההנהגה הנוכחית של קופת חולים לתת את התשובות הנכונות?

על כך יצטרך מזכ"ל ההסתדרות, ישראל קיסר, לתת את דעתו בזמן הקרוב. משפחת לוין, מהרדלת השנייה, עברה למכבי, במקום העבודה מבטחים העובדים את בריאות שיניהם אצל מבטח פרטי.

אני מחזיק עוד את הפנקס האדום ומרביק עליו כל חודש את הבולים הארכאיים. אני עוד מחכה למימוש ההבטחה, שכבר מעלה אבקו כרטיס מגנטי במוסד מתקדם, ממוחשב, מתוזמן לרווחת החבר.

אמן. ■

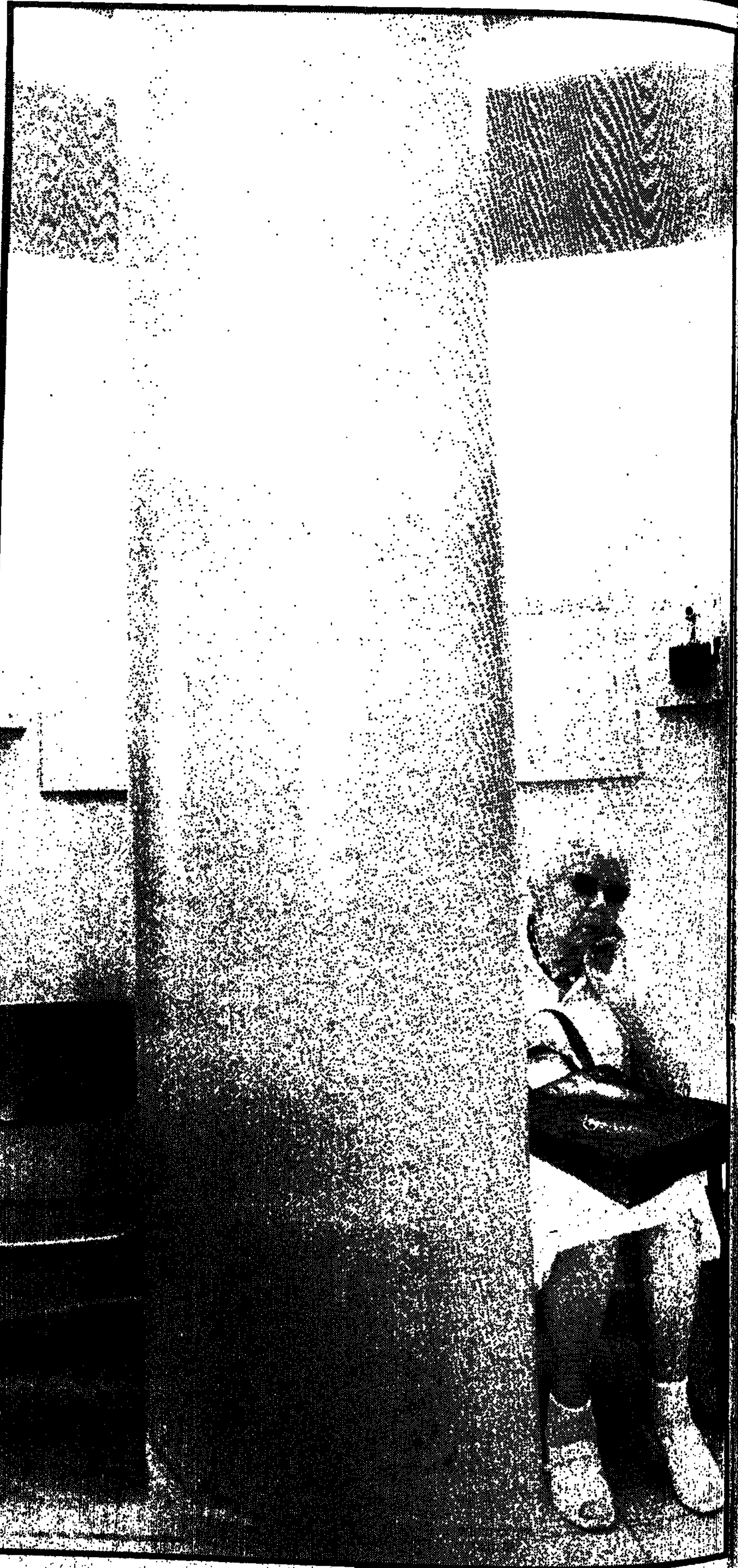

כסף, כסף, כסף

פרופסור חיים דורון, זה 11 שנים, מאז הפללתו של אשר ידלין, יו"ר מרכז קופת־חולים.

– מה אתם עושים לשיפור השירות למבוטח, ברמת המרפאה?

„טווח קצר: הסדר בעיית התור לרופא המשפחה, על־ידי קביעת זמן מראש, באמצעות הטלפון; בנושא הגישה לרופא המקצועי, היעד הוא להגיע, בכל מקום, להמתנה של לא יותר משבוע

„אנחנו משקיעים בטלפונים ובתקשורת לפישוט הליך השירות לפאציינט. רוצים להוסיף תקנים, אבל יש בעיה של כסף. מלבד זה, יש בעיה של מחסור ברופאים. בעיקר רופאי עיניים ואורתופדים.

– דומני, שפעם נהגתם לשלוח יותר חולים לרופאים מקצועיים, בבתיהם.

„כסף, בכל עניין, הוא מלת המפתח. בעשר השנים האחרונות ירדה התמיכה הממשלתית בקופת חולים מ־29 אחוזים, לארבעה אחוז, ולא מן הנמנע שתרד לאפס. מאפריל 76', אין שום סובסידיה על אישפוז בבית־החולים.

„אנו נותנים לחבר ארבע אפשרויות של בחירת רופא והחלפת רופא במרפאה, בחירה ברופא המתפקד במרפאה אחרת בעיר שלך, פנייה לרופא עצמאי באיזורך, ואפשרות רביעית – בינתיים מוגבלת למקומות מעטים באיזור השרון – בחירה בקבוצת רופאים העוסקת בפראקטיקה קבוצתית".

– עשרות, ואולי מאות, חדרי־ניתוח בתת־ניצול, ומצד שני – תורים ענקיים לניתוח.

„זהו אכן הרקע העיקרי לעיצומים ולשביתות של הרופאים בימים אלה: לקיים משמרת שניה בחדרי־הניתוח. יש בעיה של תמורה כספית, של רופאים מרדימים, של אחיות, של הצטיידות יקרה. המכשור הרפואי מתיישן במהירות. בעייה תקציבית".

– מדוע מטרטרים את החולים בבתי־המרקחת ומנצלים להם בשירות את הרצפה?

„בתקופת המשבר הכספי דולדל מלאי התרופות. בבתי המרקחת שלנו נוצר מחסור. להערכתי, הצלחנו, לפחות חלקית, להתגבר. כן, אני יודע שזה קיים עדיין בעיקר במרכזים גדולים של אוכלוסיה מזדקנת, כמו מרכז וצפון תל־אביב".

– [illegible] על הרפואה השחורה.

„ירידת המימון של הרפואה הציבורית מעשירה את הרפואה הפרטית. רפואה חמישה־כוכבים רפוס חכחתי, לא צורך רפואי. חלק מהתמורה שעברה על החברה הישראלית בכל התחומים לדעתי. גם הרפואה הפרטית וגם הקופות הפרטיות הם פרזיטים, שמשגשגים על תשתית שנבנתה על־ידי קופת־חולים: מרפאות, בתי ספר, בתי־חולים, מעבדות.

„אגב, ח"כ ישראל קיסר הגיש בכנסת הצעת חוק המגדירה את הרפואה הפרטית כשחור"?

– מה עוד ניתן לעשות?

„לשפר את השירות, לקצר את התורים, להקפיד על [illegible]

[illegible]

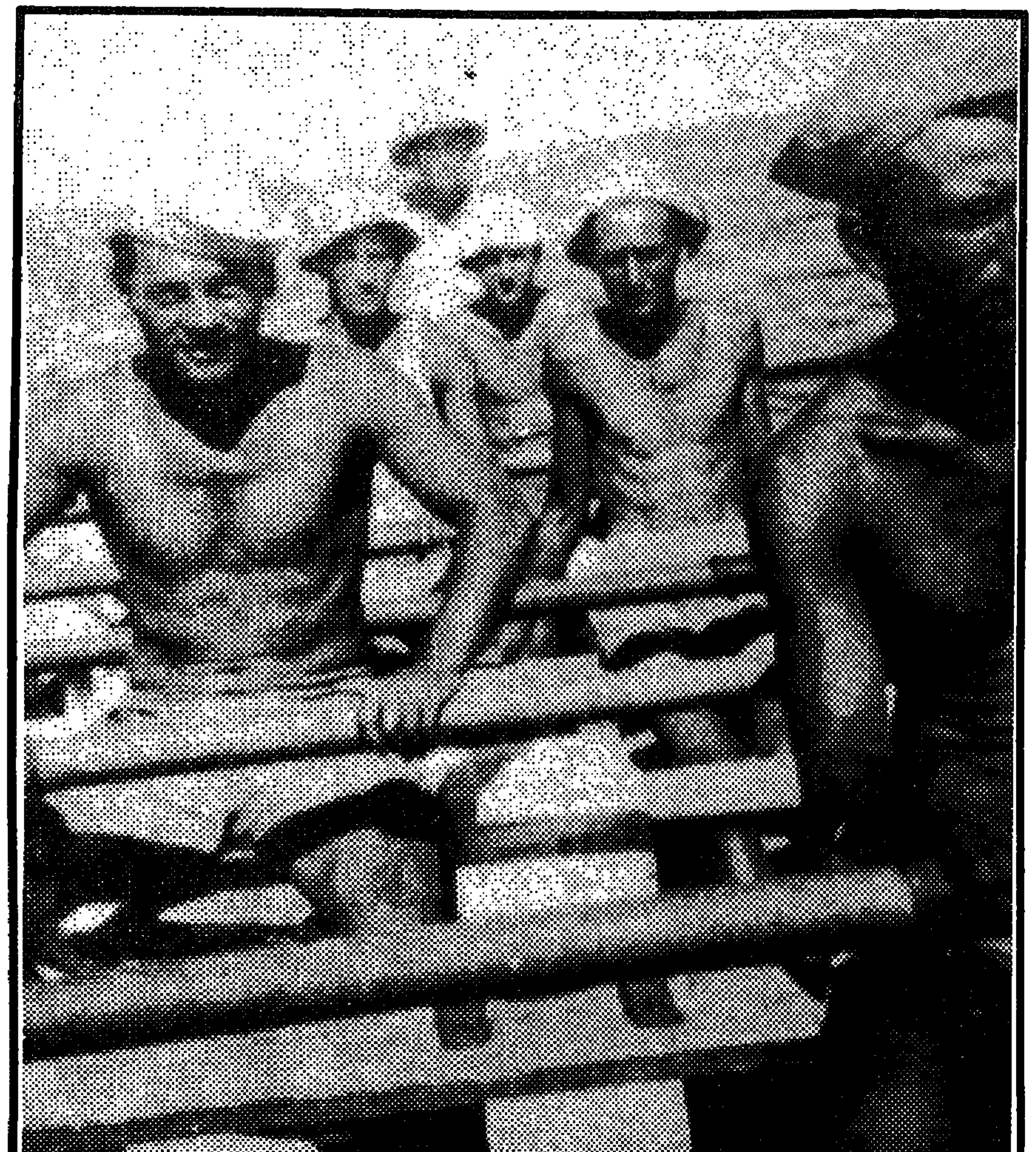

אריאלה רינגל־הופמן

מחפשים את תומאס קאסטור. ואחרי הכל, וככלות כל המעגלים, מחפשים את תומאס קאסטור, חייל מלטזי, שברח ממחנה שבויים באיטליה, התגלגל לאלכסנדריה, העיד מה שהעיד ונעלם. מחפשים אותו דרך מודעות שתתפרסמה בימים אלו בעיתוני מלטה. במאי '43, ייכתב שם, נמלט החייל המלטזי תומאס קאסטור, מספר H.P.M 3454 ,65, ממחנה שבויים איטלקי, והגיע לאלכסנדריה. לדבריו, היו במחנה ממנו ברח כ־20 מלחים פלשתינאים. כל היודע דבר על גורלם של המלחים וימסור מידע, יבוא על גמולו.

מודעות מנוסחות דומה, המבקשות פרטים ממי שהיה במחנה זה, שבוי או סוהר, תפורסמנה בו זמנית באיטליה, בגרמניה וכצרפת.

מצרים, 1943. עיסה דביקה שיושבים בה כל מי שהצליח להכניס רגל לשם. המפקדה הבריטית, מנהיגי התנועות הערביות, אנשי המחלקה המדינית של הסוכנות היהודית, סוכנים גרמנים, איטלקים, צרפתים.

קאסטור, איש בשורה, חוצה את העיסה הדביקה הזו, מדווח על כ־20 מלחים פלשתינאים ששהו עימו במחנה האיטלקי. מעיד שהיו לבושים אזרחית, שהיחס אליהם היה נוקשה במיוחד, שנמנע מהם כל מגע עם אנשים מבחוץ, כולל אנשי הצלב האדום. מותיר אחריו עדות של כמה עשרות מילים, והולך.

העדות מתוייקת בניירות המחלקה המדינית של ישראל, שוקעת לאיטה. שנה אחריכך, תירמז בכתבה שתופיע בעיתון מפלגתי פנימי: „פלוני שחזר משבי סיפר לאלמוני", ייכתב שם. מלמד במשהו על ההתייחסות לאותה עדות. אולי משום שכשנים הראשונות להיעלמות כ"ג יורדי הסירה, שהם עניינה של אותה עדות, שהם נושא כתבה זו, חשבו שיעלו יד־ויות טובות מזו.

44 שנים לאחר היעלמותם, ח.זר חוקר הפרשה, שלמה בן־אלקנה, לעדות זו. לחייל המלטזי, שבא והלך.

■ ■ ■

17.5.46, חמש שנים להיעלמות הכ"ג. שני עיתוני הבוקר הגדולים, 'דבר' ו'משמר' – מה שהפך אחר־כל ל'על המשמר', יוצאים בכתבות ענק עליהם. „יוקם מעוז הים הנותן כים דרך ובמים עוים נתיבה", משבש עיתון 'דבר' פסוק מישעיהו ומותח אותו לרוחב העמוד.

ב'משמר' כותבים: „חמש שנים לנפילתם של כ"ג יורדי הסירה". צילום מטושטש של

בלי עקבות

חקירה עקשנית אחר עקבותיהם של כ"ג יורדי הסירה, שנעלמו לפני למעלה מ־45 שנים, מעלה השערה חדשה: המלחים מארץ־ישראל נרצחו על־ידי הנאצים, ולא על־ידי שלטון וישי הצרפתי, בסוריה־לבנון ● עדות אחרונה: נראו במחנה שבויים איטלקי

הסירה „ארי הים", 24 תמונות, הכ"ג והקצין הבריטי שיצא איתם – אנתוני פלמר; שיר, שלהבת מאירה כותבים עליהם, הבחורים שיצאו למשימה נועזת, ואיך נפלו גיבורים, מעט מאוד אינפורמציה השופכת אור על הפרשה. אין עדויות חדשות, אין רמז לפיתרון אפשרי.

לצד הכתבות, בשני העיתונים, מודעות הפותחות את הקיץ. נהריה, כתוב באחת המודעות, מקום המרגוע שאין בו שיעמום. גלידת שני, היא הטובה בעיר. מוסד בן־שמן מקבל תלמידים לשנה הבאה. באותו יום שישי מביא 'משמר' רשמים מפי יולק (ישראל) ברזילי, איש מפ"ם, לימים שר הבריאות, שכותב מפולין: העיניים הבוכות של ילדי המחנות, הפליטים, פולין, שנה לסוף המלחמה.

פרסומם, בגדול, של הכתבות בעיתוני הבוקר בא, פחות או יותר, אחרי חמש שנים של שתיקה. חמש שנים אחרי שהחלו החיפושים אחריהם. באותם שנים, סיפור הכ"ג

20 שנה על פרשת הכ"ג

שלמה בן אלקנה, 66, דוקטור להיסטוריה של עם ישראל. לדבריו, מרגיש מחוייבות כלפי נעדרים, לגלותם, להביא אותם לקבר ישראל.

גילה את מקום קבורתו של אבשלום פיינברג; מצא את גופתו לאחר שהתאכד של חיים יערי, בנו של מאיר יערי מנהיג מפ"ם; חשף את מקום קבורתם של בני הזוג לזרוביץ; חקר את פרשת י"ג הבחורים שנעלמו בליל הגשרים באכזיב; עסק בגילוי גופות טייסים שנחשבו כנעדרים, הקים בצה"ל יחידה מיוחדת לאיתור נעדרים.

50 שנה בארץ, סא"ל במיל. לשעבר איש משטרה. 20 שנה על פרשת הכ"ג.

אוסף גובה. הופך למיתוס. משחרר את המעורבים בפרשה ממתן תשובות חד משמעיות. הים לקח אותם, אומרים, כמו הים שותף בקשירת הקשר נגד הבחורים הנפלאים. אבדו בעלטה.

קדמו לכתבות שתי ידיעות שפורסמו בעיתונות העברית. ב־'44, בידיעות התנועה לאחדות העבודה, מסופר על „עשרים ושלושה שהערו את נפשם במלחמה הזו, התפרצו לגזרות הסכנה, נפשם עיפה לעמוד מרחוק". ועוד כתוב שם: „מישהו שמע משהו כרדיו. יותר נכון, שמע את שרצה לשמוע. שמע לתפילת לבו. פלוני מספר ששבוי אלמוני שברח משבי אוייב, ראה את אחד הבחורים".

וב־'45, ב'דבר', תחת הכותרת בעל ברית שנשכח, סיפור רצוף טעויות, המתחיל ב־12 בחורים צעירים (במקום 23), שפשטו על החוף, שהגיעו למיתקני הזיקוק, שנתפסו בעצם חיבור מטעני הנפץ, שנהרגו ונקברו בבית קברות בטריפולי.

ובן אלקנה, מסתמך על אותה ידיעה ששוררה ברדיו, על אותו אלמוני שברח ממחנה שבויים.

■ ■ ■

ב־23 במאי, 1941, בשעות הבוקר, יצאה 'ארי הים', ספינת מוטור קטנה, את מפרץ חיפה. הספינה פנתה מערבה, עברה את תחום המים הטריטוריאליים, ומשכה צפונה. בחצות היתה אמורה להגיע לחוף טריפולי, להתקרב בחסות העלטה ליבשה, להיעזר בשתי סירות נחיתה קטנות שהיא נשאה עימה ולהוריד שתי קבוצות אנשים לחוף. קבוצה אחת, שתוכננה לאבטח את הנסיגה וקבוצה שניה, שצריכה היתה להגיע למיתקני הזיקוק של טריפולי, למלכד ולפוצץ אותם.

כשעות הצהריים של אותו יום, הניע מהספינה שדר ראשון. מתקרבים לחופי האוייב, דיווחו, וקיבלו הוראה לשמור על דממת אלחוט. אותו שדר, כ־18 למאי, היה

התחבושת ההיגיינית המהפכנית היחידה בעולם עם ספיגנית®

TAMPAD

עוד יום רגיל עם בטחון בלתי רגיל

עכשיו גם את יכולה להשתמש בתחבושת היגיינית שמיליוני נשים בארה"ב כבר נהנות ממנה.

טמפד היא תחבושת חדשה ובה שכבת בטחון נוספת – ספיגנית, שכבה העשויה חומר סופג במיוחד המרכזת את הנוזלים במרכז התחבושת.

★ יבש
הנוזלים מחלחלים במהירות דרך השכבה העליונה ומתרכזים בספיגנית וכך השכבה העליונה של התחבושת נשארת יבשה ונעימה.

★ בטחון
עכשיו את יכולה להיות בטוחה ורגועה שבגדייך לא יוכתמו. טמפד מעניקה לך בטחון כפול, בזכות הספיגנית ושכבת המגן האטומה הנמצאת בתחתית התחבושת.

★ נוחות
עכשיו את יכולה להיות פעילה וחופשית ולהרגיש בנוח:
★ טמפד היא תחבושת דקה עם קצוות מעוגלים – ליתר נוחות.
★ לטמפד 3 פסי הדבקה המצמידים את התחבושת למקומה ומונעים תזוזה של התחבושת.

★ אריזה אישית
עכשיו את יכולה לקחת בארנק אריזה אישית לשעת הצורך. כל תחבושת מקופלת וארוזה באריזה היגיינית אישית.

לבחירתך טמפד ב־2 גדלים: רגיל וסופר.

מיוצר ע"פ הסכם ידע עם חברת טמפקס בקיבוץ עמיר. משווק ע"י איבוסט אימפקס בע"מ.

TAMPAD בטחון בלתי רגיל.

דוד בן 92 נוקש בעקבו. אבא שלי, אומרת הבת שלו, חיכה לאיש כמוך 40 שנה כדי לספר לו מה היה

הקשר האחרון שהתקיים עם הספינה, עם 24 אנשיה.

'ארי הים', ספינת משמר בריטית במקורה, ששירתה את יחידת משמר החופים האנגלית, והושאלה למבצע – נעלמה. שרידיה לא נמצאו עד היום. יחד עימה, אבדו אנשי הצוות. 23 אנשי הגנה, שהתנדבו במיוחד למבצע זה, מהבולטים שבמפקדי ההגנה אז, בוגרי קורסים לחבלה ובעלי הכשרה ימית. ומייג'ור פלמר – איש המחלקה למבצעים מיוחדים של המודיעין האנגלי – S.O.E.

■■■

הרעיון עלה במשרדי האס.או.אי. דוד הכהן, אז איש הקשר בין ההגנה למפקדה הבריטית, הביא את ההצעה. אליהו גולומב קיבל אותה, הטיל על יצחק שדה לדאוג לפרטי הביצוע.

באותה שנה, עם כיבוש הבלקאנים על ידי הגרמנים, חיפשו הבריטים בעלי ברית בקרב התושבים המקומיים באגן הים התיכון. ההגנה מצידה היתה מעוניינת להשתלב במערכה האנטי נאצית, ולהוכיח את יכולתו של הלוחם העברי. ההצעה – שאנשי ההגנה הם שיצאו ללבנון הנתונה תחת שלטון צרפת של וישאי, המשתף פעולה עם הגרמנים, והם שיפוצצו את מתקני הזיקוק – התקבלה.

בשלב ההכנות המבצעיות העמיד שדה

לאחר ההתרחשויות, הוא מאשים את הכהן בניסיון להתפרק מאחריותו שלו לפרשה, בהעלמת מידע רלוואנטי, בטיפול לא הוגן בפרשה. איפה היית, הוא שואל, בעצם ימי ההכנות לפעולה; מדוע אז לא הבעת דעה?

■■■

במסעדת דגים בטריפולי, שבועיים לאחר העלמות הכ"ג, מציע מלצר אריב לאבו נורי לא לאכול דגים היום. מה קרה, שואל אבו נורי. נפלטו גופות מהים, אומר המלצר, והדגים אכלו מבשרן.

שלושה שבועות לאחר העלמות הכ"ג, פולשים כוחות בנות הברית לסוריה וללבנון. עם הכיבוש, מתחילים החיפושים אחר אנשי הספינה. בראש החקירה עומד חבר הגנה ותיק, איש דגניה, יוסף פיין.

קודם שפיין מתחיל בחקירה, מנסה יוסף קוסטיקה, איש מחלקת המסתערבים, היחידה הערבית של ההגנה, שפעל בלבנון תחת השם לאריה גלברד חבר חולתה.

בנוסף הוא מזהה עטיפה של חגורת הצלה ועליה האותיות העבריות 'הים', נעל חומה עם אבזם, שכנראה היתה שייכת למפקד הכוח – צבי ספקטור, חגורה צופית.

המשך החקירה מעלה כי הספינה נתגלתה, כנראה, על ידי משמרות החוף הצרפתיים. אלו ירו בה, הספינה עלתה באש, אפשר והתפוצצה. ארבעה איש נהרגו ומאוחר יותר נפלטו לחוף. עשרים איש, שוב כנראה, נמשו על ידי הספינות הצרפתיות ונלקחו למקום בלתי ידוע.

בפתק נוסף, מה־24.6.41 כותב פיין, מדברי גבעוני – כינוי לצ'רקסי ששיתף פעולה עם ההגנה: „איש סורי חשוב אמר לי, שלפני הפלישה לסוריה נתפסו שלוש סירות על ידי שומרי המכס. בשתי סירות היו כמה אנגלים והן נלקחו לביירות, ואחת אשר נתפסה כמה זמן לפני כן, ואשר בה היו כ־20

מתייק את הממצאים בדייקנות גרמנית, על פי סדר כרונולוגי, מוצא את עצמו, אחרי 20 שנה, שוב עם אותו חייל מלטזי, שנכנס ל'תמונה' ב־'43.

מתחיל במאי '66, 25 שנים לאחר היעלמות הכ"ג, מנהל יומן עבודה מסודר. מרץ '68, כתבה בעיתון הארץ. בן אלקנה מרואיין. מאי '68, פגישה עם יפתח ספקטור, בנו של מפקד הקבוצה צבי ספקטור. יפתח חושב להצטרף ליוזמת בן אלקנה, לחקור את הפרשה. אמו, שושנה ספקטור, מתנגדת. 14 שנים אחר־כך, תאשים שושנה ספקטור את בן אלקנה בחקירה ראוותנית.

ב־'74, מריץ אלקנה שני מכתבים לדוד הכהן, מקבל שני מכתבי תשובה. מבקש מהכהן פרטים נוספים על הכ"ג, נענה בפעם הראשונה, שספרו של הכהן הוא „לא ספר מחקר פרשיות"; בפעם השניה: „...כאמור, אינני חוקר בעיות מסתוריות. ואגב, אין ראות שהם הגיעו לטריפולי, עלו ותקפו והוצאו להורג ללא משפט... ובזה סיימתי ואין בדעתי להוסיף".

ב־מרץ '76, הוא מנסה להפעיל את שאול אביגור, ממפקדיה היותר בכירים של ההגנה. מבקש מאביגור שיסדר לו פגישה עם יגאל אלון, אז שר החוץ. אלון יפנה אליך, מבטיח אביגור. אלון לא פונה, בן אלקנה מחכה

הכ"ג. ב־23 במאי, 1941, בשעות בוקר, יצאה 'ארי הים' את מפרץ חיפה. בחצות היתה אמורה להגיע לחוף טריפולי

מספר דרישות: ספינת קרב מהירה, שלוש סירות נחיתה, פעולה יבשתית וימית משולבת, נשק וחומר נפץ שיסופקו על ידי הבריטים. בסופו של דבר, נאלץ להתפשר על ספינת המשמר, שתי סירות, פעולה ימית בלבד ונשק שהושאל ממחסני ההגנה.

בקלסרים של בן אלקנה מתוייקות כמה עשרות תמונות, רובן צולמו בתקופת האימונים שקדמה למבצע. יושבים בקיאקים, פנים מחייכות אל המצלמה, הופכים סירת גומי, עמידה מתוחה במדים לבנים, שלוש־ארבע סירות מפרש כמו עומדות בים רחב.

שמונה שנים אחר כך, כספר 'מגן בסתר' יכתוב שדה: הפקודה היתה לבצע את הפעולה בכל תנאי.

ב־'74, למעלה מ־30 שנה לאחר יציאת הכ"ג, פירסם דוד הכהן את ספר זכרונותיו, „עת לספר". בפרק הדן בפרשה, הוא מפנה אצבע מאשימה לעברו של יצחק שדה. לא היתה, טען, פקודה לבצע את המשימה בכל תנאי, וביצוע המשימה בתנאים שבה זה נעשה, לא הותיר סיכוי לשובם ממנה.

דוד הכהן, חבר כנסת, יו"ר ועדת חוץ וביטחון, פותח פצעים ישנים. מחזיר את הסיפור לכותרות, מושך אש. אורי ברנר, סגן מפקד הפלמ"ח, מגיב בחריפות. 33 שנים

אבו נורי, לעלות על עקבות הקבוצה. שומע מהמלצר מה ששומע, ומעדכן את פיין.

פיין, המסתייע בידידים ערבים, מגיע לבית חולים צרפתי צבאי בטריפולי. פתולוג שהם מוצאים שם מאשר, כי אמנם ברק ארבעה גופות על החוף, שלוש מהן שנמצאו יחד, ורביעית שהיתה סמוכה אליהן. על הגופה הרביעית מצא הרופא מכנסי חאקי ארוכים. החלק העליון, שהיה ערום, היה נקוב בשמונה קליעי מכונת יריה. שלוש הגופות האחרות היו מרוסקות, ונראו כאילו נפגעו בהתפוצצות קשה.

שלוש גופות, סיפר הרופא, נקברו בחוף עצמו. גופה אחת הובאה לקבורה בבית קברות בטריפולי.

פיין פונה משם לתחנת המשטרה, שאליה הגיעו הממצאים שהיו ליד הגופות, מזהה את השם אריה ג. רקום בחוט אדום בצידה הפנימי של חגורת המכנסיים. המכנסיים היו שייכים

בחורים יהודים ואנגלי אחד, נלקחה על ידי האיטלקים שהשתתפו בתפיסתה למקום בלתי ידוע. היהודים טענו שהם פליטים".

בהמשך הוא כותב: „חקרתי את שומע הרדיו מיגור. הוא טוען, שלפני שבועיים שלושה שמע ברדיו גרמני, שסירה ובה קצין אנגלי וכ־20 יהודים, נתפסה על צוללת איטלקית.

„ממשפחת אחד הבחורים שבסירה אומרים, ששמעו אף הם ידיעה ברדיו גרמני בדבר תפיסת סירה עם יהודים וקצין אנגלי על ידי איטלקים".

בסוף אותה ידיעה הוא כותב: „את הידיעה מגבעוני יש לראות כרצינית".

■■■

שלמה בן אלקנה, 66, 20 שנה אחרי הכ"ג. 13 כרכים עמוסים בניירת, התכתבות עקשנית, מתישה, בקטעים מסויימים מגודנת, עם כל מי שיכולה להיות לו נגיעה לעניין.

חודשיים, וביוני אותה שנה, הוא מתראיין לכתבה גדולה אצל שלמה נקדימון ב„ידיעות אחרונות" ומציג את ממצאיו.

באותה שנה מעריך בן־אלקנה, כי העשרים שנותרו בחיים לאחר תפיסת הספינה, הוצאו להורג. הוא מסתמך על דיווחו של פיין, ועל עדות של יועץ משפטי צרפתי בשם דה־פטה, שישב אותה עת בטריפולי. דה־פטה סיפר על ספינה מסויימת שנתפסה, חלק מהאנשים התרסקו, חלק ניצל, החיים הועברו לחלב, ומחלב לצרפת הווישאית.

בכתבה, כמו במכתב שנשלח לאלון, שולל בן אלקנה את האפשרות שהניצולים אמנם הובלו לצרפת.

הכתבה, על פי בן אלקנה, מביאה לפניית אלון אליו. קודם לפגישה עם אלון הוא פונה ביוזמתו לישראל, אחיו של צבי ספקטור ולביבא נפחא, אשתו של אחד הבחורים שנעלמו, ומציע להם להקים ועד שיטפל בנושא.

■■■

הפגישה עם יגאל אלון מתקיימת בראשית ספטמבר '76. נוכחים בה, נוסף לשר ולבן אלקנה, שלושה מבני משפחות הנופלים. בן אלקנה מסכם את פעולתיו עד אותה פגישה, מציע שאלון, באמצעות קשריו, הוא מבטיח, ינסה לברר מה עלה בגורל ה־20. הגישוש,

שבועיים לאחר העלמות הכ"ג, מציע מלצר אריב לאבו נורי בטריפולי, לא לאכול דגים היום: מה קרה, שואל אבו נורי. נפלטו גופות מהים, אומר המלצר

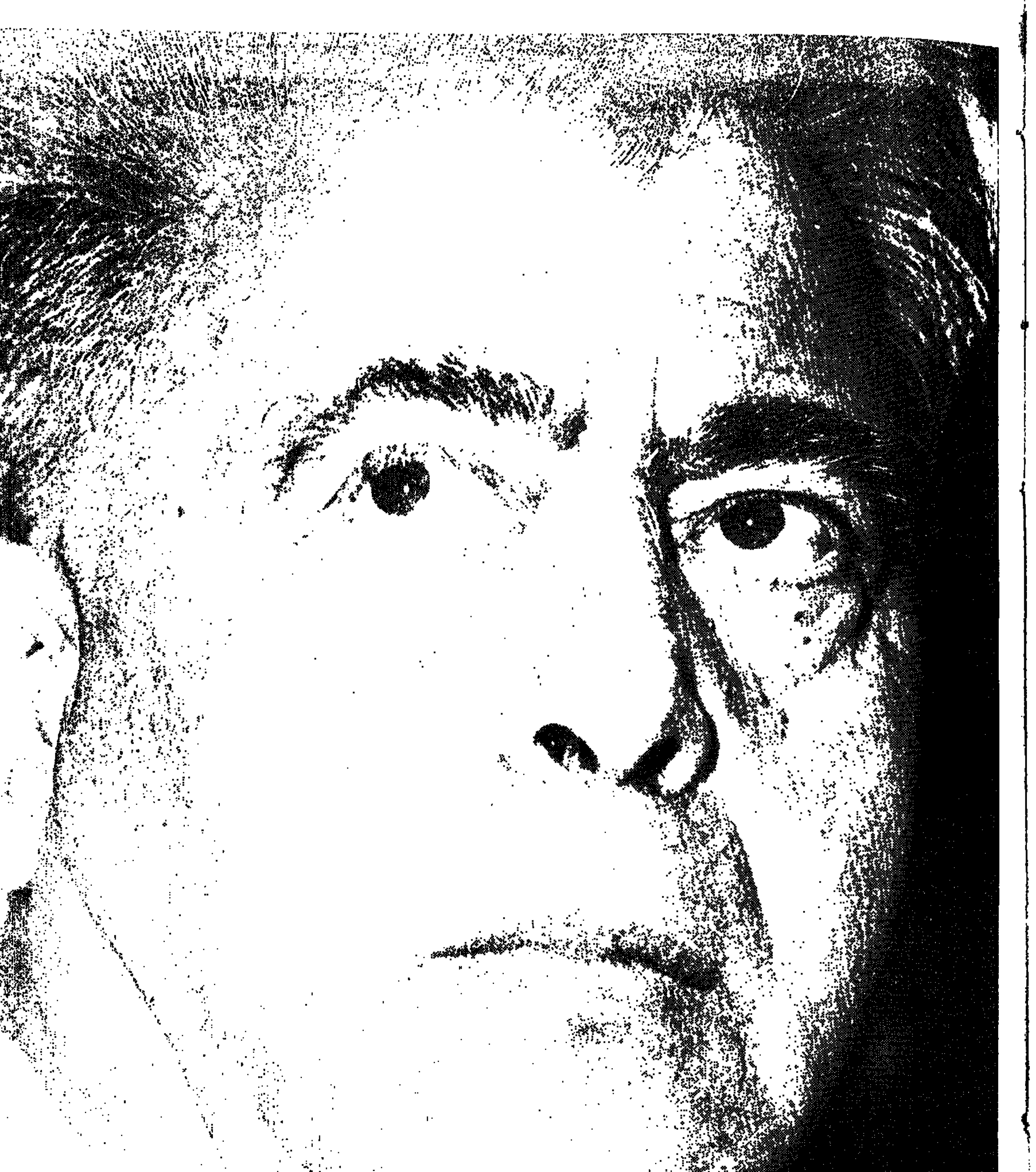

צילום: איפי מנשה

שלמה בן־אלקנה. 13 כרכים עמוסים בניירת, התכתבות עקשנית, מתישה, עם כל מי שיכולה להיות לו נגיעה לעניין

הוא אומר, צריך להיעשות באמצעות ידידים. ממשלת צרפת, לדעתו, לא תרצה גם היום, 35 שנים אחרי, להודות שאמנם הוציאו את הבחורים להורג בלא משפט.

מגיש מסמך ממנו ניתן להסיק על הוצאתו להורג של פלמר.

אלון: „זסלני (ראובן שילוח, מי שהיה אחר כך ראש המוסד הראשון – א.ה.) כתב לשרת, שיש ידיעה שהוא נורה על יד ג'וניה, אבל אין הוכחה שהוא נורה".

בן אלקנה: „ב'מי הוא מי' הבריטי כתוב, כי פלמר נחשב לנעדר מ־1941".

אלון: „זו הוצאת ספרים פרטית שאספה מה שאספה. אני לא אומר שלא נורה, אבל לראות בזה הוכחה, אני בספק".

בהמשך השיחה:

אלון: „מה אומר דוד הכהן?"

בן אלקנה: „הוא מנסה להתחמק. הוא מטיל את האשמה על יצחק שדה. זה מה שחשוב לו".

אחר־כך:

אלון: „לפי המסמכים שלך, השמועות שרווחו, שיתכן שהם חיים כשבי נסתר בצרפת, אין להם שחר".

בן אלקנה: „זה לא יכול להיות".

אלון: „המסקנה שלך, שלפחות חלקם לא טבע בים, אלא נתפס והוצא להורג ונקבר אי שם".

בן אלקנה לא נותן תשובה חד משמעית. את זה, הוא אומר צריך לבדוק.

אלון: „הידיעה הראשונה שיוצאת סירה לפעולת חבלה בטריפולי הגיעה אלי מיצחק שדה, יום או יומיים לפני צאתה. אני חושב שהוא. סיפר זאת לי ולמשה דיין. שנינו ביקשנו להצטרף לאותה סירה. הוא אמר, שיש שם מספיק אנשים, גם ימאים וגם לוחמים, צבי ספקטור המפקד, כתריאל ואחרים. במקום זה הטיל עלינו תפקידים אחרים. אבל כאשר חלפו השעות והם היו צריכים לחזור, הוא קרא לנו לחיפה, מהגג של סולל בונה ברחוב הנמל הסתכלנו במשקפות, המתנו די אופטימיים. זה עוד היה בתחום לוח זמנים מתקבל על הדעת. חשבנו שהיו קצת הפרעות בים או שהתארך הקרב. אבל כאשר חלפו כמה ימים, התברר שהם לא חוזרים..."

קודם שמגיעים אלון ובן אלקנה לסכם על שיתוף הפעולה ביניהם אומר אלון, מה שלא נראה לי, זה החיפזון שלך לרוץ לעיתונות. עשר שנים חיכיתי, אומר בן אלקנה, ב־'66 התחלתי את החקירה.

אלון: „אני לא חושב שריצה לעיתונות זו דרכו של חוקר".

בן אלקנה: „עשיתי זאת במודע. זו האבן הראשונה שזרקתי, כדי שיהיה כדור שלג".

■■■

כדור השלג שגלגל בן אלקנה במסדרונות משרד החוץ, לא מעלה דבר, הוא מתמוסס ונעלם.

בן אלקנה כותב לצ'רלס מרק פלמר, בנו של אנתוני פלמר, כותב ללידי אייבל סמית, אלמנת פלמר. המכתב נשלח במאי '77, התשובה מגיעה באפריל '78. עשו מה שאפשר, כתבה אייבל סמית, ולא הגיעו לכלום.

כ־'80, פונה בן אלקנה לגורם מסויים בארץ, שקיים קשר עם הפלנגות בלבנון. הוא מצליח להיפגש עם קצין מודיעין של הפלנגות, שמאוחר יותר מביא לו מספר ידיעות. החשובה שבהן, מפיו של ג'ורג' מינא, מי שהיה מנהל בכיר בחברת הנפט העיראקית בטריפולי ב־'41. מינא זכר סירה שהופגזה מן החוף, באותם ימים, אירעה בה התפוצצות, היא ניסתה להימלט לכיוון קפריסין, גופות אחרות נפלטו לחוף, ונקברו בו.

ב־'82, מלחמת לבנון, מתנדב בן אלקנה למודיעין. משקיע ימי עבודה רבים בקידום חקירותיו. הוא נפגש עם קצין המודיעין הראשי של כמיל שמעון, מסתייע בו, ותורש את בתי הקברות מג'בייל שבצפון, דרך ג'וניה, ביירות ודרומה לצידון. בטריפולי, בבית קברות מסויים שבו חיפשו, פונו הגופות, ונבנו רבי קומות.

■■■

בן אלקנה פונה לרמטכ"ל, רפאל איתן, ומבקש ממנו אישור לפירסום מודעות בעיתונות הלבנונית. איתן מאשר והמודעות מתפרסמות במשך שלושה ימים רצופים, בתחילת אוקטובר, בערבית וצרפתית: „במאי '41 הסירה של מייג'ור אנתוני פלמר, עם 23 לוחמים, נתפסה על ידי כוחות וישי בטריפולי".

(המשך בעמ' 46)

איך אפשר לפגוש אנשי מודיעין גרמנים. אולי דרך אגף כוח אדם של הצבא. אומר המנהל. אלא שהוא לא מאמין שיתנו את האינפורמציה. מחשש לנקמה

איזה הבדל לכבס בנוזל

דייזי

נוזל לכביסה במכונה

כך מכבסים היום בעולם

נסי את דייזי. פתחי את הבקבוק ומלאי את פקק המידה עד קו הסימון. זוהי בדיוק הכמות הדרושה לכביסה אחת. מזגי את דייזי לתא האבקה או ישירות לתוף המכונה. דייזי תמהל במים מיד - ותחל בפעולה. אין צורך בהשרייה. תגלי שעם דייזי תהליך הכביסה הופך לנוח יותר, נקי וקל.

דייזי מכילה מרכיבים חדשניים

דייזי מכילה בנוסף לחומרים הרגילים גם מרכיבים חדשניים המצטיינים בטיפול בכתמים קשים, כביסה בטמפרטורות נמוכות וניקוי מקדים לכביסה: מזגי מעט נוזל על ה"מקומות הקשים" (צווארון, חפתים וכד') שפשפי והכניסי למכונה עם שאר הכביסה. תגלי שהבגדים יצאו נקיים יותר, רכים יותר ועם ריח נפלא.

דייזי. נוח, נקי ונעים. זה מושלם!

הבגדים אחרי הכביסה בדייזי מרגישים נהדר. גם את. בביקורך הבא בחנות קחי את דייזי ותגלי: איזה הבדל לכבס בנוזל!

קלין

מארחים את מר אורטון

יותם ראובני

„ניסיתי בכל הכישורים להיות סופר או אמן. הרקע שלי, ההשכלה שלי, הכל מתוכנת לזה. אבל, לא יצא מזה דבר. כלום". זה היה סיכום החיים של קנת האליוול, ב־9 באוגוסט 1967. הוא היה בן 41, חולה נפש, מבודד, מנותק, הוזה. במיטה השניה, בדירה הקטנה שברחוב נואל בלונדון, ישן ג'ו אורטון, 34, שהיה אז מחזאי מפורסם, והכל צפו לו עתיד מזהיר. „הוא אפילו ישן טוב יותר ממני", חשב האליוול.

17 שנים של חיים משותפים, שבראשיתם האליוול היה הדמות הדומיננטית, האיש המתוחכם, שהצליח להרשים את אורטון, בחור נבער ויפה תואר, שהגיע מהעיר לייסטר – יצרו מידבר רגשי. ברור שכבר לא היתה שם אהבה. מדוע הם נשארו יחד, האליוול ואורטון, גם כאשר היה ברור שאין להם כבר שום דבר משותף? אף אחד לא יודע למה אנשים נשארים ביחד, כאשר כבר אין אהבה.

בימים אלה, יצא התקליט האחרון של ה„סמיתס", להקה בריטית שעשתה מוסיקה טובה מאוד והתפרקה. הזמר, מוריסיי, שכתב את רוב שירי הלהקה, תיאר חברה שלא שונה בהרבה מזו, שבה נעו אורטון והאליוול לפניהם. כך כותב מוריסיי ב„מוות בהישג יד":

„דיר גלן
אל תחזור הביתה הלילה
בגלל שיש פה מישהו שאוהב אותך
באמת
נשאר בבית
משתעמם
זה זבל, אני יודע.
אל תחזור הביתה, הלילה, גלן
כי יש פה מישהו שינעץ עליך גרזן
איך התסכול ממלא אותי שנאה, גלן
אז אל תבוא הביתה, גלן
כי אתה תדרוך על עיסת המוח שלי, גלן
ולכן
שלום לך, אהובי
שלום לך, אהובי".

■■■

החלשים הם שהורגים את החזקים. החפים מחטא הם המביאים את החטאים הגדולים ביותר. והתסכול, אי היכולת לאהוב ולהשלים עם כך, הביא על האליוול את הטירוף.

הוא ראה כיצד אורטון, אותו בחור שלא ידע כלום, שפגש בבית הספר המלכותי לאמנויות הבימה בלונדון, חושף כישרון גדול מזה שלו. איש לא היה מעוניין בסיפורים שכתב האליוול, ואף לא בקולאז'ים שהוא עשה.

אבל, האליוול היה משוכנע שהוא הכישרון האמיתי. הוא באמת נהג להתפאר, לפעמים באוזני זרים, על כך שהוא זה שנתן את „השמות" למחזות של אורטון. אורטון, אגב, לפי יומניו, סמך על טעמו של האליוול, ולא אחת שינה קטעים בהתאם להערותיו.

פרק מסויים בפסיכולוגיה עוסק ביחסים הנוראים שנרקמים, בתת מודע, בין הקורבן והרוצח. התיאוריה אומרת שיש איזה שיתוף פעולה מחריד בין השניים, שבלעדיו הפשע לא יוכל להתבצע. זהו שיתוף פעולה המתרחש בין הנמר ובין האיילה, בין הטרף והטורף. זו אולי הסיבה לכך, שאורטון לא נטש את האליוול, כפי שברור – עכשיו, ממרחק הזמן – שהיה עליו לעשות.

הסרט חוצה, בשלב מוקדם ביותר, את גבול העניין הצר שהוא מציג, כביכול. העובדה שמדובר באהבתם של שני גברים, איננה משנה את שאלות היסוד העולות במוחו של הצופה, שאלות באשר לאהבה ולנאמנות, לאי היכולת להיפרד, לכך שבעצם אנחנו שבויים בידי העבר שלנו. העבר של אורטון, שהתגלם בהאליוול, הוא שרצח אותו.

„כל כך אהבתי אותו", אומר האליוול בסוף הסרט, כשהוא בולע את כדורי השינה, „ועובדה, בחרתי בו שיהרוג אותי".

■■■

הסרט Prick Up Your Ears „זקוף ת'אוזן", מבוסס על הביוגראפיה של אורטון, שנכתבה בידי ג'ון לאר, אשר גם ערך את היומנים שכתב אורטון בחודשים האחרונים לחייו. הוא מתעד דברים הקשורים לעבודתו ומספר, בגילוי לב גמור, על הבחורים שהוא פוגש, מקיים איתם יחסי מין קצרים, שמחים, בלי שום סיבוכים רגשיים. הוא מעיד על עצמו ביומנים שהוא אכן „גוזר מיני". ההתייחסות אל האליוול היא כאל אב, שצריך לדאוג לו; זה הכל.

הטירוף של האליוול החמיר. ב־2 באפריל 1967 – הרצח היה באוגוסט אותה שנה – כתב אורטון ביומנו:

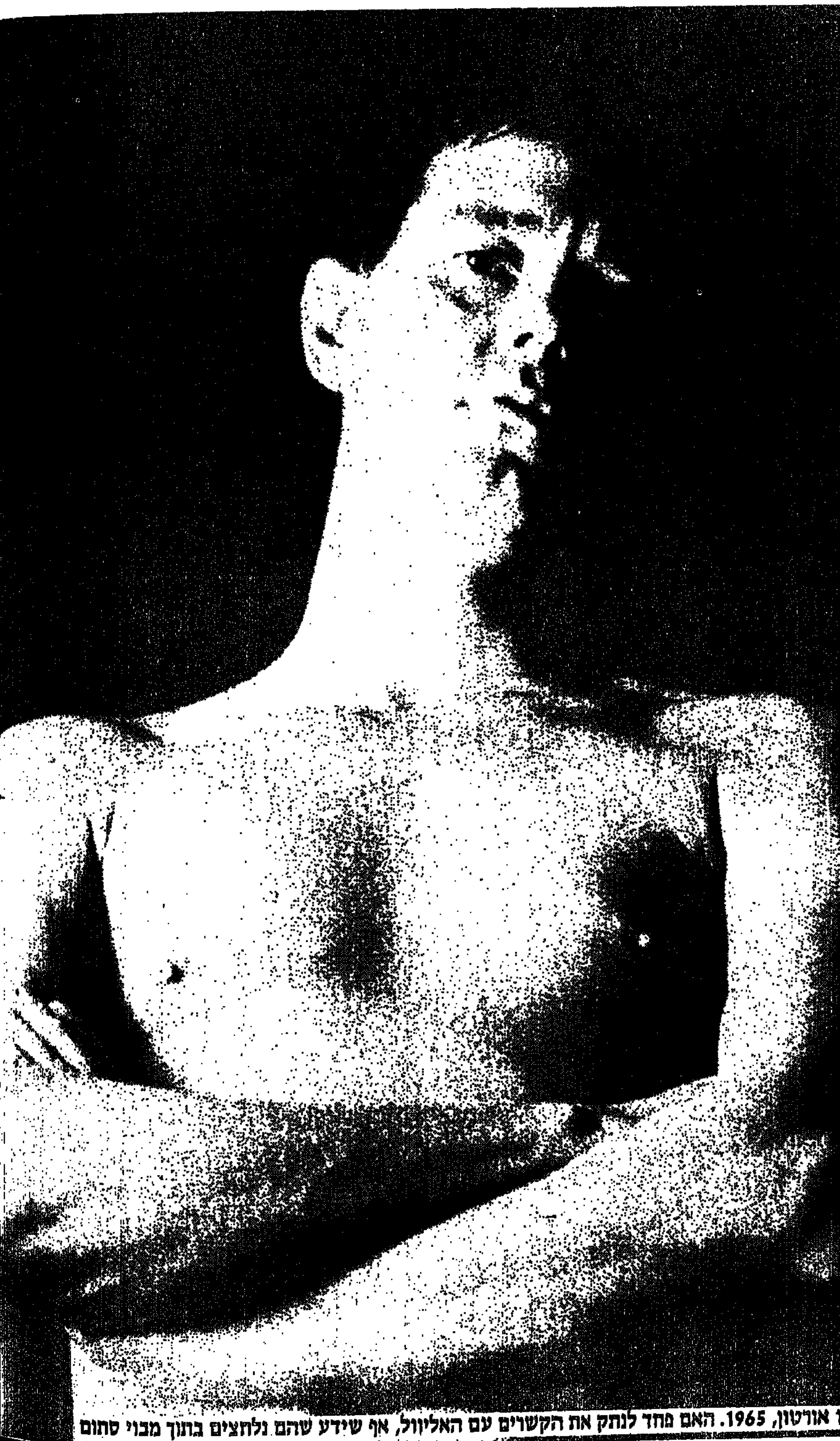

ג'ו אורטון, 1965. האם פחד לנתק את הקשרים עם האליוול, אף שידע שהם נלחצים בתוך מבוי סתום

הסרט „זקוף ת'אוזן" מנציח את חייו של המחזאי הבריטי ג'ו אורטון („מארחים את מר סלון"), שנרצח בידי חברו לחיים • הרקע: קינאה, טירוף, חוסר יכולת לקבל סירוב, אמנות, הומוסקסואליות • ממוצ"ש במוזיאון תל־אביב

„קנת (האליוול) החליט שהוא סובל מהכבד. הוא לא אוכל. רק שותה כוס חלב אחת לכמה שעות. מייגע ביותר. הכנתי לעצמי ארוחה. לא היה שום דבר חוץ מספגטי. אכלתי ספגטי עם גבינה ועגבניות. האליוול וקנת נכנס עכשיו, כנראה, לשביתת רעב, אצטרך לדאוג לבד לארוחות שלי. זה לא מדאיג אותי במיוחד, אבל פירוש הדבר הוא שאנחנו מתחילים לחיות חיים די נפרדים".

האליוול לא הישלה את עצמו באשר ליחסו של אורטון כלפיו. השניים נסעו במאי 1967 ללוב, בחיפוש אחר אהבה, נופים חמים ושקט נפשי. הם ברחו מלוב כעבור יום אחד וחזרו ללונדון. זמן קצר לאחר מכן נסעו למרוקו, ושם היה להם שפע של מין.

■■■

הסתכלתי שוב ושוב בתצלומים המתפרסמים ביומן זה. והלא השניים עומדים למות בקרוב, בעוד כמה ימים, בעוד כמה חודשים. שום דבר. המין, הכתיבה, החברים, הסלון, שנינות, צחוק, הגשם והערפל של לונדון. כאן היתה מלחמה, '67. שם, בלונדון, שנות ה־60 היו בשיאן.

מעת לעת, השתעשע אורטון במכתבי „עדנה ולתורפ" שלו. הוא נהג לשלוח מכתבים החתומים בשם זה, כאשר רצה להרגיז, להיות בוטה, להתעלל בפקידים שאלצו להשיב ברצינות על התביעות המנוסחות שהעלתה „עדנה ולתורפ, גברת", כך, בשמה, שלח אורטון מכתב למערכת „הדיילי טלגרף", בעניין מחזהו שלו, „מארחים את מר סלון":

„כתור מי שאוהבת תיאטרון והולכת לתיאטרון כבר 40 שנה, אני חייבת לציין, שחשתי ממש בחילה נוכח המצעד האינסופי של החולי הנפשי והגופני של המחזה. ועוד אומרים לנו, שטינופת מסוג זה נחשבת עכשיו להומור טובו המחזאים הצעירים כיום ואשכים, כי תפקידם היחיד הוא לבזות את האורחים המהוגנים והפשוטים. אני מקווה, שלא יעבור זמן רב עד שאזרחים אלה, יחליטו להשיב מלחמה!"

ב־31 ביולי 1967, חזרו אורטון והאליוול מברייטון. אורטון רשם ביומנו:

„כאשר הרכבת עשתה את דרכה הלאה מברייטון, חשתי הקלה. מלצר בא אלינו עם התפריט והטיח אותו על שולחננו. אחר כך, הביא כרטיס שעליו הודפס 'שולחן זה נועד לנוסעים המעוניינים בארוחה קלה'. האליוול ואני עיינו בתפריט והחלטנו להזמין ביצים ובייקון. חיכינו וחיכינו. אף אחד לא בא. אפילו קפה לא הוגש לנו. כאשר הגענו ללונדון, קנת אמר, 'מה היה הטעם בתפריט הזה אם הם לא מגישים כלום?' איש מאיתנו לא הצליח להבין את הפולחן הזה של הרכבת הבריטית. נסענו הביתה בקו 19. הלכנו לישון מוקדם. קנת נראה חולה".

ב־1 באוגוסט, נסע אורטון ללייסטר, עיר הולדתו, כדי לבקר אצל משפחתו. תיאטרון פניק בעיר הציג אז את „מארחים את מר סלון", מחזהו המפורסם ביותר של אורטון. המשפט האחרון ביומן: „בהשראת הרגע הזמנתי את קנת לבוא איתי. הוא נראה כופתע ואמר 'לא'".

פעמים רבות שאל אורטון את האליוול, אם הוא קורא ביומן שלו. האליוול השיב בשלילה. כאשר אורטון שב לעניין הזה, האליוול שאל אותו מדוע הוא כל כך מתעקש. „אולי אם תקרא את היומן שלי", ענה אורטון, „תאהב אותי פחות". זה נאמר כמעט כמישאלה.

והאליוול קרא. אין ספק שהוא קרא. אחרי שרצח את אורטון, כתב פתק. „אם תקראו את היומן שלו, הכל יוסבר".

■■■

חייו של אורטון – כל הזיונים, המסעות, השחתת הספרים של הספריה הציבורית, ומותו האלים, הם „חומר" דראמטי, שבקלות ניתן למעוד בו לכיוון המלודרמה. הבימאי, סטיבן פרירס, שזכה לשבחים על „המכבסה היפהפיה שלי", התייחס אל האליוול ואל אורטון כאל אנשי מיעוט, שמנסים לכפות על עצמם את הנורמות של הרוב.

אבל, הנורמות האלה אינן יכולות להתקיים בתנאי לחץ. האליוול לא היה „האשה הראשונה", זו שגבר פוגש בנעוריו ואחר כך, כשהוא מצליח ומתפרסם, היא נשארת מאחור. הוא היה פצצת הזמן, שאורטון נשא תמיד על גופו. הדבר הזה מתברר לצופה, ורודף אותו, משום ההיאחזות הכפייתית כמעט של הבימאי בריאליזם בוטה, מוגדר, מדוייק.

הנאמנות לביוגרפיה – ועל כן ליומנים של אורטון, מוחלטת. נעשתה הפשטה רק בקטע אחד, ובו נראים הבחורים המרוקאים בגלביות הלבנות, שיורדים מעל חומת האיסורים לתת לאורטון ולהאליוול את כל מה שלא היה להם קודם לכן. הבחורים שם הם כל הבחורים הצעירים שהיו, שניתנו להשגה, שהיו צריכים לגשר בין החלום ובין המציאות.

אבל מלבד הקטע הזה, הכל ריליאסטי. אחרי שאורטון מקבל פרס על מחזהו „שלל", הוא יוצא לחגוג במקום שבאמת רצוי לו. אז, לפני האיידס, אורגיות בבתי שימוש ציבוריים היו עניין שיגרתי. לאורטון לא הייתה שום בעייה עם הרקע. הגבר הניבט אל הצופה בסוף הסצינה ההיא, הוא גבר מאושר.

■■■

גארי אולדמן („סיד וויסס") המשחק את אורטון, אלפרד מולינה (האליוול) וואנסה רדגרייב, בתפקיד פגי, הסוכנת והידידה של אורטון, מצליחים ליצור את התא הסגור, הדחוס, שבו עתידה להתרחש הדרמה. פגי אמנם רצתה את הרווחים שלה, אבל היא ידעה כי מוטל עליה לטפל גם בבעיות שבין „בני הזוג", ולעשות הכל על מנת שאורטון יוכל להמשיך לעבוד.

אורטון כותב ביומנו, ב־20 ביולי 1967:

„פגי הגיעה בשמונה. ירד גשם. 'יקירי', אמרה, 'אני לוקחת אתכם למסעדה סינית'. איך שאני שונא אוכל סיני, חשבתי, אבל אמרתי, 'הו, זה יהיה נחמד'".

הוא לא כיוון אליה את חיצי הלעג שלו, והיא, מצידה ניסתה להרגיע את האליוול בכך שגם הוא „אמן".

„אהבתי לעשות את הסרט על אורטון", אמר השחקן גארי אולדמן, „ולא היתה לי שום בעיה להתנשק עם פרד מולינה. ידעתי שזה מופיע בתסריט וכי אין טעם להתנגד לנשיקה או לזה שאני צריך להיכנס איתו למיטה. הכל נעשה בטעם טוב מאוד, בטעם מעולה. לא, אמי עדיין לא ראתה את הסרט, אבל אני משוכנע שהיא תאהב אותו".

האם אמו של אורטון היתה אוהבת את הסרט הזה? לא בטוח. היא הרי רצתה שבנה יהיה „פקיד, אחר שלובש כל יום חליפה". קני המידה שהוקנו לאורטון בלייסטר לא הכינו אותו לקראת מה שציפה לו בלונדון, כאשר נעשה מחזאי מצליח, כאשר הוזמן אצלו תסריט לסרט עם ה„חיפושיות", שהיו אז בשיא הפרסום שלהם. יכול להיות שהצורך שלו במשהו מוכר, גם אם לא היה עוד שום אושר, גרם לכך שלא יוכל להתנתק מהאליוול.

■■■

אחרי מות אמו, העיר אורטון באוזני אחותו, כי הוריהם ודאי לא ידעו הרבה על מין, לא ידעו הרבה אושר. האב, שישב שם, לא ישן, כפי שהם חשבו.

הרקע של אורטון – החיים המשמימים בעיר בלייסטר, שבהם ההצלחה איננה אפשרית כלל, מגיח מתוך הבית שממנו הוא ברח. למצוא את האושר. המלה „אושר" איננה מופיעה ביומנים. רק מין, שמחה קצרה, כמו השתאות על כך, שיום אחר יום מביא איתו משהו טוב. התגובות שלו היו כאלה של אדם המצפה לאסון.

כשהוא נפרד מאחותו, הוא אומר לה, „לא סיפרתי לך, אבל פגשתי את פול מקרטני", ומייד מסתלק משם, כאילו הוא עצמו איננו מאמין למה שזימן לו גורלו. כאילו בכך שנטש את הבית, ואת מה שהיה צפוי לו שם, עשה איזה חטא שאין לו כפרה, והאליוול הוא העונש עליו.

על כן, הוא רודף את ההווה. הישירות שלו, בוטה ופוגעת, היתה גם במקרה הזה רק מסווה שמעברו בערה האש שרק נוודי־המין יודעים את מכאובה. הלעג אל הממסד, ובעיקר אל המין הממוסד במסגרת הנישואין, הוא, ככל לעג, גם ביטוי של קינאה.

והבאים אל הסרט צריכים לזקוף את אוזניהם ולשמוע את הסיפור העגום והכל יאמן, על ג'ו אורטון שידע להמציא סופים מרתקים למחזות שלו, אבל לא השכיל לקרוא את הסוף שלו, שהיה כתוב מול עיניו, באותיות כרורות של עיתון.

אבל, מעל הכל זהו סיפור על הגשמה עצמית, על הליכה לכל מקום שבו ניתן ללמוד משהו על הגוף, שבו ניתן ללמוד משהו על הנפש. ■

גארי אולדמן (אורטון) ואלפרד מולינה (האליוול) במיטה, עם נערי טאנג'יר. אושר קצר, לפני הרצח

חייו הקצרים והמאושרים של ג'ו אורטון

1933 – ג'ון (ג'ו) נולד בספרון ליין, לייסטר.
1949 – פעיל בתיאטרון החובבים בלייסטר.
1951 – נוסע ללונדון, לומר בבית הספר המלכותי לאמנויות הבימה (ראד"א). פוגש את קנת ליית האליוול.
ביוני עובר לגור עם האליוול בלונדון.
1953 – מנהל בימה בתיאטרון איפסוויץ'. מתחיל לכתוב יחד עם האליוול.
1957 – אורטון מתחיל לכתוב לבד. כותב את „בינינו הבנות" (לא פורסם עד כה).
1958 – מתחיל במכתבי עדנה ולתורפ – שם עט שלו עצמו.
1959 – האליוול קונה להם דירה ברחוב נואל, אייסלינגטון. הם מתחילים להשחית ספרים מהספריה הציבורית, תוך שהם מוסיפים על הכריכות הערות משלהם.
1960 – האליוול ואורטון כותבים ביחד רומן „ספר צמרת" (לא פורסם עד כה).
1961 – אורטון מוסר את המחזה „הביקור" לרויאל קורט תיאטר בלונדון.
1962 – האליוול ואורטון נעצרים על השחתת 72 ספרים מהסיפריה הציבורית. נדונים לשישה חודשי מאסר בבתי כלא נפרדים (ולא כפי שמופיע בסרט, כאילו היו באותו כלא).
1963 – כותב את „מארחים את מר סלון".
1964 – „סלון" מוצג בלונדון. כותב את „שלל".
1965 – „סלון" מוצג בברודווי.
1966 – טיול נוסף לטנג'יר. „שלל" מוצג בלונדון. מתחיל ביומנים.
1967 – מקבל את פרס „איוונינג סטנדרד" על המחזה הטוב ביותר ל־1966 („שלל"). מתחיל בכתיבת התסריט ללהקת „החיפושיות", שיידחה על ידי הלהקה. טיול נוסף במרוקו. משלים את מחזהו „מה ראה המשרת".
9 באוגוסט – נרצח על ידי קנת האליוול, שמתאבד מייד לאחר המעשה.

האושר עפ"י קסטלי

נמצא בעולם האמנות המודרנית • ליאו קסטלי, 80, גדול סוחרי האמנות המודרנית, מסכם כאן 50 שנות אמנות אירופאית ואמריקנית • "אני נהנה מההיבט העיסקי של הפעילויות שלי, כשם שאחרים נהנים ממשחקי מזל"

לותאר שמיט־מיליש

הוא נחשב לבעל הגלריות בעל ההשפעה הרבה ביותר בעולם. כמעט כל האמנים החשובים של 40 השנים האחרונות היו בני חסותו של ליאו קסטלי: ג'ספר ג'ונס ורוברט ראושנברג, ריצ'ארד סרה ופרנק סטלה, רוי ליכטנשטיין ואנדי וורהול וגם ג'וליאן שנאבל הצעיר, כוכב־האמנות של שנות ה־80. לא מעט בעלי גלריות לאמנות מודרנית, על פני המערב כולו, כולל ישראל, בנו ובונים לעצמם דימוי מיקצועי המושפע מהקריירה ומהמעמד של קסטלי.

ליאו קסטלי, שבחודש שעבר מלאו לו 80 שנה, ואשר עדיין מנהל את הגלריה שלו בווסט־ברודוויי, ניו יורק, הוא לוחם מושבע למען חופש האמנות. מודע היטב למעמדו, לא נח על תהילתו.

האם הוא שולט על שוק האמנות הבינלאומי? מה דעתו על האמנות של הרייך השלישי? מהו תפקידם האמיתי של האספנים בעולם האמנות? כיצד הוא מעריך את עצמו? לרגל הגיעו לגבורות, שוחח עם עם לותאר שמיט־מיליש, כתב ה"די־וולט" המערב גרמני. הראיון מתפרסם כאן על פי הסכם עם ה"די־וולט".

– אתה נחשב זה עשרות שנים לבעל הגלריות בעל ההשפעה הרבה ביותר בעולם – לפחות בכל הנוגע לאמנות בת זמננו. לאיזה מן התכונות שלך אתה מייחס את ההישג הזה?

קסטלי: "ההישגים שלי נבעו לא רק מהתכונות החיוביות שלי – לכל אדם יש, כמובן, תכונות חיוביות – אלא גם הודות למגרעותי. אבל, אחת מתכונותי, שלה אני מייחס את הקריירה המאושרת שלי כבעל גלריות, היא העניין שאינני יודע שובע, שיש לי ביחס לכל נושא רוחני. זהו רעב ששולט בי מאז נעורי. כפי שאתה בוודאי יודע, נולדתי בטרייסט, שם היה אבי מנהלו של בנק אוסטרי. טרייסט הייתה באותם ימים חלק מהאימפריה האוסטרו־הונגרית. במהלך מלחמת העולם הראשונה חייתי שלוש שנים בווינה, כך שכבר כתור ילד ידעתי שתי שפות: גרמנית ואיטלקית.

"לאחר שחזרנו לטרייסט, שכרו הוריי בעבורי מורה פרטית לגרמנית, וניתן לומר, שגדלתי על ברכי הספרות הגרמנית. באמצעות המורה הפרטית, הכרתי את גתה, את שילר ואת היינה. אבל, מתוך סקרנות אישית, בלעתי את ספריהם של תומס מאן, של ארתור שניצלר, של אלפרד דבלין, של יעקב ואסרמאן ושל האנס היינץ אוורס. אני חושב, שאת האנס היינץ אוורס כבר שכחו היום. פרויד היה חשוב לי במיוחד, שכן לו אנו חבים את יכולתנו להסביר את עצמנו. מעבר לכך הוא היה גם סופר מבריק. בגיל 17 למדתי נוסף על גרמנית ואיטלקית גם צרפתית ואנגלית, ומייד הסתערתי על פרוסט, על האקסלי – שממנו שאב ג'ויס את השראתו – ועל ט.ס. אליוט".

– מלכתחילה ניהלת איפוא מה שניתן לכנות בשם חיים ספרותיים. אבל, איך זה עולה בקנה אחד עם העובדה שלמדת משפטים, ואחר כך טיימת תקופת חניכות בחברת ביטוח ובבנק בבוקרשט ובפאריז?

קסטלי: "אני חושב שלימודי משפטים הם בכל מקום בעולם כבחינת 'מיפלט לחוטאים'. לאחר תום לימודי, דרש אבי, שאתחיל קודם כל לעסוק במשהו מועיל. אבל, אהבתי לספרות לא נטשה אותי במשך כל חיי. במשך תקופה קצרה הייתי בווינה. שם קראתי פעם נוספת את כל ה'סופרים של פעם', וניסיתי שוב לשתול את עצמי באותה אווירה שאין דומה לה, ואשר ברבות השנים שכחתי אותה: אותו קיום בל ייאמן של עייפות נהנתנית יחד עם התחדשות מרגשת".

– לוא היית חופף למוציא לאור, היית נשאר קרוב יותר לאהבתך לספרות. תחת זאת פתחת ב־1939 גלריה יחד עם הארכיטקט והמעצב רנה דרואין ויחד עם חברתך מילדות הציירת הסוריאליסטית לאונור פיני. מדוע?

קסטלי: "המזל הטוב גורם לעיתים, שדבר מוביל לדבר. התעניינותי באמנות החלה כבר בתיכון, בשיעורים לתולדות האמנות. התעניינתי באמנות קדומה: של המצרים, של היוונים ושל הרומאים. התלהבתי מהאמנות של ימי הביניים, מהאמנות הגותית. אהבתי את הרנסאנס ואת הברוק. ההתעסקות שלי בכך לא הייתה מעמיקה או מלומדת, אלא הוכתבה על־ידי חשק ועל־ידי תענוג. ומסיבה זו לא התקשיתי בפאריז לגשת לאמנות בת זמננו, שביטוייה החיצוניים הם כה שונים.

"לגביי, התענוג היה תמיד המפתח לאמנות. במלה 'תענוג' אין אני מתכוון בהכרח לבידור. בפאריז, צללתי אל תוך עולם האמנות. באמצעות אביה של אשתי הראשונה, איליאנה סוננאבנד – שיש לה גלריה בניו־יורק, ממש קומה מעלינו – יכולנו לממן את הגלריה הראשונה שלנו בפאריז.

"עקרונית, לקחה לאונור פיני הכול על עצמה. באמצעותה יצרתי קשר עם הציירים הסוריאליסטיים, החל ממאקס ארנסט וכלה בדאלי – דבר שעתיד היה להיות מאוד חשוב עבורי באמריקה. אבל, אז אף אחד מאיתנו עדיין לא חשב על אמריקה. חגגנו בקול תרועה גדולה את פתיחת הגלריה שלנו בפלאס ואנדום. בשבילי זו הייתה יציאה לחופשי – השתחררתי מהמקצוע השנוא עליי".

תנועה אמנותית לא נמשכת יותר מאשר חמש שנים

– אבל, החופש לא נמשך זמן רב. במרס 1941, עקרת לניו־יורק. אמנם שבת לאירופה פעם נוספת, יחד עם ועדת הפיקוח של בעלות הברית, אבל נראה, שניו־יורק כבר תפסה אותך בתוקף. כיצד זה אירע, שאתה, שהיית כה קשור לאמנות האירופית, הפכת למעין מפלס דרך לאמנים האמריקניים?

קסטלי: "כבר בזמן המלחמה יצרתי שוב מגע עם אמנים אירופיים, שהכרתי בפאריז, והיגרו לאמריקה. הציבור האמריקני לא התעניין אז באמנות אמריקנית, אלא כמעט אך ורק במה שבא מאירופה. אמנם הכרתי כמה ציירים אמריקניים, אך הם עדיין לא היו מפותחים במידה רבה. ג'קסון פולוק היה פולוק. וויליאם דה קונינג היה דה קונינג. ומארק רותקו היה רותקו. איש לא ייחס להם משמעות רבה. אבל, הם התפתחו, ולאחר המלחמה התהלכתי כמעט אך ורק בחוגים שלהם.

"הבנתי את הבעיה שלהם: הם לא יכלו לבסס את מעמדם נוכח האמנים האירופיים, אף על פי שמבחינה אמנותית הם היו שווים להם. כך עלה במוחי הרעיון לא לבסס את מעמדם על חשבון האירופים, אלא להציג אותם לציבור יחד עם האירופים.

"ב־1950, אירגנתי יחד עם סוחר האמנות הנהדר סידני ג'אניס תערוכה, שניסתה להשוות בין שתי היבשות. הצבנו את ארשילי גורקי לצד יורו־צ'ילנן מאטא; דה קונינג נאלץ להוכיח את עצמו מול דובופה הצרפתי. אני חושב, שעימותים כאלה פתחו לציבור האמריקני את העיניים.

"מובן, שאירגנתי תערוכות שהיו מיועדות רק לאמריקנים עצמם. ב־1951, אירגנתי במחסן נטוש את 'תערוכת רחוב 9', שנעשתה מאז לאגדה. בין האמנים, שאת יצירותיהם הצגתי שם, היה כבר אז רוברט ראושנברג, שעתיד היה להיות אמן חשוב רק שנים רבות אחרי כן.

"כדי לממן פעולות אלה עבדתי בבית־חרושת לייצור סוודרים. רק בשנת 1957, יכולתי לפתוח גלריה בחדר המגורים שלי ובחדר של בתי, שבאותה עת עברה לגור במקום אחר. כאן התאפשר לי סוף סוף להגשים באופן שיטתי את הרעיון שלי להשוות בין הציור האירופי לציור האמריקני.

"כאשר אני חושב, אלו ציירים היו אז ברשותי ואלו מחירים הייתי יכול היום לקבל בעבורם, תוקפת אותי סחרחורת. למשל, עימתתי את פולוק ואת דה קונינג עם תמונות של קנדינסקי ושל מונדריאן או של דובופה ודלוני. היום, כלל אי אפשר לארגן תערוכה כזו. התמונה של פולוק, שאותה הצגתי בתערוכה הראשונה שלי, שווה היום כ־4 מיליון דולר.

"אני משתדל לא לנוח על זרי הדפנה אלא לחפש כל הזמן אחר התפתחויות חדשות. ידעתי, שהאקספרסיוניזם האבסטרקטי (המופשט החווייתי האמריקני) חלף כתנועה אמנותית. באמריקה חייב היה איפוא לקרות משהו חדש. כך גם באירופה.

"שאלתי את עצמי: האם יזדקקו שם לאחר המלחמה לתקופת התאוששות ממושכת. בתערוכה של המוזיאון היהודי הניו יורקי, מצאתי את האמריקנים החדשים שחיפשתי אחריהם. גיליתי מחדש את רוברט ראושנברג ומצאתי את ג'ספר ג'ונס, שהסטודיו שלו היה מתחת לסטודיו של ראושנברג. לשני האמנים האלה עדיין לא הייתה גלריה. וכך השגתי את שניהם במכה אחת.

"שאלת אותי קודם לכן על התכונות, שלהן אני חב את הצלחתי. אני חושב, שתכונה אחת מהותית היא זו: תמיד הייתי מודע לכך שדווקא בעולם האמנות משתנים הדברים במהירות רבה. תנועה נמשכת כחמש שנים, אולי מעט יותר. אבל אז קורה דבר מה חדש.

"תמיד הייתי סקרן לדעת מה יהיה אותו דבר חדש, למשל, מה ייווצר לאחר ראושנברג וג'ונס, הגרעין המייסד של הפופ ארט האמריקני. וכמובן היה לי גם מזל: רוי ליכטנשטיין, ממייסדי הפופ ארט, ביקר אצלי בגלריה. אחריו באו ג'יימס רוזנקוויסט, וקלאס אולדנבורג, ואנדי וארהול, שהיה תופעה יוצאת דופן לחלוטין. החיים הם שרשרת של מקרים. לאדם צריכה להיות רק רגישות וסקרנות כדי לאחוז במקרים אלה".

סייעתי להפוך את הפופ־ארט לפופולארי

– שמות אמריקניים ממלאים את רוב רובה של רשימת ההצלחות שלך. האם איבדת אז את המגע עם אירופה?

קסטלי: "בשום פנים ואופן לא. ראשית, אני חושב, כי תרמתי תרומה חשובה למדי להפיכת הפופ־ארט לפופולארי באירופה. וגם אמני הקונצפט (האמנות המושגית), שאותם ייצגתי, זכו באירופה ליותר הצלחה מאשר באמריקה.

"אני מקדם זה 15 שנה שתי אירופאיות, שאותן אני חושב לבעלות משמעות רבה, אף על פי שלא הצלחתי שגם באמריקה יבוסס מעמדן. אתה רואה, אינני כל־יכול. אבל, תמיד רבקתי בהאנה דארבובן ובלורה גריסי. האנה דארבובן היא ללא ספק אחת האמניות החשובות ביותר בגרמניה, מאז תום המלחמה. כן, ובסופו של דבר שטף את הזירה הניו־יורקית, בסוף שנות ה־70, זרם גדול של אמנים שבאו מאירופה. הצגתי אצלי אמנים אירופיים רבים: מקלמנט וצ'יה ועד רוקופיל. לצערי, לא הצגתי את המערב־גרמני אנסלם קיפר, שאותו אני חושב לאחד הציירים החיים הגדולים ביותר.

"בהשפעת האמנים האירופיים גיליתי התפתחויות דומות באמריקה: למשל ג'וליאן שנאבל ודוד סאלה. אני חושב, שגם היום אני מייצג כמה אמנים צעירים, שעליהם ידברו בקרוב בכל העולם. למשל, מאייר וייסמן הצעיר, שבסתיו אציג תערוכה שלו".

– מלאו לך 80 שנה. כיצד אתה מגייס את הכוח הדרוש כדי לעקוב באינטנסיביות כה רבה אחר ההתפתחויות בזירת האמנות?

קסטלי: "פשוט מאוד – אני רוצה להישאר בחיים. מובן, ששוב אינני יכול להקדיש זמן כה רב לסיורים בגלריות לשם גילוי כשרונות צעירים. אולם, חברי והעיתונות מעדכנים אותי כל הזמן, ומה שמאוד מוצא חן בעיניי הוא שבעלי גלריות צעירים תמיד נענים לי, כאשר אני מציע להם לעשות משהו במשותף, כך נשאר הכדור אצלי במיגרש".

– מסקירה כוללת זו של תולדות האמנות ב־30 השנים האחרונות עולה בהכרח השאלה, מדוע בין 1950 ל־1975 שלטו בזירה אמנים אמריקניים ושוק האמנות האמריקני. יש לך הסבר לכך?

קסטלי: "קודם כל, אמריקה לא נפגעה כה קשה מהמלחמה כאירופה. מסיבה זו הייתה ארה"ב לא רק יציבה יותר מבחינה פסיכולוגית, אלא גם חזקה יותר מבחינה פיננסית.

"אבל, מעבר לכך שרר בניו יורק מצב, שאני מייחס לו את את התפקיד החשוב ביותר. הכוונה היא לקיומם של המוזיאון לאמנות מודרנית ושל אדם גדול, שבנה מוזיאון זה עד 1943 – אלפרד באר. במשך שנים רבות לא היה בנמצא מוזיאון לאמנות בת זמננו, שנבנה בקפידה כה רבה ושבו הובנה אמנות העולם בצורה כה טובה כמו כאן. מבחינה זו היה לנו כאן יתרון על פני אירופה.

"ניקח דוגמא אקראית: בצרפת לא ידעו במשך עשרות שנים על קיומם של קנדינסקי או של פאול קליי. הקהל הצרפתי הסתכל רק על ציירים בני ארצו ושום דבר אחר לא היה קיים מבחינתו. הודות לאינטליגנציה הרבה של אדם כאלפרד באר, הייתה לאמנים ולשוחרי אמנות בניו־יורק מעין אוניברסיטה, שבה הם יכלו ללמוד מה זו אמנות. ועוד מה, הייתה באמריקה לאחר המלחמה תחושת חיות, שלא יכולה הייתה להיות נחלתם של האירופים באותה עת, כיוון שהם היו קרובים מדי לקטסטרופה.

"היצירה של האקספרסיוניסטים האבסטרקטיים האמריקניים הושפעה, למשל, מסוג של 'וולטשמרץ' (צער עולם) שקיים רק אצל מי שעדיין לא התגבר על האסון. כל האנרגיות המורחקות של מדינה, שמבחינת ההיסטוריה של האמנות התקיימו בצל במשך שנים ארוכות – פרצו החוצה בצורת התפוצצות אדירה, בתנועה האדירה של האקספרסיוניזם האבסטרקטי. ולאחר שאנרגיה אצורה זו החלה לנוע, כלל לא יכלו האמנים במדינה זאת להפסיק ליצור מתוכם כל הזמן יצירות חדשות".

– מה הייתה מידת השפעתך על התפתחות זו?

קסטלי: "אינני יכול לומר שרק ההשפעה שלי הייתה יעילה. היה לי הרבה מזל וכן התכונות שציינו לעיל. באתי מאירופה ולמדתי לאהוב אמנים כדושאמפ הצרפתי, שהיגר לארצות הברית. ולדושאמפ הייתה השפעה אדירה על ראושנברג ועל ג'ונס, האמריקנים הצעירים.

"מאחר שהכרתי את מארסל דושאמפ והבנתי אותו, גם הבנתי מייד מה קורה עם ראושנברג ועם ג'ונס. דבר דומה היה עם הפופ־ארט, שבתחילה נדחה לעוצמה לכו. אנשים טענו, שאין כל קשר בינו לבין אמנות. אבל, עבורי זו הייתה אמנות, שכן חשבתי על דבריו של דושאמפ, שגם 'אסלת בית שימוש היא בבחינת פסל'. דושאמפ לימד, שכל מה שאמן מגדיר כאמנות הוא בבחינת אמנות. ומאחר שידעתי זאת, היה לי קל מאוד להבין, שאדם, שצייר ציורי קומיקס או צבע דגלים יכול היה להכריז, כי זו אמנות".

– אבל, כאשר יוצרים אמנות באמצעות

(המשך בעמ' 46)

"השחקנים החשובים ביותר בזירת האמנות הם אספני האמנות. השפעתם חזקה יותר מאשר אי פעם. הקריירה שלי כבעל גלריה נקבעה על־ידי 4 אספנים"

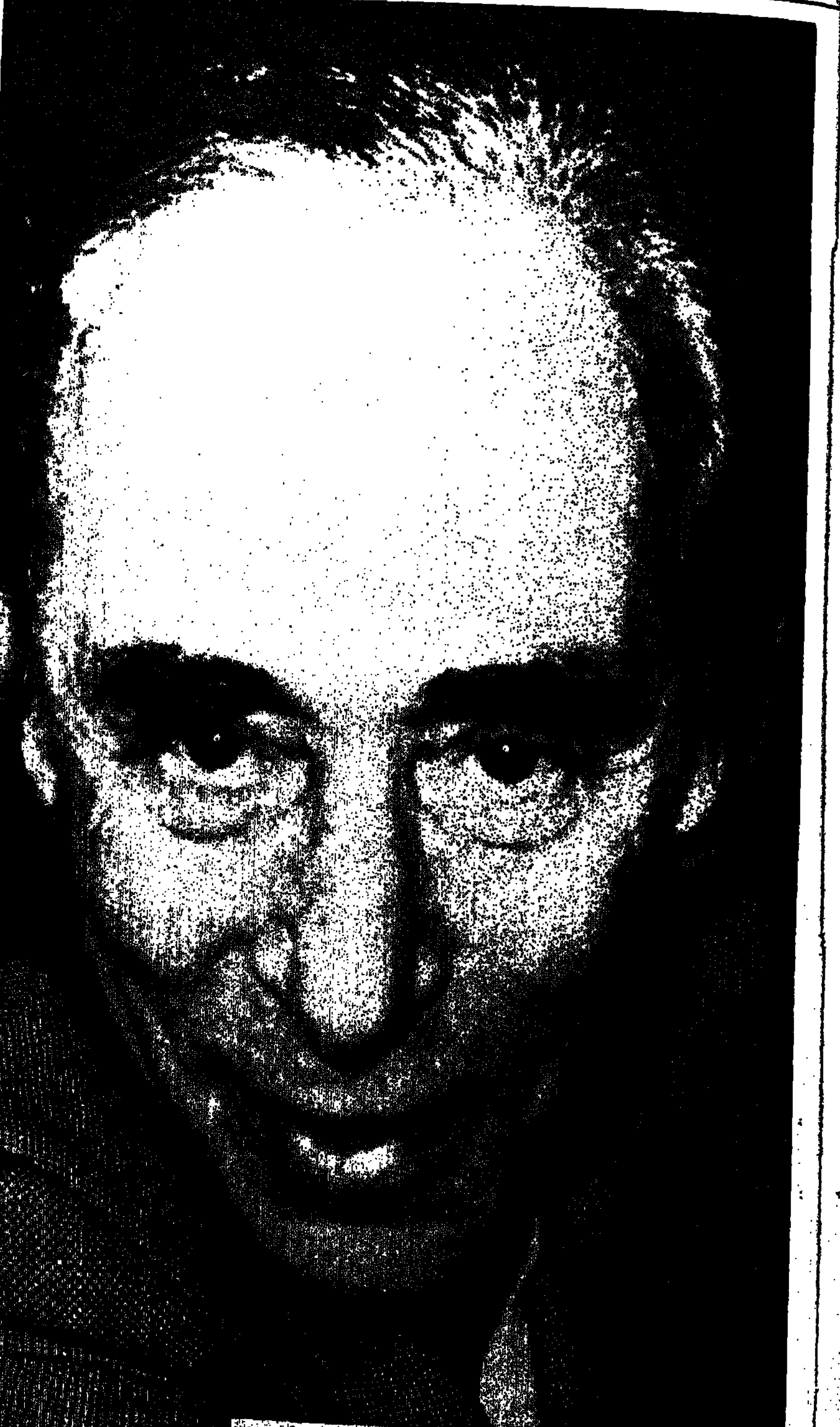

ליאו קסטלי. תצלום: אנדי וארהול. "אני טוען, ששום ספקולנט אינו יכול להצליח לאורך זמן – אפילו אם הוא מקבל ייעוץ טוב. אפשר להצליח רק אם עושים משהו באהבה"

קלאס אולדנבורג, דיוקן עצמי. אחד הנציגים הבולטים ב'אורוות קסטלי'

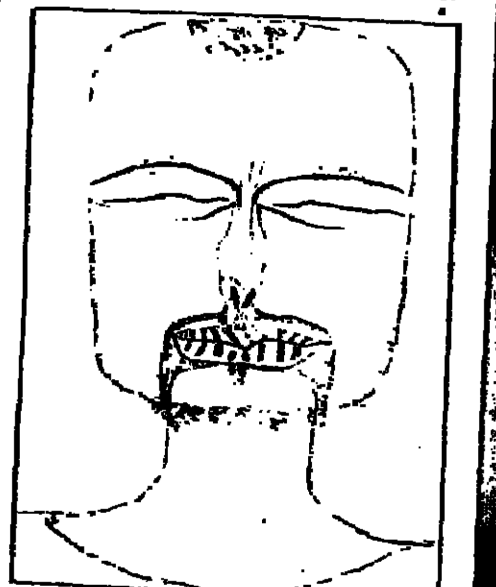

פאול קליי, דיוקן עצמי. "בצרפת לא ידעו על קיום קליי"

רוי ליכטנשטיין, 'ראש מודרני'. "אנשים טענו, שאין קשר בינו לבין אמנות"

אנדי וארהול. תצלום: פגי ג'ראל קפלן. קסטלי שיגשג עם הפופ ארט

7 ימים שבועון ידיעות אחרונות

רק קבוצת מגדל מציעה:

לעבוד עם הכסף של הבנק ולהרוויח במגדל

מבצע לזמן מוגבל

הלוואה מבנק לאומי לעצמאים בלבד! לביטוח חיים וחסכון במגדל

■ הלוואה בריבית נמוכה ביותר: פריים+1/2%. ■ אין צורך בערבויות ■ רווח נקי של עד 4% ניכוי מס, יותר מקופות גמל.

פנה לסוכן הביטוח שלך

קבוצת הביטוח מגדל

מגדל מחוז המרכז רח' סעדיה גאון 26, ת"א טל. 03-647647 ■ מגדל מחוז הצפון רח' הרצל 27, חיפה, טל. 04-672141 ■ מגדל מחוז ירושלים רח' בן־יהודה 34, ירושלים, טל. 02-228441 ■ מגדל סניף באר־שבע רח' הנשיאים 25, מרכז רסקו, טל. 057-38111 ■ מעוז רח' קרליבך 23, ת"א, טל. 03-647293

דבר אחד בטוח

עמיר כהן (יעקבסון)

טניה אהבתי

אחרי 40 שנה, חוזר לובה אליאב לעיר נמל בשוודיה, בה פגש את רעייתו טניה • אליאב היה אז מפקד ספינת המעפילים „אולואה". טניה – פליטה • מסע במנהרת הזמן

לובה אליאב

ליל חורף, בשנת 1947, עמדתי על גשר הפיקוד של הספינה „אולואה", שעה שנכנסה לנמל טרלבורג, העיר הדרומית ביותר בשוודיה. „אולואה" היתה אוניית ההגנה, שהיתה אמורה לקלוט, למחרת היום, קרוב לאלף מעפילים ולהתחיל במסעה הארוך לחופי הארץ, הנצורים על ידי הצי הבריטי.

ה"אולואה" הניפה דגל הונדורס. היא אויישה על ידי אנשי "ההגנה" מהארץ, ואיתם מתנדבים יהודים מארצות־הברית. הייתי מפקדה של האוניה.

לשלטונות השוודיים סיפרנו, כי את נוסעיה היהודים נביא לנמל לה־האבר בצרפת. שם, תמתין להם אוניה טרנסאטלנטית שתסיע אותם לקובה, „למטרת שיקום". בידינו היו כ־800 ויזות קובניות קולקטיביות, ש„המוסר לעליה ב" רכש מקונסול קובני באנטוורפן.

השוודים ידעו היטב לאן פנינו מועדות, אך בהיותם נייטרלים, ומתוך רצון שלא להרגיז את הבריטים, שיחקו את המשחק ביחד איתנו.

ה„אולואה" עגנה בטרלבורג לילה ועוד יום, והפליגה משם כשעל סיפונה קרוב לאלף מעפילים ניצולי שואה, רובם הגדול נשים צעירות.

יומיים אלה שינו את חיי. על ה„אולואה" פגשתי את רעייתי לעתיד, טניה.

■■■

הספינה עשתה כחודשיים בים, עברה הרפתקאות רבות ולבסוף התנגשה – כשהיא משנה את שמה ל„אוניית הגנה חיים ארלוזורוב" ומניפה דגל ציוני – בשש משחתות בריטיות מול חוף בת גלים.

היא עלתה על שרטון לאחר קרב, כשמעפיליה הפצועים והעייפים מובלים למחנות מעצר בקפריסין.

השנה, סמוך לראש השנה, חזרנו, טניה ואני, לנמל טרלבורג. בידי היה ספר „הספינה אולואה", וכמה תמונות צהובות שצולמו ביום ההפלגה. במשך השנים, התגלגלו לידי כמה וכמה תמונות ממסעה של הספינה. מהן, שצולמו על ידי צלמי עיתונות שוודים, שסובבו את האוניה המשונה ונוסעיה המשונים לאיפחות; מהן שצולמו במשך המסע על ידי מעפילים חובבי צילום; מהן שצולמו על ידי צלמים ארצישראלים, שראו מחופי חיפה את האוניה הנאבקת עם הבריטים. והיו לי גם תמונות נדירות שצולמו על ידי צנחנים בריטיים, „הכלניות", בעת הקרב וההשתלטות על הספינה.

כשבועיים קודם לכן, הגעתי לשטוקהולם כאורח הקונגרס ה־30 של המפלגה הסוציאל־דמוקרטית השוודית, כנציג מפלגת העבודה הישראלית. בקונגרס, שחלק נכבד בו הוקדש לזכרו של אולף פלמה, ראש ממשלת שוודיה שנרצח לפני כשנתיים ברחוב הומה בשטוקהולם, בכחו כמאה אורחים. אבל, כך נדמה לי – רק לי היה „סיפור אנושי" הכרוך בשוודיה מלפני 40 שנה; סיפור הצלת יהודים מציפורני הנאצים על ידי השוודים, סיפור הרפתקאותיה של אוניית מעפילים שהפליגה מנמלם, ואפילו סיפור אהבה.

סיפור חייה של טניה סופר כבר בספר „הספינה אולואה". היא נולדה בקובנה שבליטא, בבית אמיד. הבכירה בין שלוש בנות, שנולדו לאביה סוחר העצים ולאמה. ליובה היתה צעירה ממנה בשנה, רעיה הקטנה. ילדותן היתה מפונקת ומאושרת: בית ספר עברי טוב, משחקים, חופשות, אהבת הורים.

לפתע, התהפך הגלגל. הופיעו הרוסים. מקץ שנה, שטפו את הארץ גייסות הגרמנים. טניה, נערה שובבה וחייכנית בת 16, עמדה על סף תקופת בלהות, שנמשכה 4 שנים.

לאחר ימים אומללים בגיטו, גורשה עם משפחתה ללטביה, משם נלקחו על ידי האס.אס. לאסטוניה. שם מצאו עצמם בשדה, עם אלפים אחרים, מול הלועים המהבהבים. כל בני משפחתה נורו לעיניה. טניה ניצלה כיוון שחיילים חשו לעזוב את המקום מבלי לבדוק מי נהרג, מי רק נפצע.

השוודים ידעו היטב לאן פנינו מועדות, אך בהיותם נייטרלים, ומתוך רצון שלא להרגיז את הבריטים, שיחקו את המשחק ביחד איתנו

היא החלה נודדת במחנות הריכוז והמוות, פליטה מזת רעב ומוכת טיפוס, יחידה בעולם הגדול, נסחפת בגלי החורף אל חופי ההצלה בשוודיה, אל הנמל הדרומי מלמה. שם, מעבר לגדר הקאראנטינה אליה הוכנסו אלפי הנערות היהודיות שניצלו על ידי הצלב האדום השוודי, עמדו מאות יהודים בני הקהילה כשעיניהם דומעות, מנפנפים במטפחות ובידים לנערות התוהות וההלומות.

יהודי המקום אימצו את הבנות. 'פפי' גורדון, חזן בית הכנסת, זקן שמנמן וחביב, לקח את טניה והביאה לביתו. טניה מצאה עצמה בחיק משפחה חדשה, עם שני אחים צעירים, וילי, היום פסל, ואינגה, מהנדס. על טניה הרעיפו אהבה ותפנוקים כאילו היתה בתם היחידה, והיא אז בת 20.

עברה שנה. טניה השתלמה במקצוע האחות, בבית חולים לילדים שהוחזק על ידי נזירות. הצלב האדום מגלה קרובים בישראל – דודה זקנה ושתי בנות דוד. מכתבים רבים מגיעים מהארץ, שורותיהם מטושטשות מדמעות.

טניה מצטרפת לתנועת נוער חלוצית שקמה בין פליטי השואה בשוודיה. מדברים על מחתרת ועל העפלה, הגשמה והתנדבות. כך באה טניה אל „האולואה", ואלי...

■■■

עתה הגענו שוב, לאחר 40 שנה, למלמה. המהנדס אינגה גורדון ורעייתו פאולה – עתה כבר סבא וסבתא – איתם שמרנו על קשר הדוק כל השנים ואירחנו אותם בביתנו בישראל – נפלו על צווארנו בחיבוקים ובנשיקות.

מעתה וכמשך שני ימי ראש השנה, לא נמנו רגע ונסחפנו יחד אתם – ולעיני יהודי מלמה והתקשורת השוודית – לתוך מערבולת של רגשות עמוקים.

ראשית, הלכנו לבית הקברות היהודי המטופח. רגעים ארוכים עמדנו לפני קברי 'פפי' ו'ממי', וליד פסל לזכר השואה, מעשה ידי וילי גורדון, שנעשה בינתיים פסל מפורסם בשוודיה. משם, הלכנו לבית הקהילה ולבית הספר היהודי.

למחרת בבוקר עמדתי עם אינגה בכותל המזרח של בית הכנסת היפהפה, הניצב ברחוב הראשי של העיר. שוטרים שוודים חמושים ולידם קבוצת צעירים יהודים שמרו על הבית. גם זה מסימני התקופה, כאשר הטרור מאיים על מוסדות יהודיים.

הרב הצעיר, עשה לטניה ולי „מי שברך" נמלץ ונלהב. לאחר התפילה, ניגשו אלינו רבים, מהם הזוכרים את טניה וחברותיה, ולחצו ידינו בחום.

■■■

כתאום מוקדם שנעשה על ידי אינגה גורדון עם אנשי התקשורת, אנו יוצאים בשיירה לנמל טרלבורג. יורדים בפתח הנמל ומתחילים לחלך לאורך הרציפים. תחילה, הכל נראה לי זר ולא שייך. הרציפים ארוכים ומודרניים. בנמל עוגנות כמה מעבורות גדולות המעמיסות מאות מכוניות.

בידי תמונה מיום ההפלגה, ב־1974. בתמונה, נראית עוגנת „האולואה" הקטנה והאפורה, בעלת הצללית של אוניית מלחמה. הדביקו לה מיכלי דלק על ירכתיה, ואלה שיוו לה צורה עוד יותר מוזרה. בצד ימין של התמונה צריח של בניין ציבורי, קרוב לחציף. אני מסתכל־אותיה וכן, הוא עדיין קיים. הנה השעון הגדול באמצע. משמאלו, קצה של צריח נוסף, משולש. גם הוא מופיע בתמונה הישנה.

הצריח העגול הוא לא בית העיריה, אלא „בית הנתיבות המלכותי", המשמש עתה כמוזיאון. הצריח המשולש הוא בית הדואר המלכותי, הפעיל עד היום, ממנו שלחו אז העיתונאים את מברקיהם וכתבותיהם על אודותינו.

אנו עולים לבית מינהלת הנמל, שם מחכים לנו אובה גיסלנדר, ראש רשות הנמלים, סגנו גרט הל, ורב־החובל של נמל טרלבורג, קרל־אקס גרן. על הקירות, מפות ימיות ותמונות של אוניות. בתיבות זכוכית גדולות מוצגים דגמים של אוניות. הכל נושם ומריח ים ונמלים.

■■■

אני מוציא ערמה של תמונות ומתחיל לספר, בעזרת המהנדס גורדון, המתרגם את דברי לשוודית, על עלילותיה של „האולואה". בתחילה כולם, צוחקים. צוחקים איך הגענו תחת דגל הונדורס, המונף על אוניית מלחמה אמריקאית וזקנה. צוחקים על תלבושתינו וקובעינו ה„הונדורסיים", שקנינו בחנות לדברי תיאטרון במארסיי. השוודים מחייכים לשמע השמות הבדויים שמסרנו („ארתור רובינסטיין", „ארתור ברנסטיין", „מיסטר ואן־חרוט", ומה לא?) צוחקים מסיפור הוויזות הקובניות המפוברקות שהיו בידינו.

אני מסביר כי השלטונות ידעו לאן פנינו מועדות, אך מתוך הבנה למניעינו ולענייננו, עשו עצמם כאילו הם „קונים" את הסיפור. אני מספר להם על רשת ההגנה ושליחיה שפעלו בשוודיה, ועל כך שההכנות לקראת הפלגת המעפילים נעשו בידיעת השלטונות.

שומעי מתפעלים מהסיפור על שלטונות נמל טרלבורג, שעיכבו את יציאתנו לים הפתוח עד בואו של נווט בכיר, המצוייד במפות מעודכנות של שדות המוקשים במיצרי הסקגרק והקטגט.

טניה, פליטה מזת רעב ומוכת טיפוס, החלה נודדת במחנות הריכוז. נסחפת בגלי החורף אל חופי ההצלה בשוודיה, לנמל הדרומי מלמה

אך בהמשך דברי, נעלמו הצחוקים והחיוכים.

סיפרתי כיצד עצרו אותנו בנמל לה־האבר, סערה איימה להטביענו במפרץ ביסקיה, הלא הוא „בית הקברות לאוניות" המפורסם. סיפרתי כיצד נשברו בסערה דרגשי העץ של המעפילים וכיצד נתמלאו אולמות הספינה בדלק סמיך שנזל מהמיכלים שנפגעו בסערה.

שומעי הרימו גבה כאשר סיפרתי להם, כי בשוטנו במימי הים התיכון ליד חופי טוניס קבלנו פקודה להעמיס עוד כאלף מעפילים במפרץ טרנטו באיטליה.

וכאשר הראיתי להם תצלום של האוניה לאחר שהתנגשה במשחתות הבריטיות מול חופי הכרמל, אנשיה נאבקים ונפצעים מאלות, מגז מרמיע ומנשק חם של נחתים בריטים – הביטו בי שומעי השוודים כמבט מוזר. היה עלי להזכיר את מעללי אבותיהם הוויקינגים ואת הרפתקאות ותלאות השוודים, שחיפשו מולדת חדשה בחופי אמריקה, כדי שיבינו לשם מה עשינו זאת.

■■■

בארוחת ערב חגיגית שערכו שרי וראשי מפלגת השלטון הסוציאל־דמוקרטית השוודית לבאי הקונגרס, ישבנו, טניה ואני, ליד שולחנה של שרת הבריאות גרטרוד זיגורדסן.

סיפרתי לה כי גם לנו שרת בריאות, אף כי היא אשה יחידה בממשלה. בשוודיה, שליש מהשרים – נשים. תקוותם להגיע ליחס הנורבגי – חצי חצי.

בסוף הערב, הוציאה טניה כמה תמונות ישנות שקיבלה למזכרת ממורותיה וחברותיה השוודיות, במחלקת הילדים בבית החולים במלמה. בהתרגשות מה החלה לפזם בשקט, לתוך אוזנה של שרת הבריאות, פזמון ילדים שוודי שוכח, מעין שיר ערש.

פניה של גרטרוד זיגורדסן אורו והיא הצטרפה לטניה בקול רם וצלול. לשירה הצטרפו גם מסובים אחרים, מזכיר המפלגה בסטוקהולם, שר בממשלה, ראש הוצאות הספרים של המפלגה ואחריו איש האיגודים המקצועיים ורעייתו. לבסוף, שרו כל השוודים שישבו מסביב לשולחן הגדול. ■

טניה ולובה אליאב, ראשית הדרך

טיסה נעימה

אל־על והקברניטים – שוב סכסוך. הפעם, הם נאבקים על הזכות לטוס עד גיל 65 ● אורי יפה, 3 שנים לפני פרישה: „אנחנו דור המדבר. אין לנו פנסיה. כשהוקמה אל על, לא ידענו מה לדרוש"

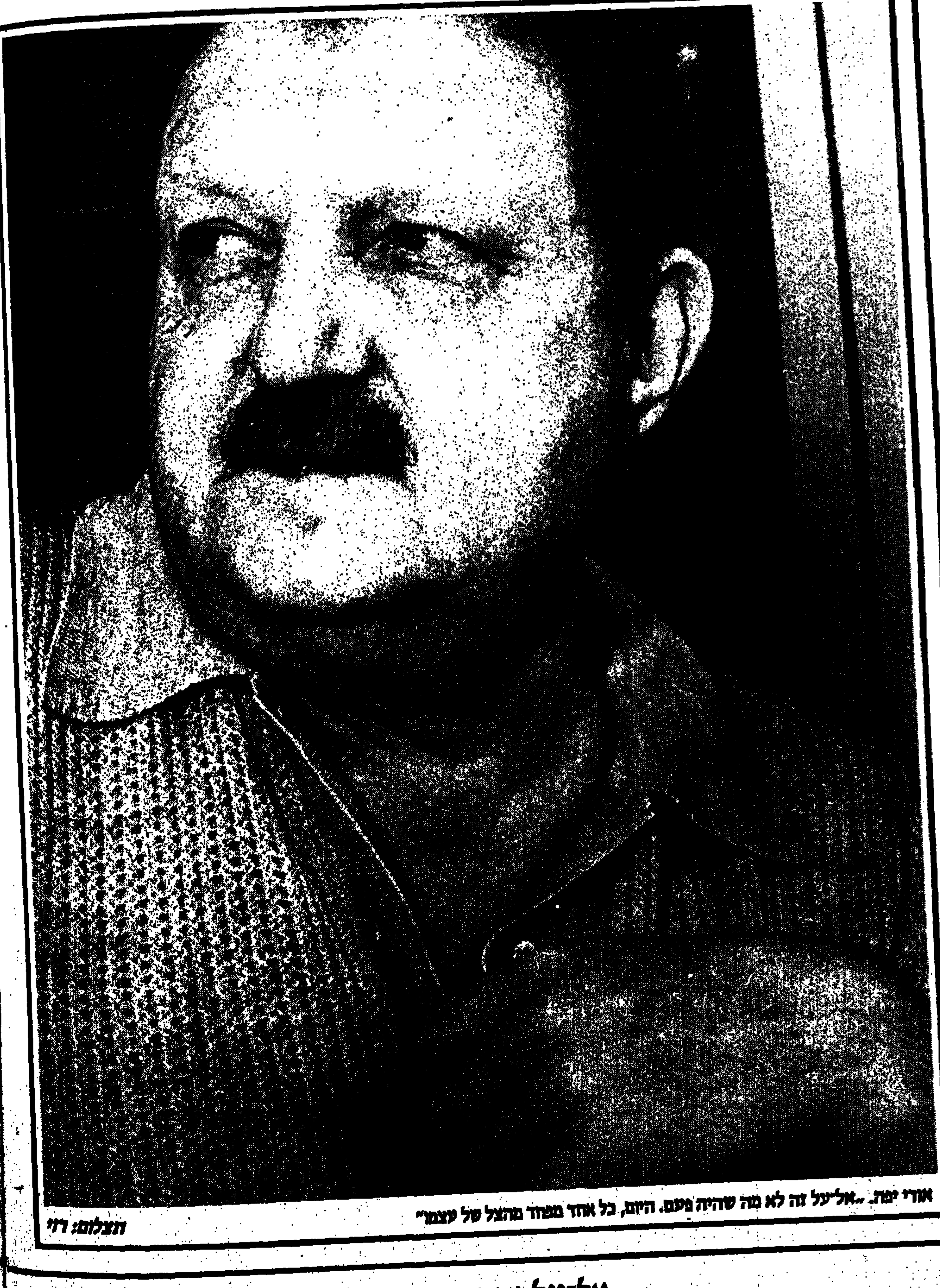

אורי יפה. „אל־על זה לא מה שהיה פעם. היום, כל אחד מפחד מהצל של עצמו"

תצלום: רז׳

גודי ניר־מוזס

הובילה הלאומי מסרב לרדת מהכותרות. לאחר מספר שנות רגיעה ומאזן שנתי רווחי של למעלה מ־15 מיליון דולר, של החברה שחידשה את פעילותה בחסות מפרק זמני, צצות ועולות הרעות הישנות: שביתות, האשמות הדדיות, יחסי עבודה מעורערים. עתה נאבקים הקברניטים, בין השאר, על הזכות להמשיך לטוס עד גיל 65.

קשה אולי לחוש סימפטיה, כשקברניטי אל־על מחליטים להיתחלות פתאום, ואתה תקוע עם המזוודות בשדה התעופה, בעוד הראש שלך, ישראלי טיפוסי, מפנטז על משכורות שמנות, על בריכות שחיה ווילות סאר של אותם טייסים.

הבעיה, כפי שהיא מצטיירת כיום משיחה עם קברניטים, נובעת לא רק מיחסי עבודה מעורערים. יש לה גם היבטים פסיכולוגיים, הנוגעים ליחסים בין רפי הר־לב, המנכ"ל, המכונה על ידם „רפי רע־לב", ובין הטייסים. שורשי הסכסוך נעוצים עמוק עמוק בימי חיל האוויר המשותפים.

הגיל הממוצע של 178 טייסי אל־על הוא 47. מאז 78', לא התקבלו לחברה טייסים חדשים. בתחילה היה זה בשל „תוכנית הבראה", שעיקרה היה צימצום בכוח האדם. משנכנס הר־לב לתפקידו החדש, הודיע כי לא יקלוט טייסים חדשים, עד שלא תושג הסכמה ששכרם ישולם בשקלים בלבד.

על טענת הטייסים כי אי קליטת טייסים תחייב אותם לעבוד שעות נוספות רבות, הגיב הר־לב בהגבלת שעות טיסה של הקברניטים. תקנה זו יצרה בעיות באיוש הטיסות. על מנת להתגבר על הבעיה, שוכרת אל־על את שירותיהם של טייסים מבחוץ. למרבית האירוניה, חלק מהטייסים יוצאי חיל־האוויר, שהוכשרו ב־78' להטיס בואינג 707 באל־על, ועד היום לא התקבלו לחברה.

אורי יפה, 57, אחד הטייסים המפורסמים של „אל־על", ואחד החברים הוותיקים בנוהמה הישראלית: „עוד בימי בומה שביט ויתרנו על 25 אחוז משכרנו. היתה שחיקה רצינית בשכר. אבל יהודים, כידוע, לא מפרגנים, במיוחד לא לגבי המקצוע שלנו, שהוא מאוד מיוחד ומאוד מעורר קינאה. מעסים עלינו שאנחנו נוסעים כל יום לחו"ל ועוד מרוויחים על זה כסף... אין מה לקנא: לשבת בתא הטייס, כשבחוץ משתוללת סופה, כשברקים ורעמים סובבים את המטוס, להיעדר מהבית בחגים בשבתות, או סתם לתקופות ארוכות – זה בפירוש תענוג קטן".

במכנסיים קצרים, כרס בולטת וחולצה לנכה שידעה ימים טובים יותר – יפה הוא אנטיתזה לאסוציאציה המיידית של „טייס אל־על". שפם בלונדיני, שיער שטני בהיר, עור פנים מנוקד בשומות ג'ינג'יות, חוש הומור בריא. טיפוס של ארץ ישראל היפה.

לפני שבועיים, עבר לשכונת בבלי בצפון תל אביב. כאן, הוא מפורסם לא פחות מאשתו, השחקנית־זמרת יונה עטרי.

נוסעים זוכרים את הטיסה עימו כחוויה נעימה. יפה, במזג אוויר קשה, יודע להפיג את המתח בעזרת הלצה ברמקול, סיבוב במחלקות, פניה לנוסעים ושיחה אישית.

■■■

יפה: „אל־על זה לא מה שהיה פעם. היום, כל אחד מפחד מהצל של עצמו. למה אני צריך אישור מהמנכ"ל להתראיין? מה, אני עובר בשב"כ? מה הם פוחדים, שנאמר שיש הרעת תנאים? יש, בפירוש. את יודעת שלנו אין דבר כזה שנקרא פנסיה? אנחנו דור המדבר. כשהוקמה אל־על ונחתמו ההסכמים, לא ידענו מה לדרוש. היום יש לנו קופת תגמולים. הפיצויים לפורש הם חד פעמיים, ללא פנסיה.

„כשהוקמה אל־על, היינו כולנו צעירים. הפנסיה היתה משהו רחוק. איש לא חשב על זה. היום, בהתאם לתורה, הקברניטים פורשים בגיל 60. בגיל זה, אינך זכאי עדיין לפנסיה מהמוסד לביטוח הלאומי, אך עליך להמשיך ולשלם את דמי הביטוח. על הנייר, הקברניטים יכולים להשתלב בעבודה במשרדים. בפועל, אדם המגיע לגיל 60, נשלח הביתה. הוא יוצא לפנסיה בגיל צעיר יחסית. במקביל, מנתקים אותו מהמערכת המקצועית והחברתית שבה חי עשרות שנים.

„אנחנו מקבלים את זה שאדם בגיל 60 לא יהיה מפקד מטוס, אך עם הבריאות טובה, למה לא לעשות מה שעושים ב'ארקיע', לדוגמה, ולאפשר לקברניט לטוס כקצין ראשון?

„היום, כאמור, קברניט טס עד ליום ההולדת ה־60 שלו, ולמחרת נשלח למועדון שפת הים. לי, באופן אישי, זה כבר הפסיק להווין. אני לא כל כך פוחד מיום ההולדת ה־60 שלי. בשנים האחרונות, איני מוצא באל־על את הפורקן שלי. זה כבר אינו מקום עבודה שאתה בא אליו בשמחה. אבל מסביבי מתחילות להיווצר קבוצות של מי שמתקרבים לגיל פרישה, שרואים את קודמיהם שפרשו מסתובבים בחוסר מעש, בעיניים בוהות, שוברים כל בוקר את הראש מה יעשו היום. וזה קשה".

בהנהלת אל־על טוענים, שאין מה לרחם על הטייסים. משכורתם, בין המשכורות הגבוהות בארץ, ובהתאם לכך גם הפיצויים. שלושה מרכיבים למשכורת הטייסים: המשכורת הבסיסית – רובה בדולארים ומגיעה בממוצע ל־8700 ש"ח; אש"ל, הנע בין 200 ל־800 דולאר; ושעות נוספות. במקרה של קירקוע טייס לפני גיל 60 בשל בעיות רפואיות, הוא מקבל נוסף לפיצויים עד 100 אלף דולר מקרן ביטוח מיוחדת. אל־על משתתפת ב־80 אלף דולאר מהסך הנ"ל.

הנהלת אל־על בדקה ומצאה, שגיל הפרישה נע בין 55 ל־60 כמעט בכל חברות התעופה בעולם. החברות נוהגות כך לאחר שנמצא, שקשה לאתר ירידה בכושר תגובה מחמת גיל, על אף בדיקות תקופתיות. אם רמת התיפקוד לא יורדת באופן דראסטי, קשה לאתר את הליקוי.

גיל הפרישה בארה"ב, לדוגמה, בהתאם לחוק, הוא 60. יש חברות המאפשרות לקברניטיהן להמשיך ולעבוד כמהנדסי טייס גם לאחר 60. שתי המדינות היחידות המאפשרות לטייסיהן לטוס מעל גיל זה, הן מלטה ואיסלנד.

■■■

ליפה טענות על היחסים המעורערים בין ההנהלה לטייסים. פעם, הוא אומר, אל־על היתה משפחה. היום, המגע היחיד שלו עם המנכ"ל זה פתק ברכה ליום ההולדת.

הוא אינו מרגיש שיש התעניינות רצינית בבעיות הטייסים. „לא יתכן, למשל, שאני, לאחר 31 שנות טיסה, מצניחים עלי פתאום מנהל מחוץ לחברה והוא 'יודע' הכל יותר טוב ממני; לא מקבל הערות, אפילו על דברים מקצועיים, זה מרגיז.

„אין לי דעה על רפי הר־לב, אנחנו לא ידידים, אין בינינו שום דו־שיח. אני הייתי מנהל את החברה אחרת ב־180 מעלות. למה, לדוגמה, לא ליזום מפגשים בלתי פורמאליים עם טייסים? קח שמונה קברניטים על כוס קפה, בלי שהם ממלאים פונקציות כלשהן, ושוחח איתם בלי רשמיות, אולי נבין אחד את השני טוב יותר? אולי כולנו שואפים לאותו דבר ולא מתבטאים נכון.

„זרקתי את הרעיון גם לרפי, אבל איש לא התייחס. מה הבעיה לדבר באופן חברי, הרי כולנו מאותו הכפר. יש הרגשה שהוא עושה דווקא. כל פגישה איתו נגמרת בפיצוץ. אני לא יכול להבין למה משא ומתן, לכאורה פשוט, לוקח כל כך הרבה זמן".

ניסיונות להשיג את תגובתו של רפי הר־לב לנ"ל, נענו בדממת אלחוט.

■■■

יפה מרגיש מין חוסר אונים, מבקש פסק זמן מנושא אל־על. למרבה המזל, מופיעה אשתו יונה, בבריחה מסלקת מעל פניו את שארית הרוגז. נאה, רחוקה מהדמות המשלומפרת של יונה ב„רחוב סומסום". שפתון מבריק, סומק בכמות נכונה, מעט איפור עיניים, והרבה חוסר סבלנות לצלם.

יפה נהנה להיזכר בימים שהתחילו „לצאת". הוא בן 28, בוגר קורס הטיס הראשון. היא, בוגרת להקת הנח"ל, שחקנית בראשית דרכה. הפגישה היתה בביתו של שמואל עינב, המרצח היום עונש מאסר חוץ על מעורבותו בפרשת הקרקעות בשומרון. החבר'ה במסיבה היו כל הקצונה הטובה של הצנחנים. התימניה הנאה נדלקה על הטייס האשכנזי המצחיק.

יפה הגיע לשם עם יגושא, שהיה חבר של עינב, ושירת באותה תקופה בצנחנים. יפה, רווק מבוקש, מצרך נדיר, בניגוד לחבריו שנישאו צעירים מאוד לחיילות ששירתו איתם בבסיס. עטרי, עדיין לא ממש מפורסמת, בדיוק אז פוטרה מהבימה ועברה ל„בצל ירוק". עד היום סבור אורי, שיונה יכלה לעשות קאריירה מפוארת יותר, אם היתה שייכת לקליקת שחקנים כלשהי. „לנו יש אחד את השניה: יונה לא שייכת לשום קליקה בעולם התיאטרון, לכן נדחקה לקרן זווית. וזאת, על אף הצלחתה ב'שלמה המלך ושלמי הסנדלר'".

■■■

הם נישאו לפני 27 שנה. לזוג שני ילדים – בן 24 ובת חיילת. אורי אינו נעלב כשפקיד מס הכנסה קורא לו „ארון עטרי".

אורי יפה יליד תל אביב, בן יחיד. החבר הכי טוב של אביו היה שריף שנטי, אביו של סוחר הבשר ג'ו שנטי. אבא שנטי הכין את יפה הצעיר לחיים במתיצתה של משפחת עטרי. היה סוחב אותו ליפו ומאכיל אותו במיני מטעמים חריפים. לימים, יצבור יפה נקודות בזכות הכנה מוקדמת זו.

כשיפה התחיל לצאת עם יונה, היו שהרימו גבות. בתל אביב של לפני 30 שנה, תימניה ואשכנזי היו מחזה נדיר. דווקא ההורים משני הצדדים קיבלו את החברות כטבעיות. יפה נלקח ל„מבחן קבלה" בשעריים. השכן של משפחת עטרי, בוטי הגדול, שהפך אחר כך לאחד ממלכי העולם התחתון עד שנרצח באילת, הכין לאשכנזי הצעיר מטעמי סחוג. עד היום אורי מתמוגג, כשהוא נזכר בפניהם התמהות של האנשים שהביטו בו, זולל בתאווה את הסחוג.

■■■

אורי יפה גדל בכסית של שנות ה־50. היה מעביר שם שעות עם חיים חפר, עם דן בן אמוץ, עמיקם גורביץ. מחוץ לבית הקפה, לא נמשכו היחסים.

אחר כך היה מעמודי התווך של „אכסודוס", לפני שזה הפך לקפה של „המחפשים". גם היום, כשהוא בארץ, אפשר למצוא אותו שם. עכשיו, הוא מבטיח, קפה בבלי יהיה המקום שלו. קרוב לבית.

השיחה מתגלגלת לפוליטיקה. אני נזכרת שיפה היה פעיל באל"ף, אורחים למען פרס. ועכשיו? הוא כבר לא כל כך בטוח מה ישים בקלפי. יפה היה חבר בעמותה שנלחמה בעד המשך ייצור הלביא. האם לא הרתיעו אותו המיספרים שהביאו שרי הביטחון והאוצר? יפה: „ אז למה התחילו עם זה בכלל? כנראה שהיו חישובים שונים.

„יחד עם מיספר חברים, ביניהם יעל ויוסף רום וחנניה גיבשטיין, הקמנו אגודה לתמיכה בלביא. קיימנו שיחות רבות עם אנשים פוליטים שהביעו תמיכה. לא מבין איך נפל הלביא. האמנתי בפרס כראש ממשלה. היום, לאחר מקרה הלביא, אני עושה חושבים. ידעתי את עמדתו החיובית לגבי המשך פרוייקט הלביא; מהמשרד שלו אמרו, שהכל על הזמן שהוא בעד. היו שרים שנשבעו לי שהם בעד, שאיש לא יניא אותם מדעתם, גם כאלה שהיו נגד. ואז, בהצבעה, התברר שהדברים שונים במקצת".

■■■

חוזרים לאל־על. אני מבקשת לדעת מה החוויה הקשה ביותר שהיתה לקברניט יפה בשעת טיסה. אין חוויה כזאת באמתחתו של יפה. לעומת זאת, הוא נזכר בטיסה של מכבי תל אביב מבלגרד, לאחר הזכיה באליפות אירופה. מתרגש מחדש כשהוא נזכר איך הפכו את כל המטוס לחגיגה אחת. „תא הטייס היה פתוח למי שרק רצה להיכנס. אנשים הצטלמו איתנו, שרו, רקדו במעברים. זו היתה חוויה מרגשת".

אורי יפה, כאמור, חניך קורס הטייס הראשון, ביחד עם בני פלד־[illegible] ועם מנחם גולן שלא, ועם אייבי נתן כמדריך. עוד שלוש שנים מתליף קידומת וצוות [illegible]. יפה מרגיע אותי: „אין לי בעיה, אני [illegible] משהו בכיוון של תקשורת. אולי להשתלב בצורה אחרת בתעופה, נראה. עם לוח [illegible] הנוכחי, קשה לי לעשות תוכניות לטווח הרחוק". ■

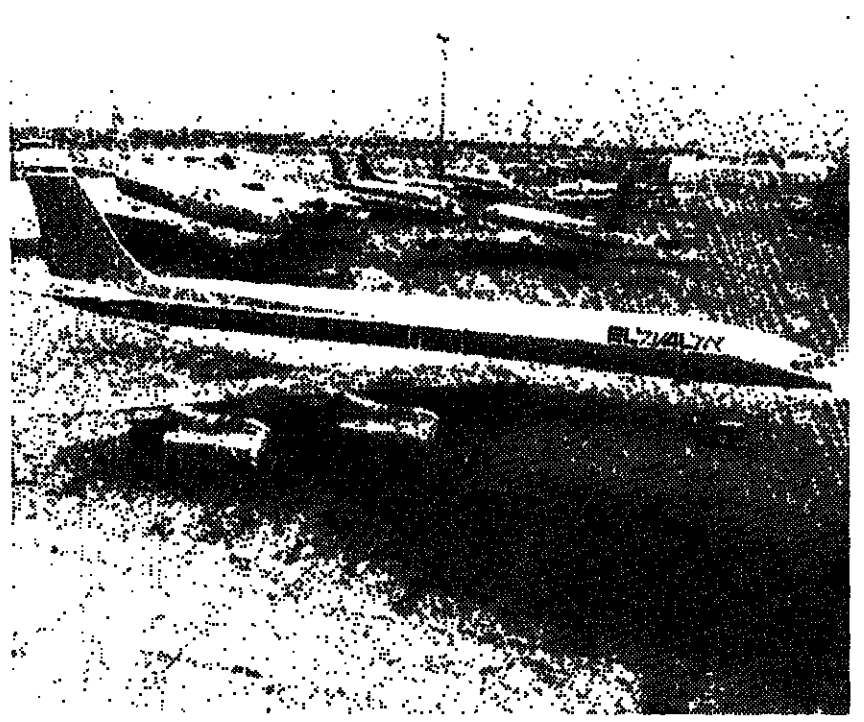

„הפורשים מסתובבים בחוסר מעש, בעיניים בוהות, שוברים כל בוקר את הראש מה יעשו היום. וזה קשה"

אודטה א דנין

מכתב ל'גבר משוחרר'

נודע לך על "סטוץ" חד פעמי של אשתך עם החבר הכי הטוב שלך. אתה כותב לי איך אתה הרוס מזה, למרות שזה קרה כבר די מזמן, למרות שאתה תמיד ניהלת עניינים בצד. איך היא יכלה עם החבר שלך. ואתה הרי תמיד הקפדת, לא עם בנות־חוגה. אבוי! בגידה כפולה, משני האגפים.

איך מרפאים לך כזו מכה, אתה שואל.

אולי, עם מורעוּת.

תראה, באינסטינקט פרימיטיבי קדום של אדם לא מורכב, לא מתוחכם, הדבר הזה נתפס כפגיעה נוראה. אבל אי אפשר לקפוץ בקלילות משיטת חיים לשיטת חיים איך שנוח. כשכדאי – ראש־ביצה נאור. כשכדאי – הטוא עם העורות והאֵלָה.

אדם אינטליגנטי מתווכח עם תחושת פגיעה מסוג כזה. ובכן, רק אם הפגיעה באמת רלוונטית למציאות והמחשב מאשר את העובדה, מגיבים בהתאם: עויינות, כעס, שיפור עמדות וביצורן, נקמה, נקמה מושהיית, נתק – כל הרפרטואר. אבל כשתחושת הפגיעה לא מעוגנת במציאות, כי הרי לא באמת סיכן אותך הקשר הזה, הם הרי רק טעמו אחד את השני ולא ברחו לך לנבאדה כדי להתחתן – חבל על תחושת הפגיעה.

פגיעה במוסכמות היסוד של החברה, אכן היתה כאן. אבל תן לי להזכיר לך שמוסכמות, ככה הכנתי, הופרו כבר ביניכם מזמן, ולא על ידי אשתך. עובדה זו בלבד אמורה לפוגג לך את תחושת הכעס. הן לא תיטול לעצמך חרות שלא תינתן לזולתך?

לא עוזר. ידעתי.

בקשרים, חביבי, צריך סימטריה, אבל איפה כתוב שאחידות?

לא פייר להרגיש כזה צדקן בגלל שהם הפרו חוקים אחרים מאלה שהרשת לעצמך להפר. יש לך קושאן פרטי על עשרת הדיברות מהדורה שניה עם תיקונים?

אתה אומר שזה פחות פוגע סקס סודי ואהבות מחוץ לנישואים ("תמיד ידעתי איפה לעצור. זה אף פעם לא היה על חשבונה") – מסקס סודי עם חברים קרובים, מאחורי הגב.

לא נכון, עיוני. סתם טעות. אלף פעם תעצור בזמן, ובפעם אלף ואחת – תיגנב עם זה. ואתה אומר לעצמך שאינך פוגע בה, כי אפשר לאהוב מלא, מינית־נפשית, יותר מבן אדם אחד.

נכון, אפשר, לתקופת מה של ביניים.

בפעם האלף ואחת ההיא, כשלא תצליח לעצור, בסוף, הרי תהיה בחירה בין שתי האהבות. אתה יודע, יקר שלי, לאן תגיע? כך שגם בסיטואציה "מבוקרת", יש פוטנציאל אמיתי של סכנה בשבילה. אז איפה ההגינות המהוללת של "לא לפגוע בה" ע"י אי קיום יחסים עם בנות חוגה? אין ביטוח מפגיעה, אפילו לפי ספר החוקים שלך, אז כמה הוא יותר טוב?

מה שחווית, זה כמו פחד גבהים. מסתכלים למטה, מתים מפחד, ובורחים מהר מהחלון. והרי לא באמת נופלים. למרות שזה אינסטינקט שמירה קדום כזה להרגיש ככה. משמע, אינסטינקטים זה לא תמיד דבר כזה רלוונטי למציאות. משמע, מותר להחליף את תחושות הפחד (שהנמשל שלהן פה הוא פגיעה) בתחושות שפויות יותר, תואמות יותר למציאות האובייקטיבית (למרות הקירבה שלהן לאינסטינקט הקדום, ה"צורק".)

מה שבאמת נשבר, אולי, הן רק כמה אמונות כוזבות שלך באשר למערכת הערכית של חברך (שאין לה שום קשר למידת אהבתו אותך) וכמה היא עומדת בלחצים. מה אתה רוצה. לולא זה היה טבעי לנפש האדם, לא היו ממציאים חוק מיוחד נגד זה. לא שמעתי, מעניין, על חוק נגד שריפת כף היד בשמן עמוק. וחוץ מזה, אחרי הכל, היא לא קניין שלך, אתה יודע, למרות שכך אתה מעדיף להרגיש.

הוא והיא ידעו שהם לא מסכנים את חייך כשנתנו דרור לתשוקה נטו, מאמינים שלעולם לא תדע, ולכן לא תיפגע. גם אתה מרשה לעצמך דברים כאלה רק בגלל שאתה מאמין שאישתך לא יודעת, ולכן לא ניפגעת.

לא טוב לשבור חוקים שנועדו להישמר, אבל אם אתה חי פתוח ומורחב – לו יהי. זה חלק מהצ'אנסים. התקלה היחידה היתה שזה נודע לך, ועשית לך מזה קייס שלם של היאך־הכיצד. הקוזאק הנגזל.

אין לך סיבה לכעוס על אישתך, בגלל שזה גופה, נפשה, רווחה הפרטיים, שלא לשכוח את עניין הסימטריה, אדוני סימטריה!

אין לך סיבה לכעוס על החבר שלך, כי אין לכעוס על העקרב שהוא עקרב.

על החיים, ודאי שלא תיכעס, כי שום דבר לא זז לך מהמקום: לא האהבה של אשתך, כמו שאתה כותב, לא השגרה הרגילה, הבית, הילדים. אלמנט האפיזורה הרי ברור לך היטב.

ואתה עדיין פגוע, כל כך הרבה זמן אחרי.

אולי, כי בן אדם שהולך צמוד ללב עם מחברת שקוראים לה "חרדת עזיבה", לא מוכן לשמוע היגיון. לא מסוגל לשמוע, הוא מנותק מהמציאות האובייקטיבית, ומחובר לבלהות ישנות. אבל מרגיש, כמובן, מאוד "אנליטי", וזה בדיוק המלכוד:

"אני את דעתי קבעתי". לבן אדם יש מסיבה פרטית. אהה! תמיד ידעתי שאי אפשר לסמוך על אמא ועל אבא! כמו אותו היפוכונדר שסוף סוף מצליחה לו נזלת, והוא בטוח שאלה בדיוק הם סימני התקף הלב.

רק כשתבין עם הלב, שהפגיעה בעצם באה מחרדת העזיבה, הכאב יתפוגג מעצמו. הלפיתה האובססיבית הזו, שלא נותנת לאשתך לזוז מנטאלית – אבל גם לא לך, תשתחרר.

אתה ההנס הקטן, הילד ההולנדי עם האצבע בסכר; רק שאין מים ואין שיטפון מהצד השני של החור, ולחינם אתה יושב שם עם האצבע ושומר. לחינם כולנו עושים זאת. כשתסכים להרגיש בטוח עד כדי להפסיק לשמור, תראה איזה אנרגיות ישתחררו לך פתאום. תרגיש רוצה לטרוף את העולם. כמו מיליונר מתפוצץ מכסף, שרק יתנו לו אפיקים להשקעה!

כשזה יקרה, תעשה בקלות, בלי לחוש כמו סוחב אבנים, את כל הפרוייקטים שרחית לכש"תהיה גדול".

תראה את זה עין בעין, אחד לאחר. את כל האנרגיות שהולכות היום באופן כל כך אנטנסיבי לבדיקה אם "אמא" היא שלך, או קצת שלך, או בעצם לא בסדר, ואי אפשר לסמוך עליה ולעזוב אותה לרגע בלי השגחה, כי אתה "יודע" שהיא תעלם בלי לחזור.

תראה עין בעין, באור הנכון, את הקשר, כמו שאתה מתאר לי אותו. הטלפונים, הדיווח, הפיקוח, הקינאה, וההרגשה הזו שכל זה בעצם, הם סימנים לחיי זוג מוצלחים והדוקים.

אני מאמינה שאתה באמת סבור ככה. כי זה המצע של חייך. "משפחה זה הדבר הכי חשוב", מה כמה ערמומית היא חת ההכרה! איך שהיא רותמת לצרכים סמויים שלה אמת כל כך גדולה, בלתי מורכבת.

שני אנשים אוספים בולים. אחד ממלא איתם אלבום, השני ממלא איתם חדר. משמע, הבדל בין שיגעון ובין שפיות זה רווה (מינון).

רווה, חביבי, הכל זה שאלת־איזון, ורווה. וסימן יחיד לכך שיותר מדי אנרגיות הולכות על הסיפור של "אושר משפחתי" ולכן זה לא כזה נפלא כמו שנראה, זה הדברים שכתבת לי שאינך מגשים בקריירה, "בלי שום סיבה". כך פשוט. החלומות שאינך מפתח.

לא נותרות לך אנרגיות. אתה קם בבוקר, ועסוק באיך לשמור את אשתך. מנגינת הנושא של חייך.

בעיני, המצב הכי נהדר של ילד, זה שיהיה עסוק במשחק בכל נפשו. שישחק בג'ולים בכזו אכסטאזה, עד שישכח בכלל שיש לו הורים, כל זמן המשחק. כי עד כדי כך הוא תופס את אהבתם כבטוחה לו. אהבה שמופנמת בתוכו, ולכן תמיד זמינה ומוכנת מאליה, כמו אוויר. ילד אחר לא משחק בג'ולים. כל רגע הוא עושה הפסקות ורץ לבדוק אם אמא עוד שם בשבילו.

רק אם תשכנע עצמך, ששום אקט חופש של אמא־אישתך אינו מסוכן בשבילך (גם אם היא תעווב, כן!), תשחרר אנרגיות. כמה שיתוק מביא לנו מה שבסופו של דבר זה פחד העזיבה. אנחנו פוחדים מאינטימיות, מהפקרה עצמית, מקנאים, בורחים, נפגעים, מפזרים את ההשקעות הרגשיות או נותנים מכת חנק שופעת איתן.

מה לאמר לך. אני יכולה רק להביא לך את ניסיוני האישי. ככל שלימדתי עצמי לפחד פחות מעזיבה, וזו מקלצת עם תשע מיליון אפשרויות ביטוי פר בן אדם – ככל שידעתי שהיום, עזיבה, אפילו של אדם אהוב עלי, לא תהרוג אותי (במציאות האובייקטיבית) כמו בגיל ילדות, השתחררו לי אנרגיות שפעם הייתי שוטר תנועה אכזר כדי להוציא אותן החוצה, ברם:

שם המשחק הוא להביא תגובות של הבן אדם שאנחנו היום, לדברים שקורים היום, ולא תגובות של ה"ילד" שהיינו פעם, לדברים שקורים היום.

אפשר להגיע למקום הזה. מקום בו הבן אדם הוא יצור אוטונומי, מאוזן בין תלות ועצמאות. שטוב לו עם הלבד, וטוב לו עם הביחד – במובן העמוק, האפל, האמיתי, כדי שיוכל גם לאהוב חזק, וגם לשחק הכי בג'ולים, באכסטאזה, בשיכחה העולמית ההיא כמו כשהיינו ילדים.

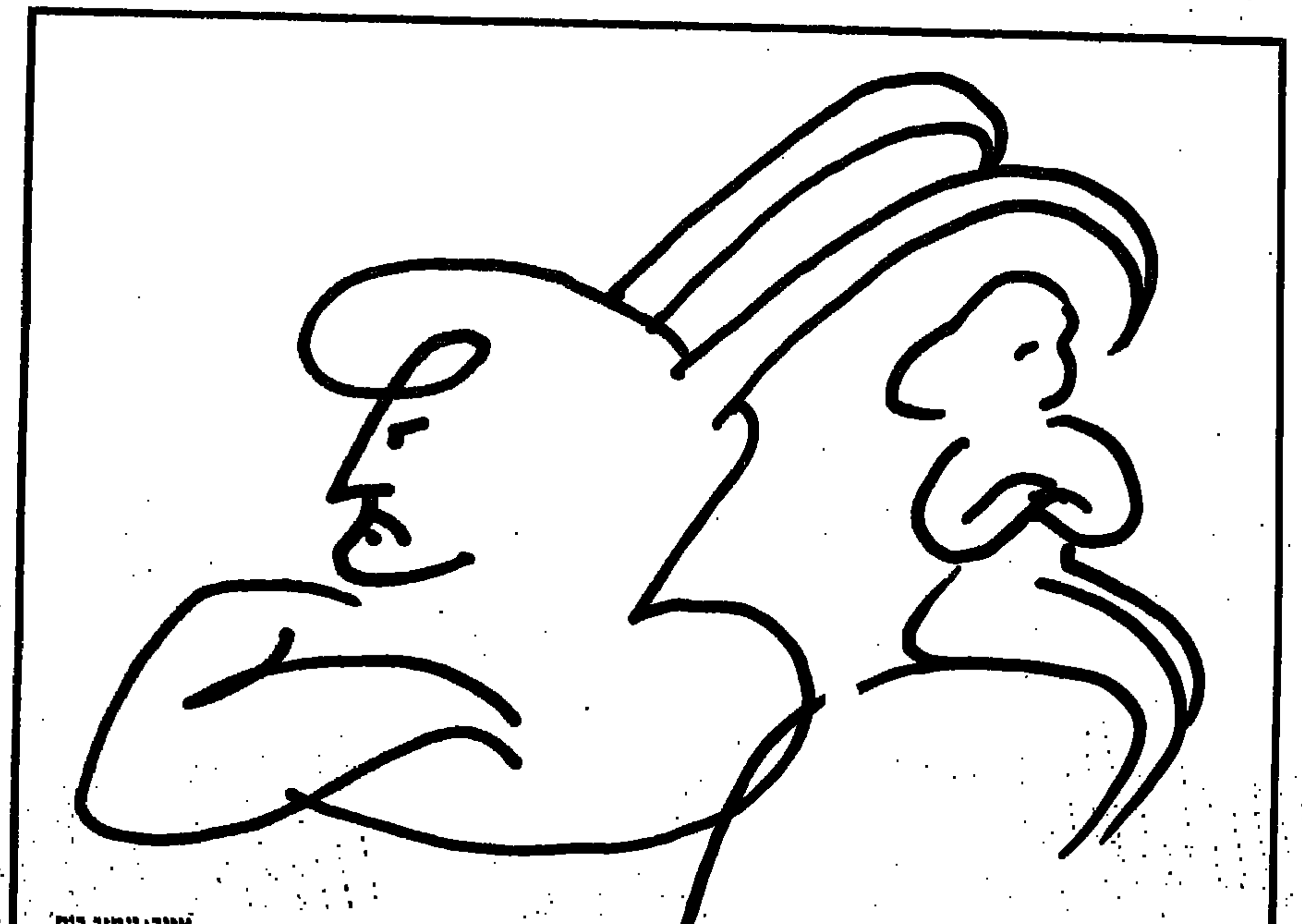

איור: עמיר רום

גני בורוכוב
בשכונת בורוכוב בגבעתיים
דירות-גן
מדרגות
האדריכל יסקי, חתן פרס ישראל, תכנן את חמשת בתי דירות הגן המדורגות, כדי להעניק את חזי הסהר המדורג לאיכות חיים חדשה, יופי בחוץ, חוכמה בפנים.
היום הבונה היא חברת משולם לוינשטין הותיקה בענף הבניה, הידועה בבנייני דירות רבים בת״א וסביבתה, ובבנייני ציבור רבים אחרים.
יופי בחוץ חכמה בפנים
משולם לוינשטין
הנדסה וקבלנות בע״מ
MESHULAM LEVINSTEIN
CONTRACTING & ENGINEERING LTD
בנייני הדר דפנה, שד׳ שאול המלך 39, תל-אביב, טל. 03-251446
דירות הגן המדורגות בגני בורוכוב - מושג חדש בבניה

Da noi in Italia le Tegole sono fatte di cemento e ... stile
"אצלנו, באיטליה,
הרעפים מעוצבים מבטון - זה סגנון!"
לאיטלקים יש סגנון.
כשהם בונים בית, הם בודקים היטב מאילו חומרים הוא עשוי - מהרצפה עד הגג.
בעולם מעדיפים רעפי לחץ מבטון
יותר ממחצית הגגות באיטליה, גרמניה, אנגליה, פלורידה וקליפורניה - עשויים רעפי בטון.
ברור מדוע: הם חזקים יותר, אטומים לחלוטין למים ומבודדים טוב יותר מפני רוח וקור.
זה לא רק החוזק. גם הצורה
רעפי בטון מוצעים בשלל צבעים, מאפשרים שילוב של מספר גוונים וניתן להניחם במגוון שיפועים רחב (17°-70°).
לנוחותכם, מבחר גדול של אביזרים לשימושים מיוחדים: להצבת אנטנות, דודי שמש, רעפים שקופים להחדרת אור ועוד.
אקרשטיין. רעפי לחץ מבטון
רעפי אקרשטיין מבטיחים לכם גג יפה ברמה בינלאומית.
אלו הם הרעפים הטובים בישראל המעוצבים מבטון.
לכן, כשאתם חושבים על רעפים - יש לכם רק אפשרות אחת:
רק רעפי בטון, רק רעפי אקרשטיין.
אז איזה רעפים אתם מעדיפים?
רק רעפי בטון. רק רעפי אקרשטיין.
אקרשטיין
אבן דרך באיכות חיים.
מפעל ומשרד ראשי: הרצליה, אזור התעשיה, טל. 052-556666

הורוסקופ

מאת האסטרולוג איקי נקר

לשבוע המתחיל ב־16.10.87 והמסתיים ב־22.10.87

הארועים הצפויים השבוע ובשבוע הבא

- המתח בממשלת האחדות ממשיך לעלות והקיטוב מחריף.
- תוכנית חדשה בתחום הכלכלה או המיסים גורמת סערה ציבורית.
- התסיסה בשטחים מקבלת שוב כותרות.
- המתח בגבול הצפוני עולה בהתמדה.
- מקרי אלימות על רקע רומנטי גורמים לזעזוע בציבור.

בן מזל החודש – דוד בן גוריון (מדינאי, ראש ממשלתה הראשון של ישראל) בן מזל מאזניים. היום מלאו 101 שנה להולדתו (1973–1886). היה מראשי תנועת הפועלים ומראשי העם בתקופת טרום המדינה, ממקימי המדינה וממנהיגיה הבולטים עד לאמצע שנות השישים.

במפת לידתו השמימית השמש נמצאת במזל מאזניים ובקרבת רום השמיים כאשר אליה מצטרפים הכוכבים נוגה, אורנוס וצדק. בולטות כאן שתי צמידויות במזל מאזניים – צמידות נוגה ואורנוס וכן צמידות השמש וצדק – עוצמה חזקה של אישיות על אף התלבטויות רבות. החלטות על בסיס אינטואיציה על אף תהליך מחשבתי מעמיק. חוש נבואי ורמת מוסריות גבוהה. כוכב המאדים נמצא במזל קשת (במזל זה נמצא האופק המזרחי) בהיבט חיובי לצמידות נוגה־אורנוס (במאזניים) ובהיבט מקוטב לצמידות ירח־פלוטו (בתאומים). מצבי רוח קרביים, נטייה לפתח יריבות עמוקה, אומץ לב ויכולת לקחת אחריות ולקבל החלטות במצבי לחץ. ביקורתיות חריפה וזכרון נדיר. כוכב חמה נמצא במזל עקרב (בקרבת רום השמיים, כושר כתיבה ושחזור עובדות הסטוריות.

מעניינת העובדה כי היריבות ההסטוריות של בן גוריון היתה כלפי ז'בוטינסקי אשר גם הוא היה בן מזל מאזניים ואשר נולד באותו יום ובאותו חודש, אך 6 שנים קודם לכן.

בבדיקה השוואתית בין מפת הלידה של בן גוריון לבין מפת הלידה של מדינת ישראל (שהיא גם מפת הלידה של עצם הארוע בו בוצעה ההכרזה על הקמת המדינה) נחשפת תופעה אסטרולוגית מעניינת, לפיה קיימת צמידות בין השמש במפת הלידה של בן גוריון לבין מעלת האופק המזרחי במפת הלידה של המדינה. כמו כן קיימת צמידות בין האופק המזרחי במפת הלידה של בן גוריון לבין כוכב צדק במפת הלידה של המדינה. ניתן לומר כאן על בן גוריון כי היה זה האדם הנכון במקום הנכון ובשעה הנכונה.

עם זאת, דווקא בן גוריון היה זה שהזהיר כי באם מדינת ישראל לא תשמור על רמה מוסרית גבוהה, היא עלולה ליהפך לאפיזודה בהסטוריה ולאבד את ההצדקה לקיומה.

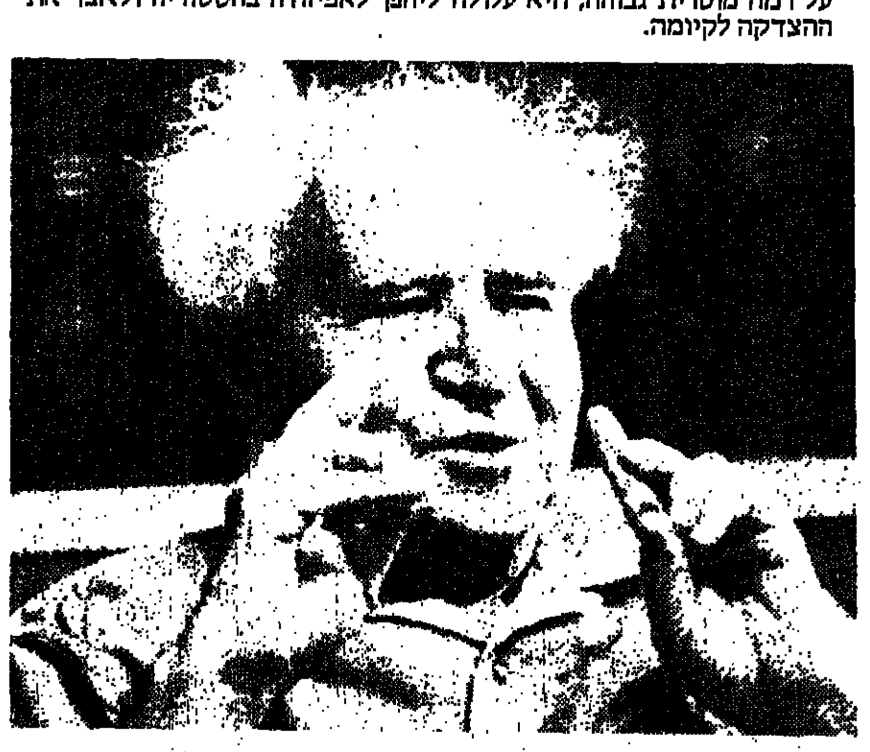

מפת השמיים השבוע – השמש ממשיכה להלך במזל מאזניים תוך יצירת קיטוב מדוייק עם כוכב צדק (בטלה). במקביל היא יוצרת היבט חיובי עם כוכב אורנוס (בקשת) (שיתוף הפעולה גובר, מתחדד הצורך להבין את הגישה של הזולת, רעיונות חדשים מאפשרים השתלבות טובה יותר בתפקיד או במסגרת); כוכב המאדים נמצא גם הוא במאזניים ויוצר היבט שלילי עם כוכב נפטון (בגדי); (צורך בתמיכה ובשותפים לכל תוכנית, הפחתת התוקפנות וירידה ביוזמה); כוכב חמה, כוכב נוגה וכוכב פלוטו נמצאים בצמידות במזל עקרב. ביום א' מתחיל כוכב חמה בנסיגה במזל זה למשך כשלושה שבועות. פעילות סודית, שותפויות חשאיות וקשרים רומנטיים חסויים עומדים בפני חשיפה. הירח פותח את השבוע כשהוא במזל אריה. התמודדות על עקרונות נסחפת להתמודדות על כבוד, וסוגר אותו כשהוא במזל עקרב – פעילות סודית מועדפת למרות סיכוני חשיפה.

מצב כוכבים זה מצביע על נטייתנו לחפש שותפים לרעיונות ולתוכניות, ולהעדיף למצוא את הפשרה מאשר להתמודד לבד. התוקפנות מפנה מקום להידברות על אף שהמרידה במוסכמות עדיין מאפיינת חלק מהלך הרוח. אין זה הזמן לרדת למחתרת ולפעול בסודיות. מומלץ, בכל מקרה, להשתדל להתמודד כדי למנוע שערוריות בעתיד. יש לזכור כי כוכב חמה נמצא בנסיגה – מהלך העלול לגרור אותנו לטעויות בשיפוט דווקא בנושא של פעילות סודית.

ילידי השבוע – משתייכים לשליש האחרון של מזל מאזניים. הם נשלטים על ידי הכוכבים נוגה וכוכב חמה, וניחנים במקוריות, בחוש אבחנה ובכושר שיפוט טוב. בולטת בבני קבוצה זו היכולת לתמוך ולעודד את זולתם ולהעניק לסובבים אותם הרגשת בטחון. קשרים רומנטיים, מסעות וטיולים, מלהיבים אותם במיוחד.

מאזניים (23.9–23.10)
שיתוף פעולה יאפשר לכם לגבור על יריבים, ולקצר את הדרך למימוש תוכניות. הרגשות הרומנטיים חזקים במיוחד וסוחפים אתכם מעבר למותר – בתנאים הנוכחיים. תוכניות לעתיד מקבלות תנופה ואתם מתארגנים מחדש בתחום המקצועי או הפיננסי. ההוצאות גבוהות מן הרגיל ודורשות הקפדה על תקציב מאוזן. פעילות סודית תקצור הצלחה.

עקרב (24.10–22.11)
שותפויות והתקשרויות סודיות מרחיבות את כושר התמרון שלכם. עם זאת, עליכם לקחת בחשבון כי בתוך זמן קצר ייחשפו הפעולות ויהיה עליכם להתמודד בתנאים חדשים ובמצבים בלתי צפויים. זה הזמן להשלים פיוורים ולהשתחרר ממחוייבויות קודמות. ענייני עבודה גוזלים את רוב זמנכם ומרצכם, אולם דווקא כעת מומלץ להתפנות ולטפל במצב בריאותכם ולהתפנות לפעילות ספורטיבית ולתזונה מאוזנת.

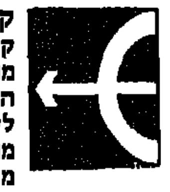

קשת (23.11–22.12)
קשרים עם ידידים מתהדקים וחיי החברה הופכים למרתקים מיום ליום. קרובי משפחה מנסים להתקרב אליכם מחדש. קשרים עם אנשים ממרחקים הופכים ליותר אינטימיים וחמים. ענייני כספים עדיין מהווים בעייה קשה ומדורשת סבלנות. הזהרו מקשרים רומנטיים נסתרים. רכילות מאחורי גבכם נוגעת באינטרסים האישיים. מוטב לחשוף את העובדות ללא חשש.

גדי (23.12–20.1)
הפופולריות שלכם חוזרת לשיאה ואתם הופכים למבוקשים בכל ארוע. בתחום המקצועי אתם ממשיכים בארגון העניינים מחדש, דבר המאפשר לכם שליטה טובה והרחבת היקף הפעילות. יוזמה חדשה בתחום הקריירה מאפשרת לכם השגים משמעותיים וגיבוי מצד בעלי השפעה ועמדות כוח. קשרי ידידות מתפתחים לקשרים רומנטיים, אך הזהרו ממלכודת בתחום זה או מנטייה להביך אתכם או להטעות אתכם או להוציא מכם מידע חשוב.

דלי (21.1–19.2)
התכתבויות, לימודים ונסיעות עדיין נמצאות בסדר עדיפויות גבוה. קשרים עם ידידים מתהדקים ואף מאפשרים לכם להשיג באמצעותם יתרונות חשובים. קשר רגשי או ידידותי עם אדם ממרחקים הולך ומתמסד ומביא בעקבותיו שינויים בתכניות אישיות. בתחום הקריירה, אתם צפויים להשגים ולמהלכים טובים מצד בוסים או בעלי השפעה. מאידך, הזהרו מטעויות בשיפוט בכל הקשור להערכת מצבים ואל תקבלו מידע ללא בדיקת מהימנותו.

דגים (20.2–20.3)
שיפור משמעותי בתחום הפיננסי מעלה לכם את המורל ומאפשר לכם כושר תמרון טוב יותר. קנייה או מכירת של נכסים, או השגת מקור מימון נוח מתגרים כעסקת מוצלחת. על אף העומס בו אתם נמצאים זה הזמן להתעניין בנושאים חדשים ואף להתחיל השתלמות בנושא קרוב ללבכם. נסיעה למרחקים מתבררת כמועילת ומרתקת. עם זאת, אתם צפויים לעיכובים של הרגע האחרון בכל הקשור למפגשים לזמני יציאות של מטוסים או רכבות, להעברת הודעות או לקבלת מכתב חשוב. השתדלו להתייחס לכך ברוח טובה.

טלה (21.3–20.4)
מתחים עם שותפים או עם בני זוג צפים ועולים מחדש. מתנגדים בסתר הופכים לאוייבים גלויים. מידע חשוב מוסתר מכם ונעלם מעיניכם ומגביל את יכולתכם להגיב. קשר רומנטי חדש מלהיב אתכם אך גם מתיש מאד מאחר שאינו מתואם עם השחיקה באנרגיות ממנה אתם סובלים לאחרונה. הצלחה בתחום הפיננסי מעלה לכם את המוראל ומאפשרת לכם לבצע רכישת דברים חיוניים שהתעכבה עד כה. הזהרו מלהתחייב בתחום זה מעבר ליכולתכם.

שור (21.4–20.5)
הרגשות הרומנטיים חזקים במיוחד. הפופולריות שלכם עולה מאוד. שינויים בסגנון ההופעה האישי הופכים אתכם ליותר משכנעים וליותר מושכים. אי הבנות עלולות להתעורר עם שותפים או עם בני זוג על רקע של תקשורת לקוייה. ענייני עבודה או עסקים עומדים במרכז הפעילות ודורשים החלטות חשובות ללא דחייה. מאידך, חוסר הוודאות לגבי העתיד מעמיס עליכם מתחים ופשיים גדולים.

תאומים (21.5–22.6)
זה הזמן לצאת לבילויים, לביקורים ולנופש. פעילות יצירתית כובשת אתכם ומאפשרת לכם להגיע לתוצאות אישיות גבוהות מאוד. הרגשות הרומנטיים חמים והצלחתכם בתחום זה מתקבלת בטבעיות, לאחר תקופת דכדוך ועצבות. בתחום הפיננסי אתם נדרשים לזהירות מיוחדת עקב נטייה לטעויות חמורות בשיפוט. הזהרו מלהתייחס למידע בלתי בדוק או לנסיונות להוציא מכם מידע חשוב. חברים לעבודה מאכזבים.

סרטן (23.6–23.7)
בתחום הקריירה אתם ממשיכים להתלבט בין השגרה לבין אפשרויות לשינויים. יוזמה חדשה שנקטתם מביאה אפשרויות חדשות בתחום זה. עם זאת, ענייני משפחה גוזלים זמן ותשומת לב מעל הרגיל. שינויים בסגנון המגורים או בתנאי המיקום בו הנכם עובדים, מקבלים תנופה. זה הזמן להחליף ריהוט, לקנות רכב או אביזרים חשובים אחרים. הזהרו מלתת אמון רב מדי באנשים בלתי מוכרים.

אריה (24.7–23.8)
כושר השכנוע שלכם בשיאו, ואתם מצליחים לקדם רעיונות ותוכניות במהירות רבה יותר מבעבר. הצעות חדשות בתחום הקריירה עדיין דורשות בדיקה זהירה. אין זה הזמן להכנס לנושא חדש ובלתי בדוק ומוטב לחכות מעט. נסיעות או ביקורים והתכתבויות מומלצות בכל מקרה. בני משפחה דורשים את תשומת לבכם דווקא כאשר אין לכם זמן וסבלנות. סכסוך עם בן משפחה עלול להעכיר את מצב רוחכם אף כי אין זה מוצדק.

בתולה (24.8–22.9)
ההוצאות הכספיות גבוהות מן הרגיל ואתם נדרשים לעשות בתחום זה סדר קפדני. עם זאת, שיפור בתנאים הפיננסיים מסתמן באופק ומעלה לכם את המוראל. הצעות מעניינות בתחום העסקים דורשות בדיקה זהירה אך גם התייחסות רצינית. אין זה הזמן לבצע שינויים בתחום הקריירה, מאחר שטרם השתחררתם ממחוייבויות קודמות ואין בידכם חופש פעולה מלא. אתם צפויים לתקלות בלתי צפויות בנסיעות או בלוח הזמנים. מכתב חשוב מתעכב.

במחירים של פנדה... גם אני התחלתי לסרוג!

מבצע פתיחת העונה
פוסטר צבעוני מרהיב
חינם עם כל קניה
וענק כשי המלאי בלבד!
עד גמר המלאי בלבד!
כל הקודם זוכה!

"רק רשת **חנויות מפעל** של **צמר פנדה** הכוללת 11 חנויות ברחבי הארץ יכולה להציע חוטי סריגה איכותיים במחירים כה מפתיעים. **השיווק הישיר** מהיצרן מאפשר ל**פנדה** להציע לך מגוון של חוטי סריגה, כולל חוטי אפקט בלעדיים ל**רשת פנדה**, בקשת צבעים מרהיבה **ובחסכון של עד 60%**."

"הכנסי עוד היום לחנות המפעל פנדה הקרובה לביתך – במחירים כאלה, גם בעלך יסרוג!"

אני סרוגה על פנדה

Panda
צמר פנדה-חוטי סריגה יד

מפעל: צמר פנדה - באר יעקב, אזור התעשיה, טל' 08-225290
צמר פנדה - רשת חנויות מפעל
אשקלון רח' העבודה 5 בית אמי טל' 051-28644 • **באר יעקב** אזור התעשיה, טל' 08-225290 • **בת ים** בלפור 85, טל' 03-877072 • **גבעתיים** כצנלסון 118 טל' 03-316317
חולון סוקולוב 10, טל' 03-888755 • **חיפה** הרצל 13-11 קונדהחוב, טל' 04-640575 • **טבריה** רח' הגליל פסג' רקת • **פתח תקוה** חובבי ציון 15 (בחצר) טל' 03-911070
קרית גת שד' לכיש 37, טל' 051-888275 • **רחובות** הרצל 146 טל' 08-492492

(המשך מעמ' 32)

עפ"י קסטלי

„לאמנות שנוצרה בתקופת הרייך השלישי ישנם הישגים ויש בה גם עניין. לדעתי, יש להפריד בין מוסר לאמנות. אם נתחיל להאמין שהאמנות צריכה להיות מוסרית, הרי משמעות הדבר סופה של האמנות"

הגדרות, נקלעים בקלות לדילמה, ששוב אי אפשר יהיה לקבוע גבולות. כיום מנסים בגרמניה, בשל סיבות הקשורות להיסטוריה של העת החדשה, לדחות את היצירות האסתטיות של הרייך השלישי בנימוק שאין הן בבחינת אמנות או שהן אף נוגדות את האמנות. מרחיקים לכת עד כדי כך, שתמונות ופסלים אלה אינם מוצגים לציבור הרחב. אף על פי שאתה בעצמך היגרת לארה"ב במשך המלחמה, אתה דוחה בתוקף התוויית גבולות מסוג זה. מדוע?

קסטלי: „התנהגות כזו פסולה מבחינה עקרונית. באמנות צריך להתייחס לכל תופעה שמתרחשת. אסור לנו לשים על עצמנו סכי עיניים. אנו חייבים לראות מה קרה. אי אפשר לומר בפשטות: זו אמנות וזו אינה אמנות. זוהי גישה מאוד פשיסטית, שאנו דווקא מעוניינים להימנע ממנה. אנו צריכים להיות כה פתוחים, שנרצה להבין כל דבר. גם את מה שהניע את הארכיטקטים ואת האמנים של הרייך השלישי.

„לאמנות שנוצרה בתקופת הרייך השלישי ישנם הישגים ויש בה גם עניין. הייתה בה, למשל, מונומנטליות, שאותה אי אפשר לדחות במחי יד כאנטי־אמנות. הארכיטקטורה של הרייך השלישי יצרה לא מעט אמנות טובה למדי, שכן היא הייתה קשורה למטרות, שניסו להשיג גם במקומות אחרים".

– אבל, בגרמניה חושבים כי מסיבות מוסריות אי אפשר להציג אמנות זו.

קסטלי: „לדעתי, יש באמת להפריד בין מוסר לאמנות. אם נתחיל להאמין, שהאמנות – ובכלל זה גם הספרות – צריכה להיות מוסרית, הרי משמעות הדבר סופה של האמנות".

ההשפעה הרבה ביותר היא בידי האספנים, אבל...

– נחזור שוב לזירת האמנות המודרנית. בשנים האחרונות שוב נראה, כי לאירופה השפעה דומיננטית על האמנות האמריקנית. למה אתה מייחס התפתחות עכשווית זו?

קסטלי: „למרות כל מה שאירע, גרמניה היא בסופו של דבר ארצם של גתה, של באך ושל ברהמס. תשתית תרבותית גדולה תמיד הייתה שם בנמצא. זה הגיוני לחלוטין, שהתנועה הנגדית באה מגרמניה. כאן משפיע עוד כוח שניתן היה לחוש בו עוד בתקופת „הפרש הכחול", התנועה האמנותית הגרמנית.

הציורים הגדולים של העידן המודרני נוצרו למעשה רק לאחר האימפרסיוניסטים. באופן עקרוני, שלטה תנועה אקספרסיוניסטית. היא שבה בעוצמה רבה בסוף שנות ה־70 ולימדה אותנו להקשיב.

„למשך הרף־עין, גרתענו כאן באמריקה ושאלנו את עצמנו: מדוע אין אנו מייצרים כאן משהו בעל אותה עוצמה ואיכות? עניינו באמצעות היצירות של שנאבל וסאלה".

– פעילותו של בעל גלריה קשורה לא רק לאמנות אלא גם לשוק. אתה בעל גלריה, שנודעת לו השפעה גדולה מאוד. מהי מידת השפעתך? מה משפיע על שוק האמנות? כיצד נקבעים המחירים?

קסטלי: „אלה שאלות מאוד חשובות. הגלריות החשובות ביותר, לפחות באוואנגארד, ממלאות, כמובן, תפקיד גדול בגילויים ובהצגתם של ציירים חדשים. אבל, השחקנים החשובים ביותר בזירת האמנות הם אספני האמנות. השפעתם היום חזקה יותר מאשר אי פעם בעבר. הקריירה שלי כבעל גלריה נקבעה על־ידי 4 שמות חשובים: סקולס, טרמיינס, הגראף פאנצה די ביומו, ומאוחר יותר פרופסור לודוויג מהעיר אאכן.

„השפעתם העצומה אינה נובעת רק מכך שהם קונים תמונות, אלא מכך שהם משוכנעים כי יש להם שליחות תרבותית. גאווה, התלהבות רבה, אהבה גדולה כלפי מעשיהם – כל אלה מכתיבים לאנשים כאלה את דרך פעולתם.

„אצלם לא מוצאים אף צל צילה של ספקולציה. הם לא קונים תמונה מתוך מחשבה שבעתיד היא תהיה שווה הרבה כסף. כיום, כבר יש צבא שלם של אספנים כאלה. הם מופיעים במקומות המוזרים ביותר: בבולטימור או בשיקאגו, בקליפורניה או בעיירת שדה קטנה כלשהי. הם בונים מוזיאונים משל עצמם או דוחפים ערים לעשות כן.

„מובן, שכיום הם צריכים שיהיה להם הרבה יותר כסף מכפי שהיה נחוץ בעבר. למשל, סקולס קנה אצלי ב־1960 ציור של ג'ספר ג'ונס במחיר של 2,000 דולר. ב־1987 נמכרה אותה תמונה, במכירה פומבית, תמורת 3.6 מיליון דולר.

המוזיאונים הם בסופו של דבר הזוכים האמיתיים

„אם קונים אצלי כי מאמינים שכאן הם יקבלו עצה טובה ויוכלו לקנות במחיר נמוך, ולעשות הון בתוך חמש עד עשר שנים – ואני חש בכך – אני מסרב למכור להם. לאנשים כאלה אינני מוכר תמונות, גם לא תמורת הרבה כסף, משום שאינני מעוניין בספקולציות. אני טוען, ששום ספקולנט אינו יכול להצליח לאורך זמן – אפילו אם הוא מקבל ייעוץ טוב. אפשר להצליח רק אם עושים משהו באהבה".

– איזה תפקיד ממלאים המוזיאונים בשוק האמנות? האם אתה חושב שזה בסדר, שמוזיאונים קונים יצירות אמנות גם כאשר עדיין לא ברור, אם יש להן זכות קיום?

קסטלי: „המוזיאונים ממלאים כיום תפקיד מישני, שכן אין להם די אמצעים. הכסף הנחוץ (לרכישת תמונות) מצוי רק בידיהם של מספר קטן של אספנים. אולם, המוזיאונים יהיו בסופו של דבר הזוכים האמיתיים, שכן כל האוספים מגיעים בסופו של דבר למוזיאונים.

„אני מוכר אמנם גם למוזיאונים, אבל ברוב המקרים זהו הליך מסובך. המוזיאונים רוצים קודם כל תמונה, ואחר כך הם גם מבקשים שישיגו להם כסף לרכישה. זה עונה על שאלתך השנייה: המסננת הראשונה היא, בעיקרון, האספנים הפרטיים. מה שמרשים אותי במיוחד בזירת האמנות העכשווית הוא הגידול העצום בפעולות הציבוריות בכל רחבי העולם. בגרמניה, בצרפת, באנגליה ובארה"ב מוקמים לצד המוזיאונים הקיימים מבנים גדולים, חדשים. את בניית המבנים האלה מטילים על הארכיטקטים הטובים ביותר. להתפתחות בינלאומית זו אין, למעשה, תקדים. היקף הפעילויות כמעט מבהיל אותי".

– מר קסטלי, כיצד היית מעריך את עצמך? האם אתה אינטלקטואל? מוחר? אסתטיקן? נהנתן?

קסטלי: „אני נהנה מחיי בדרכים רבות. כאינטלקטואל, כאוהב מושבע של אמנות – כולל זו של העבר. אבל, הייתי כמובן משקר לוא אמרתי, שאינני נהנה מההיבט העיסקי של הפעילויות שלי. אני נהנה מהיבט זה, כשם שאחרים נהנים ממשחקי מזל.

„מעבר לכך, אני אוהב את חברי – ויש לי חברים רבים. כל האמנים, שעימם אני בא במגע, הם חברי. אני אוהב נשים יפות. גם העובדה, שאני זוכה להכרה ציבורית רבה על פעלי, מסבה לי עונג רב".

– ב־4 בספטמבר, השנה היה לך יום הולדת, 80. בגיל, שבו אחרים מזמן פרשו לגימלאות, אתה ממשיך לעבוד מדי יום בגלריה שלך, ונוסע לכל אירועי האמנות הגדולים בכל רחבי העולם. האם היית מגדיר את עצמך כאדם מאושר?

קסטלי: „שאלתך מזכירה לי את היצירה 'טבעת הפוליקרט' של שילר. מלך מצרים דורש מאורחו, שיכיר בכך, שהוא (האורח) מאושר. אפילו הטבעת, שזורק האורח לים, מוחזרת לו על ידי דג, דבר שמניע אותו לעזוב את המקום בבהלה. נימוקו לבריחה: 'עוד לא ראיתי מישהו שנשאר מאושר, אחרי שהאלים הרעיפו עליו בלי סוף מחסדיהם'. כמובן זה אני יכול לומר, שאני מאושר". ■

(המשך מעמ' 27)

בלי עקבות

23 אנשי הגנה התנדבו למבצע. מהבולטים שבמפקדי ההגנה אז, בוגרי קורסים לחבלה ובעלי הכשרה ימית. ומייג'ור פלמר — איש המחלקה למבצעים מיוחדים של המודיעין האנגלי — S.O.E.

היודע דבר מתבקש להתקשר לטלפון מספר זה וזה ויבוא על גמולו". 23 מלחים, כותב בן אלקנה, לא מציין שמדובר במלחים יהודים.

שבעה איש מתקשרים. ארבעה עיתונאים לבנונים, שבן אלקנה מסרב להיפגש עימם; ג'נדרם לבנוני בפנסיה, שטען שהוא יודע על אנגלי שנתפס, ושבפגישה עימו הסתבר לבן אלקנה שמדובר בקצין מודיעין שהשתייך לאחת החוליות שהבריטים שלחו לפני הפלישה, לחבל בקווי התקשורת.

התקשר גם פקיד או"ם בכיר, ממוצא שוויצרי, בשם ד"ר ארנו, שסיפר שב־41' היה במודיעין של צבא צרפת החופשית, שנספח למיפקדת הכוחות הבריטיים במצרים. לדבריו, מתוך הדוחות שקרא אז, הוסגרו אנשים אלו על ידי שלטונות וישי בלבנון לגרמנים, והוטסו לגרמניה.

בסתיו 83', במסגרת נסיעתו לאירופה, יבדוק בן אלקנה את המידע המסויים הזה ויגלה, שאין לו שחר.

עיתונאי בריטי בשם רוברט פיסק, נציג הטיימס במזרח התיכון, הוא השביעי שפונה לבן אלקנה. פיסק מסתבר, עושה שיעורי בית, מפעיל את המערכת בלונדון, מזהה את בן אלקנה, מקבל מאלמנת פלמר את ההתכתבות ביניהם ובא מצוייד לפגישה.

הם מחליפים ביניהם אינפורמציה, וב־16, 17, 18 בנובמבר 82', מוציא הטיימס סידרת כתבות על הנושא. אלו מצוטטות בעיתונות הישראלית תחת הכותרת: „בטירה ליד ביירות גובה קצין ישראלי עדויות: מה קרה לכ"ג יורדי הסירה".

סידרת כתבות אלו ואיזכורן בעיתונות הישראלית, מביאה את שושנה ספקטור, את רוד הכהן ואת אלמנת פלמר, להגיב. ספקטור, כאמור, אומרת חקירה ראוותנית. הכהן טוען – הונאה. אלמנת פלמר אומרת – מייגעת.

■ ■ ■

ספטמבר 83'. בן אלקנה יוצא לאירופה. עובר את הגינזך הממלכתי הבריטי. אוסף חומר רקע רלוונטי. מוצא ידיעה משמעותית אחת: ב־41', לפני הפעולה, מגלה המודיעין הבריטי כי מיתקני הזיקוק בטריפולי פרימיטיביים ולא ניתן לייצר בהם דלק למטוסים. אישור לידיעה זו הוא מוצא גם בארכיון הצבאי הגרמני בפרייבורג. אחת הסיבות, כזכור, לשליחת הכ"ג לפוצץ את מיתקני הנפט הייתה, כדי למנוע מהגרמנים, מאוחר יותר, לתדלק את מטוסיהם שם.

עובר את ארכיון הצבא הצרפתי. לא־מעלה דבר. הצרפתים ממשיכים לטעון, שמסמכי אותה תקופה הושמדו. בן אלקנה נוטה לפקפק.

בגרמניה נפגש בן אלקנה עם קפטיין רודולף רוזר, נציג האבווהר (המודיעין) הגרמני בסוריה.

החיפוש אחרי רוזר מתחיל בארכיון בפרייבורג. איך אפשר לפגוש אנשי מודיעין גרמנים, הוא שואל את מנהל הארכיון. אולי דרך אגף כוח אדם של הצבא, אומר המנהל, אלא שהוא לא מאמין שיתנו את האינפורמציה מחשש לנקמה.

בערב, אצל מכרים, הוא מבקש שיבררו לו את מספר הטלפון של ד"ר אוטו פון הנטיג, מי שהיה הממונה על מחלקת המזרח התיכון במשרד החוץ בשנים 40'־41'. פון הנטיג, בן 98, נפגש עם בן אלקנה. אתה, אומר לו בן אלקנה, היית משחק טניס עם רוזר, אולי אתה יודע אם הוא חי. הוא חי, אומר הנטיג ומוסר לבן אלקנה את מספר הטלפון.

בן אלקנה מתקשר לרוזר. קפטן רוזר, הוא שואל, מדבר לויטננט קולונל בן אלקנה. יה, הר קולונל אומר רוזר.

בצהריים, בתחנת הרכבת למנגן הם נפגשים. רוזר, בן 92, נוקש בעקביו. אבא שלי, אומרת הבת שלו, חיכה לאיש כמוך 40 שנה כדי לספר לו מה היה.

שבע וחצי שעות של שיחה. רוזר טוען שהאפשרות שהכ"ג הוטסו מחלב לגרמניה, לא סבירה. אם כן, הוא היה יודע זאת.

בארכיון האיטלקי, תחנה אחרונה של בן אלקנה לפני החזרה הביתה, טוענים שאין מסמכים. הם לא יודעים איפה היה מחנה השבויים ממנו ברח החייל המלטזי. צוללות איטלקיות לא שייטו מול חופי ישראל ולבנון אז.

בן אלקנה לא משתכנע. במפרץ חיפה, שקועה על קרקעית הים, מונחת צוללת איטלקית בשם „שירה", שהוטבעה על ידי הבריטים ממש ב־1942.

■ ■ ■

לפטננט קולונל סר ג'ורג' פולוק, מי שהיה מפקד האס.או.אי ב־41', טוען במכתב לבן אלקנה, שהגיע לפני מספר חודשים, כי הוא לא שלח את פלמר לביצוע המשימה המסויימת הזו.

יורשו של פולוק, קולונל מקסוול, שוב במכתב לבן אלקנה, לא יודע פרטים על הפעולה. יורשו של מקסוול, לורד גלנקונור, החתום על מכתב תנחומים ששולחת המפקדה הבריטית למשה שרת, ב־43', ומבקשת להעביר את רגשות השתתפותם בצער, למשפחות הנופלים, טוען שלא היה אחראי לפעולה.

הצלב האדום בגרמניה מודיע, ששמות אנשי הקבוצה לא מופיעים ברשימות אסירי מחנות הריכוז וההשמדה הנמצאים בידיהם.

הצלב האדום בג'נבה מוסר, ששמות הכ"ג אינם מופיעים ברשימות שבויי המלחמה שבידיהם.

■ ■ ■

בן אלקנה, השבוע: „אני מבקש לברוק ולאמת את ההשערה הבאה: ההחלטה על יציאת הכ"ג לפעולה בטריפולי הייתה פרי יוזמה מקומית של פרקינס ופלמר. המפקדה במצרים לא ידעה עליה. הם יצאו לפעולה, הגיעו לחופי טריפולי. בחוף, בעקבות הפגזה אווירית בריטית, שבוצעה לילה קודם לכן, שוב בשל חוסר תיאום עם המפקדה הראשית, שררה תכונה רבה מהרגיל.

„משמרות החוף הצרפתיים הבחינו בסירה. ירו עליה בתתי מקלע ואולי גם בתותחים. ארבעה איש נהרגו ונפלטו לחוף. העובדה שנקברו בחוף עצמו, לא מאפשרת לאתר את גופותיהם. שאר האנשים, יחד עם מייג'ור פלמר, ניסו לברוח ונתפסו, כנראה על ידי צוללת איטלקית, ששייטה בסמוך לחוף. הודעה על תפיסתם שודרה ברדיו הגרמני ונקלטה בארץ על ידי שני אנשים, וגם דווחה כבר ב־41' לפיין, שחקר את העלמותם.

„הצוללת האיטלקית הביאה אותם לאיטליה. שם הושמו במחנה שבויים, יצרו קשר עם החייל המלטזי תומאס קאסטור, והורו לו להעביר את הידיעה הלאה.

„קאסטור העביר אותה. אז היא נשמעה פנטסטית. למודיעין הבריטי היו עניינים דחופים יותר לעסוק בם, למחלקה המדינית לא היו די כלים לברוק את המידע.

„עם כיבוש חלק מאיטליה על ידי הגרמנים, בספטמבר 43', אנשי הקבוצה הוצאו כנראה להורג בידי הגרמנים. כמו שהוצא להורג, בדכאו, אנצ'ו סירני.

„המפתח לאימות או להכחשת התיאוריה שלי מצוי כרגע בידיים של אותו חייל מלטזי, תומס קאסטור, אם הוא עדיין חי, או בידי אנשים אחרים שהיו באותו מחנה שבויים, חוזרים לקאסטור. ■

אומרים ישנה ארץ

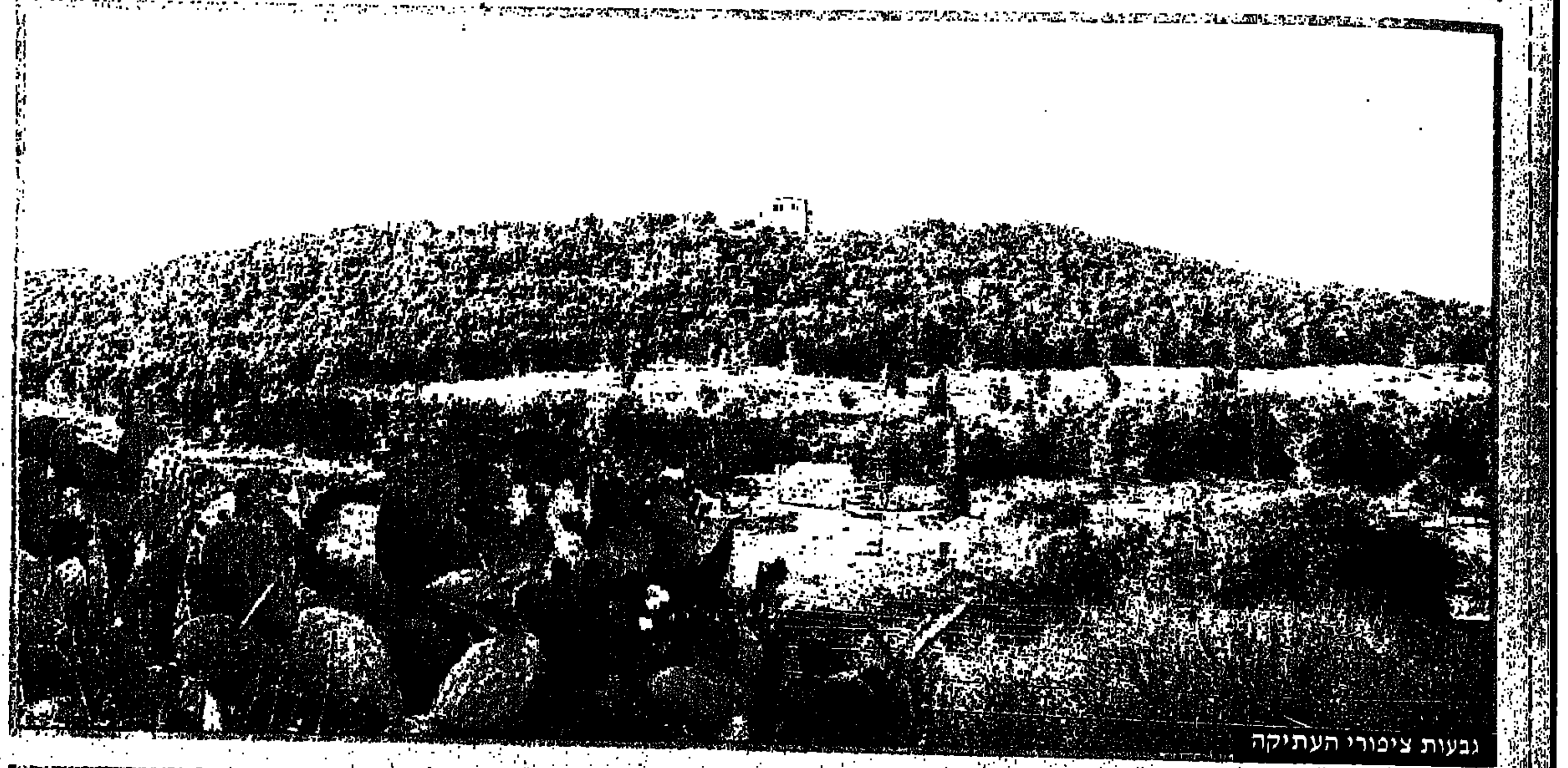

גבעות ציפורי העתיקה

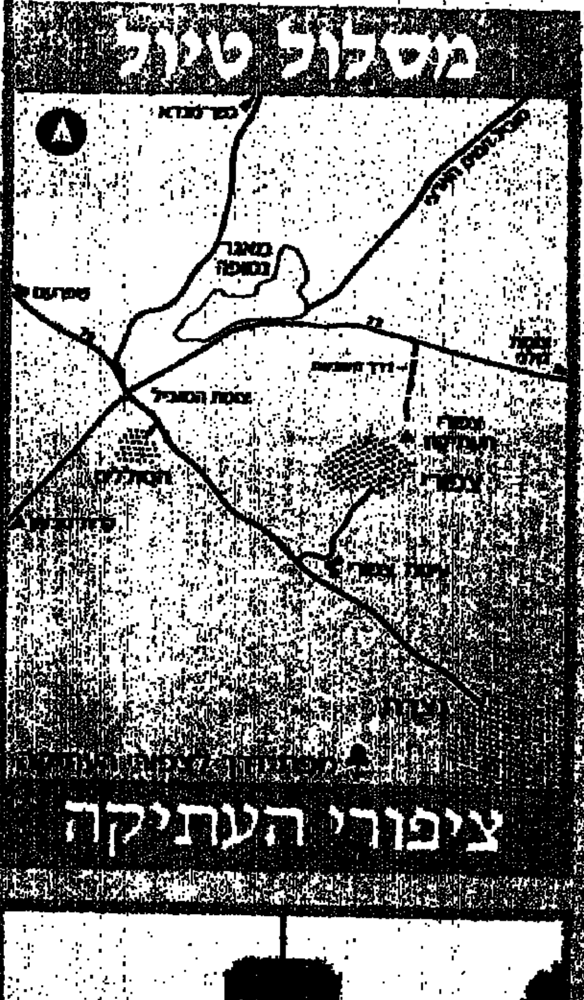

מערת רבי יהודה הנשיא

הכנסיה של ציפורי

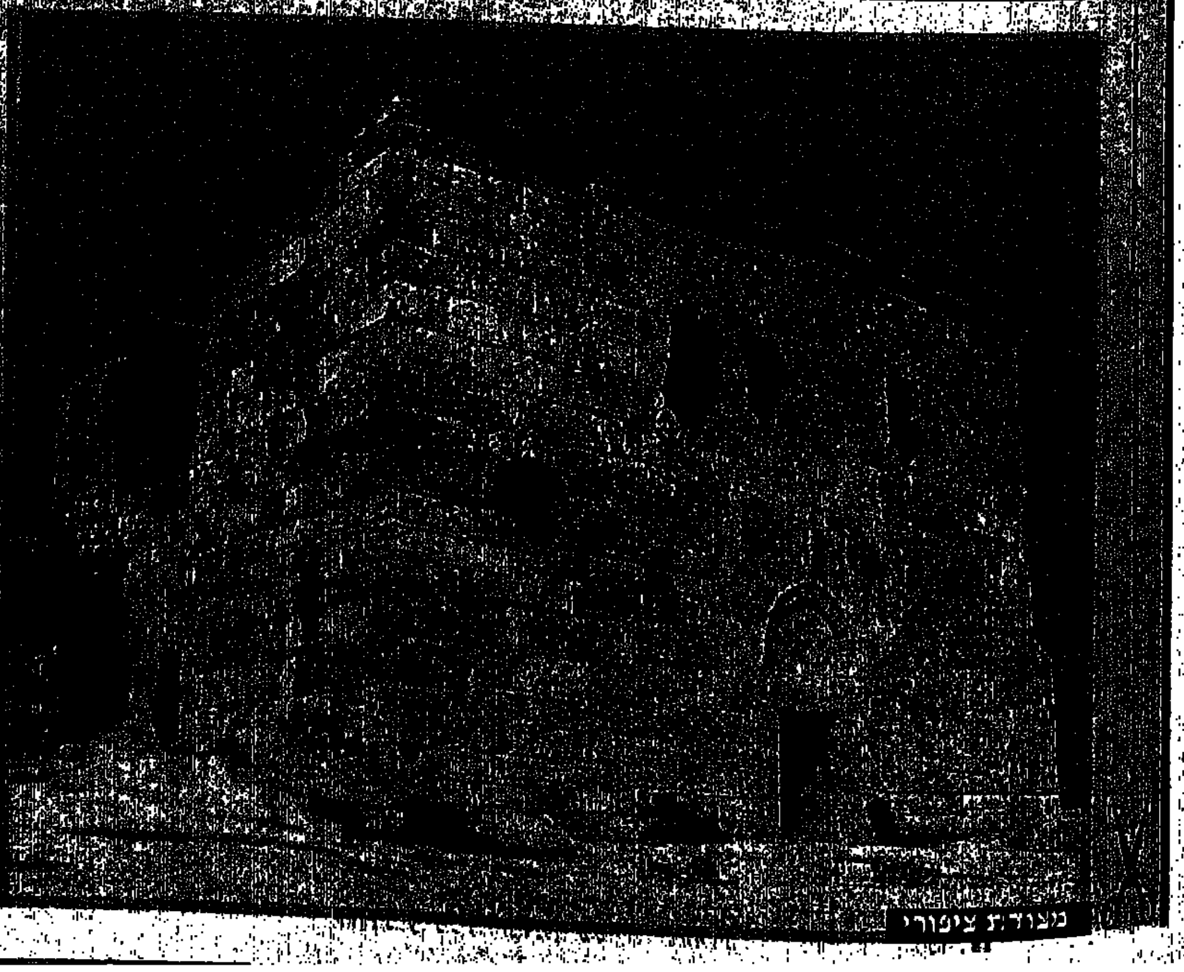

תצלומים: צביקה צוק

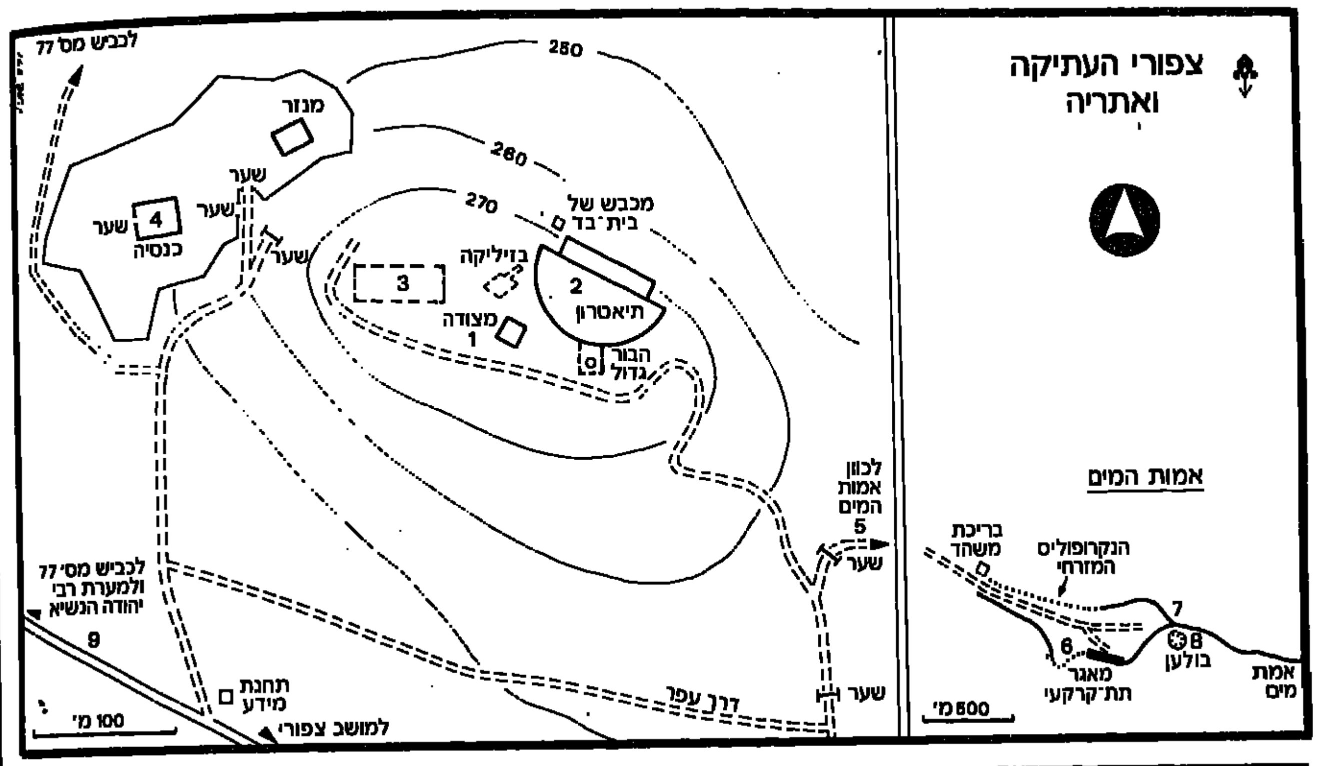

בתקופת המישנה והתלמוד, במאות השניה והשלישית לספירה, היתה ציפורי, שבגליל התחתון, העיר היהודית החשובה ביותר בארץ־ישראל. בחפירות הארכיאולוגיות הנערכות באתר בשנים האחרונות נחשפים והולכים שרידיה המפוארים: תיאטרון, מיבני ציבור, מקוואות טהרה ועוד. העיר יושבת על גבעה גבוהה, נשקפת מרחוק וצופה לכל עבר. סביבה, על המידרונות, יער אורנים ושרידי הכפר הערבי ספוריה. בכל אלה נבקר הפעם.

„ולמה נקרא שמה ציפורי? שיושבת בראש ההר כציפור" (מגילה ו' א').

ציפורי העתיקה היתה בתקופת המישנה והתלמוד אחת הערים החשובות ביותר בארץ ישראל בכלל, והעיר היהודית הראשונה בפרט.

ציפורי נזכרת במקורות ההיסטוריים החל מימי המלך אלכסנדר ינאי, בסוף המאה השניה לפנה"ס. לאחר מכן נזכרת ציפורי בכל אירוע חשוב שקרה בארץ. לראשונה מתבלטת חשיבות העיר, כאשר לאחר שפומפיוס הרומי כובש את הארץ (63 לפנה"ס), מחלק אותה גביניוס לחמישה איזורי שיפוט, שמרכז אחד מהם היה בציפורי.

הורדוס, בעלותו לשלטון, כבש אותה בעת סופת שלג עזה (חורף 38/39 לפנה"ס). אומנם עם מותו מרדה העיר, אך המרד דוכא והורדוס אנטיפס, בנו של הורדוס, ביצר אותה ובינה אותה „העצמאית" (אבטוקראטוריס) והפך אותה לפאר הגליל כולו (4 לפנה"ס—39 לספירה).

בימי המרד הגדול נגד הרומאים (66־67 לספירה) הוציאו עצמם בני ציפורי מכלל המורדים, וכרתו ברית עם אספסיאנוס, למורת רוחו של יוסף בן מתיתיהו, שחש עצמו מרומה — ובצדק. אבל בכך גם מנעו התושבים את כיבוש העיר בכוח — ומעמדה התחזק עוד יותר משהיה.

לא ידוע מה אירע בציפורי בעת מרד בר כוכבא (132—135 לספירה), אך זמן מה לאחר מכן קיבלה העיר שם רומי: דיוקיסריה, שפרושו — עיר האל והקיסר. למרות זאת נמשכת בעיר פעילות יהודית, ויהודים רבים נודדים אליה ממקומות שונים בהרי יהודה, שנפגעו במרידות.

בראשית המאה השלישית לספירה הגיעה חשיבותה של ציפורי היהודית לשיאה, בעת שרבי יהודה נשיא, הנשיא וראש הסנהדרין, התיישב בה. במשך כ־17 שנים, בהן ישב בעיר הזאת, חתם ר' יהודה נשיא את המשנה.

לאחר מותו עזבה הסנהדרין את ציפורי ועברה לטבריה, ושני דורות לאחר מכן עשתה אמנם כך, גם הנשיאות, אך למרות זאת המשיכה ציפורי להיות עיר יהודית חשובה ושימשה מושב לחכמים רבים.

בתקופה הביזנטית התבססה הנצרות בציפורי, ניבנו בה כנסיות והיא זכתה למעמד של בישופות. אף על פי כן המשיכה רוב אוכלוסייתה להיות יהודית, וכתובות מבתי כנסת, שזמנן המאות הרביעית והחמישית לספירה, מעידות על כך.

עם הכיבוש המוסלמי ירדה העיר מגדולתה והפכה לעיירה או כפר. ואפילו שמה עוות והפך לספורייה. בשם זה נקרא המקום בתקופה הערבית הקדומה, הצלבנית, הממלוכית, התורכית ותקופת המנדט הבריטי, בה מנה הכפר ספורייה כ־11,000 נפש.

במלחמת העצמאות נכבש הכפר על ידי צה"ל, במיבצע „דקל" (15—16.7.48), וניטש. על חורבותיו ניטע יער אורנים, שכיסה הן את שטח הכפר והן את שטח העיר המפוארת שהיתה כאן. מדרום ליער — מושב ציפורי, שהוקם ב־1949.

החל מקיץ 1983 נערכות באתר חפירות ארכיאולוגיות ע"י שתי משלחות מארה"ב ומישראל. מטרתן — לחשוף את עברה המפואר של ציפורי. של העיר, עד כה נחשפו התיאטרון, מיבנה ציבורי מפואר, בעל ריצפת פסיפס מהיפות בארץ, איזור מגורים מפואר מקוואות טהרה ומערכות תת־קרקעיות של בורות ומחסנים.

מאחר שהחפירות נמשכות, בוודאי יחשפו בעתיד עוד שרידים מתקופת הפאר של העיר.

עורכת: דפנה מרוז

ידיעות אחרונות
החברה
להגנת הטבע

המסלול

אל ציפורי מגיעים מכביש נצרת־שפרעם. מימין לכניסה אל מושב ציפורי, מצויים עיינות ציפורי. מכאן יצא בשנת 1187 הצבא הצלבני אל עבר תבוסתו, בקרב קרני חיטין. (ראה „אומרים ישנה ארץ" 3.7.87).

נמשיך בכביש, נחצה את מושב ציפורי, המונה כ־300 נפש, ונגיע אל המצודה שבראש גבעת ציפורי העתיקה (מס' 1 במפה). יסודותיה של המצודה הם מהתקופה הביזנטית, אך עיקרה מהתקופה הצלבנית. (אז נעשה שימוש בארונות קבורה, סרקופגים, המצויים בפינותיה). החלקים העליונים של המצודה הם מהתקופה התורכית. השיח' הבדואי ט'אהר אל עמר, ששלט בגליל במאה השמונה עשרה, השתמש בה כחלק מביצוריו. אחר כך, בימי השולטן העות'מני עבדול חמיד השני (1876—1909), שימש המיבנה כבית־ספר לילדי הכפר ספורייה.

מאגר המים

נעלה לקומה השנייה ונצפה על הנוף. בצפון נראה את בקעת בית נטופה ובה „אגם אשכול", שהוא מאגר בנתיב המוביל הארצי. מעל הביקעה מתנשא הר עצמון. במזרח מתנשאים הר תרען וקרני חיטין. בדרום נראים שיכוניה של נצרת ובמערב — הכרמל. כשהאוויר צלול נראה מכאן החרמון (המרוחק מכאן 89 ק"מ).

מצפון־מזרח למצודה, בסמוך לה, מצוי התיאטרון (2), אשר נחשף לאחרונה. היתה לו כניסה ראשית אחת, שהובילה אל שלוש כניסות פנימיות. הסלע החצוב בשורות, במידרון התלול, שימש כמסד, עליו הונחו המושבים. אלה אינם באתרם, אך חדי עין יוכלו לזהות אבני מושב רבות בשולי התיאטרון.

מומלץ לרדת לחלק התחתון של הבמה ולגלות שם את האבנים, המפוארות שנותרו שם.

התיאטרון ניבנה במאה השניה לספירה. הקיר שחוצה אותו, מאוחר, כמובן: כנראה ביזנטי. מדרום לתיאטרון נחשף מיבנה ציבורי ובו ריצפת פסיפס מרשימה. זמנית לא ניתן לראותה כיום.

ממערב למצודה, בשטח החפירות המרכזי (3), נראות בריכות מדורגות ומטויחות של מקוואות טהרה, שהיו מותקנות בבתי היהודים שחיו כאן. מסביב לשרידי הבריכות נראים שרידי קירות ויסודות של הבתים עצמם, רובע המגורים הזה הוא מהתקופה הרומית. חוצה אותו רחוב המוליך מהמצודה, וכיוונו מדרום־מזרח לצפון־מערב.

מערבית לכאן, במידרון, מצויה הכנסייה (4). הכניסה אליה נעולה בשער ברזל. את המפתח יש לבקש (באדיבות) בשער המינזר הסמוך. הכנסיה היא צלבנית ונותר ממנה רק חלקה המזרחי. הקיר המאוחר יותר, הסוגר עליה, ממערב, יוצר חצר. בחצר זו מצויים שרידים יהודיים, כמו הכתובת היוונית שליד הפתח, בה נזכרים בתי־כנסת בציפורי, ותיבת אבן (גלוסקמה) מעוטרת ששימשה לקבורה יהודית. בחדר סגור בדלת עץ מצויה ריצפת פסיפס ובה חלק מכתובת ארמית — שריד של בית־כנסת נוסף. הכנסיה ניצבת במקום, שלפי המסורת הנוצרית היה בו ביתם של חנה ויהויכין, הוריה של מרים אם ישו.

מהכנסייה נחזור לרכב. ניסע מזרחה כ־1.5 ק"מ, בדרך עפר היוצאת מהאוכף שממזרח לציפורי (5). הדרך היא על שלוחה מתונה, ומצידיה חורשות זיתים. לאחר חורשות הזיתים ניתן להבחין, בצד שמאל של הדרך, בשקעים חצובים בסלע. אלו קברים של תושבי העיר מהתקופה הביזנטית. בהמשך נגיע למיסעף, ובו נפנה ימינה וניסע עוד כ־100 מטר, לעבר עץ זית בודד. כאן נעצור ונראה לפנינו בור עמוק (6). זהו מאגר המים של ציפורי. אורך המאגר כ־190 מטר, עומקו כ־8 מטרים, רוחבו 2—6 מטרים, ונפחו כ־6,000 מ"ק.

המאגר, קיבל את מימיו ממעיינות שבהרי נצרת, התמלא (בממוצע) במשך כשישה ימים בלבד. באיזור נמצאו שרידי אמות, שהובילו את המים אל המאגר, וממנו לציפורי.

סיור לאורך המאגר מהווה חוויה. מומלץ ללכת מעל המאגר לכיוון מזרח, ובתוך המאגר לכיוון מערב. מאיזור המאגר ניתן ללכת מזרחה, עד לאוכף שממנו מגיעה אמת המים. כאן מתחיל יער אורנים, בו נראה קטע ברור של קיר, עליו עברה אמת המים (7). בסמוך ומדרום לקיר הזה מצוי בולען (8). זהו בור המסה טבעי, שנוצר בתהליך הנקרא „קארסט". כדאי להציץ בו ולהכיר את התופעה, שהיא יחידה בכל האיזור.

אתר נוסף המומלץ לביקור הוא קבר, המכונה „מערת רבי יהודה נשיאה" (9). כדי להגיע אליו יש לנסוע חזרה לצפון־מערבה של גבעת ציפורי. רבי יהודה נשיאה היה נכדו של רבי יהודה הנשיא. הקבר המפואר משמש דוגמא לשיטת הקבורה במאה השלישית לספירה.

מכאן ניתן להמשיך צפונה, בדרך עפר טובה, עד לכביש טבריה־שפרעם, או לחזור לכביש נצרת־שפרעם.

■ צביקה צוק

הטיול בשבוע הבא
לנאות קדומים
באיזור מודיעין

השמורה הלאומית של טבע הארץ במקורות ישראל.
תחנת המידע והסיורים יתקיימו בשמורה ביום ג', 27 באוקטובר, בצהרים.

תחנת מידע

בשבת, ה־17 באוקטובר, תוצב תחנת מידע של החברה להגנת הטבע ליד הכנסיה בציפורי העתיקה.
• שילוט אבוונה לתחנה יהיה ממושב ציפורי.
מהתחנה ייצאו סיורים בין השעות 10־12. הסיורים יודרכו ע"י אנשי בי"ס שדה אלון תבור.
הסיורים מיועדים לחברי החברה להגנת הטבע. מי שאינו חבר יוכל להירשם במקום.

מידע כללי

- משך הסיור: כשעתיים.
- גיל המטיילים: למשפחות עם ילדים מגיל 13 ומעלה.
- ציוד מומלץ: מים, נעלי הליכה, כובע.
- מפה: 1:100,000 (מס' 3).
- מידע נוסף: בי"ס שדה אלון־תבור, טלפון 06־767־798.
- ספרות מומלצת: ציפורי ואתריה — צביקה צוק (חדש) בהוצאת החברה להגנת הטבע.
- הערה: האתר פתוח למבקרים ללא תשלום.

דרך משו
קונים פיליפס
בהנחות ותשלומים לתקופה מוגבלת

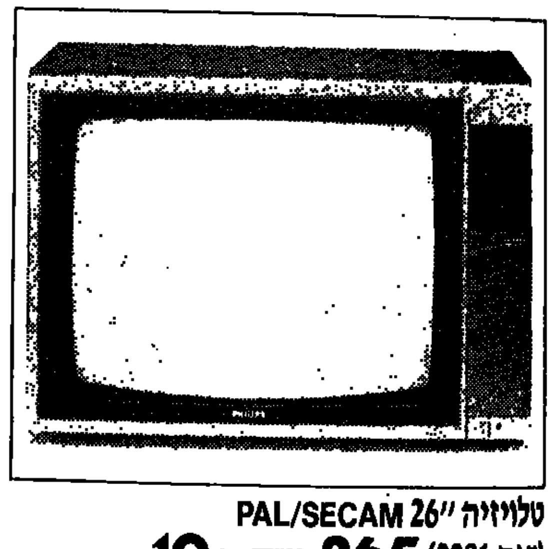
טלויזיה 26" PAL/SECAM (דגם 2281) 265 ש"ח × 10

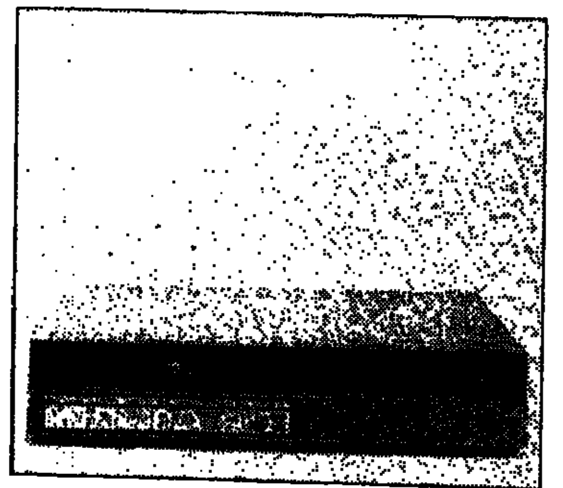
וידאו (דגם 6542) 220 ש"ח × 10

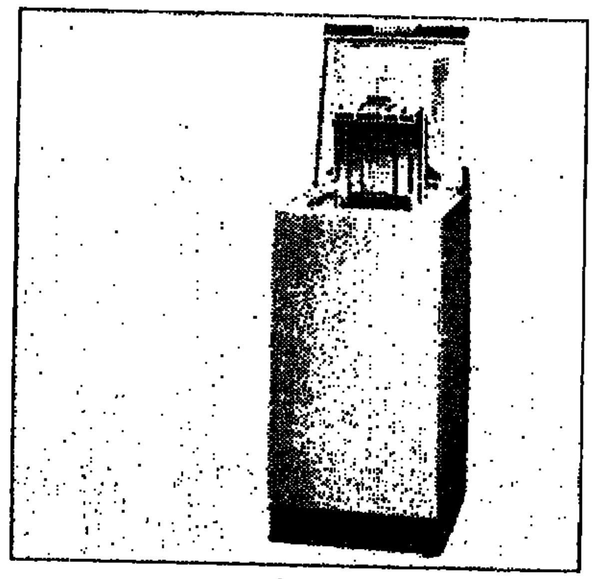
מכונת כביסה (דגם 089) 139 ש"ח × 10

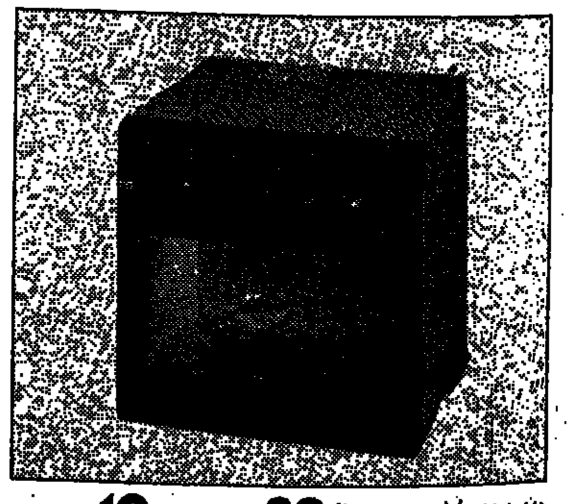
מיקרוגל (דגם 704) 82 ש"ח × 10

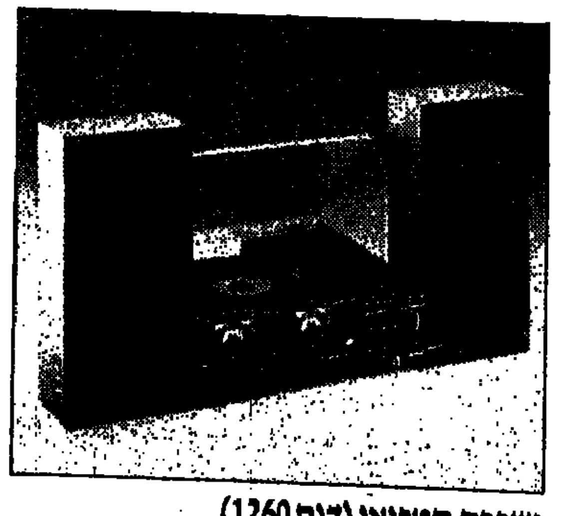
מערכת סטריאו (דגם 1260) 77 ש"ח × 10

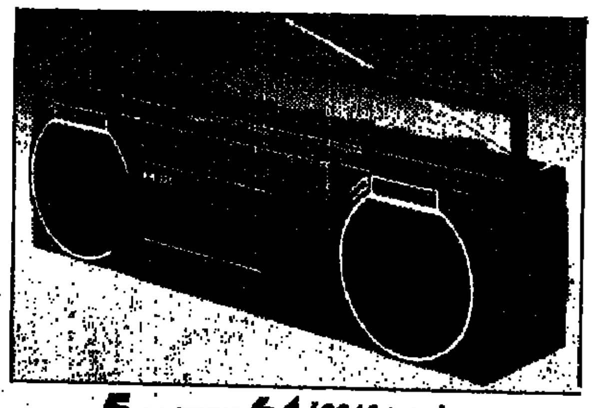
רדיו טייפ (דגם 8048) 61 ש"ח × 5

ועוד עשרות מוצרי פיליפס במבצע

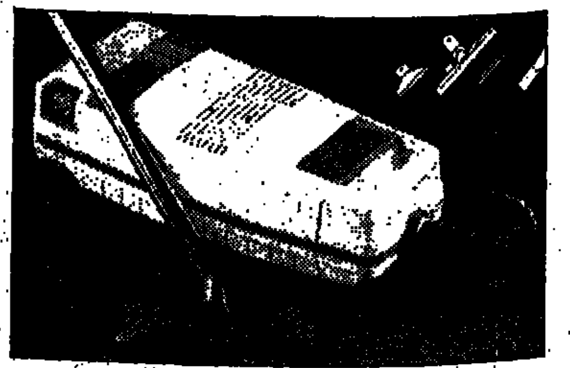
שואב אבק (דגם 6283) 74 ש"ח × 5

מתנה - סודה ספיד
ל-50 הקונים הראשונים מעל קניה של 500 ש"ח.

• המחירים כוללים מע"מ
• תשלומים באמצעות ויזה וישראכרט

משו
המרכז הסיטונאי למוצרי חשמל
תל-אביב: בן יהודה 1 טל. 03-659993.
בת-ים: רוטשילד 34 טל. 03-585888.
חולון: שנקר 42 טל. 03-5053712.
גבעתיים: כצנלסון 145 טל. 03-739231.

PHILIPS
PHILIPS
חברת האלקטרוניקה הגדולה בעולם

לגור בחברה טובה

גזית ושחם היא חברה אמינה וותיקה הבונה כבר 25 שנה מבני ציבור, מרכזים מסחריים ודירות פאר בסטנדרט גבוה. חוסנה הכלכלי של החברה, מבטיח לכם תנאי רכישה נוחים ובטחונות מלאים. עכשיו אתם יכולים לבחור את האפשרות שלכם למגורים בחברה טובה.

1. קוטג'ים בתכנון מיוחד בהרצליה הירוקה

בנקודת החיבור של הרצליה עם כפר שמריהו, מחכה לכם וילה בתכנון מיוחד, בסגנון אירופאי מסורתי. יותר גבהים, יותר חללים, ופחות מסדרונות צרים. "גג מרחף" מקנה הרגשת מרחב. והסביבה - פורחת ומפותחת עם כל השירותים הקהילתיים כולל קאנטרי קלאב.

2. "נוה גזית" ברחובות בבקשה!

באזור היפה של רחובות, למרגלות גבעת האהבה, מוקמת "רחובות החדשה". דירות גן בנות 5 חדרים בבית מדורג, או קוטג' דו־משפחתי יפהפה בן 200 מ"ר. הרבה מרחב בבית, הרבה ירוק בחוץ. 10 דקות ממרכז העיר ודקות ספורות מהיכל הספורט, גני ילדים ובתי-ספר. בשכונה - רחובות הולנדיים פנימיים ליופי ולבטחון הילדים.

3. דירה לפי הזמנה "בגבעת היקב" ברחובות

6 הבניינים הראשונים שלנו ב"גבעת היקב", כבר מאוכלסים. אך המיוחד מכולם הוא בית מספר 7, המצטיין בתכנון מיוחד, דירות 5 חדרים, לובי מפואר וקומה מפולשת. מטבח נפתח לסלון! חדר ילדים יותר מרווח! את הדירה הזאת אתם מתכננים בדיוק בהתאם לצרכים שלכם. ולא רק התיכנון גמיש, גם תנאי התשלום גמישים ומתאימים ליכולת שלכם.

4. ברח' הרצל וברח' אחד העם הדירה מוכנה

ברחוב הרצל וברחוב אחד העם, שבמרכז רחובות, מחכות לכם בהזדמנות בלתי חוזרת מספר דירות מוכנות. דירות בנות 4 חדרים עם שירותים כפולים, המציעות לכם את סטנדרט הבניה הגבוה והבלתי מתפשר של גזית ושחם. בואו לראות את הדירות, לסכם את הפרטים, ואל תשכחו לקחת את המפתח.

בברכת שנה טובה

גזית ושחם
חברה לבנין בע"מ

לפרטים, אנא פנה למשרדי גזית ושחם:
תל-אביב: רחוב אלנבי 95, טל': 03-292478/9
ברחובות: רחוב הרצל 192 בפסז' קומה ב' טל': 08-470275.

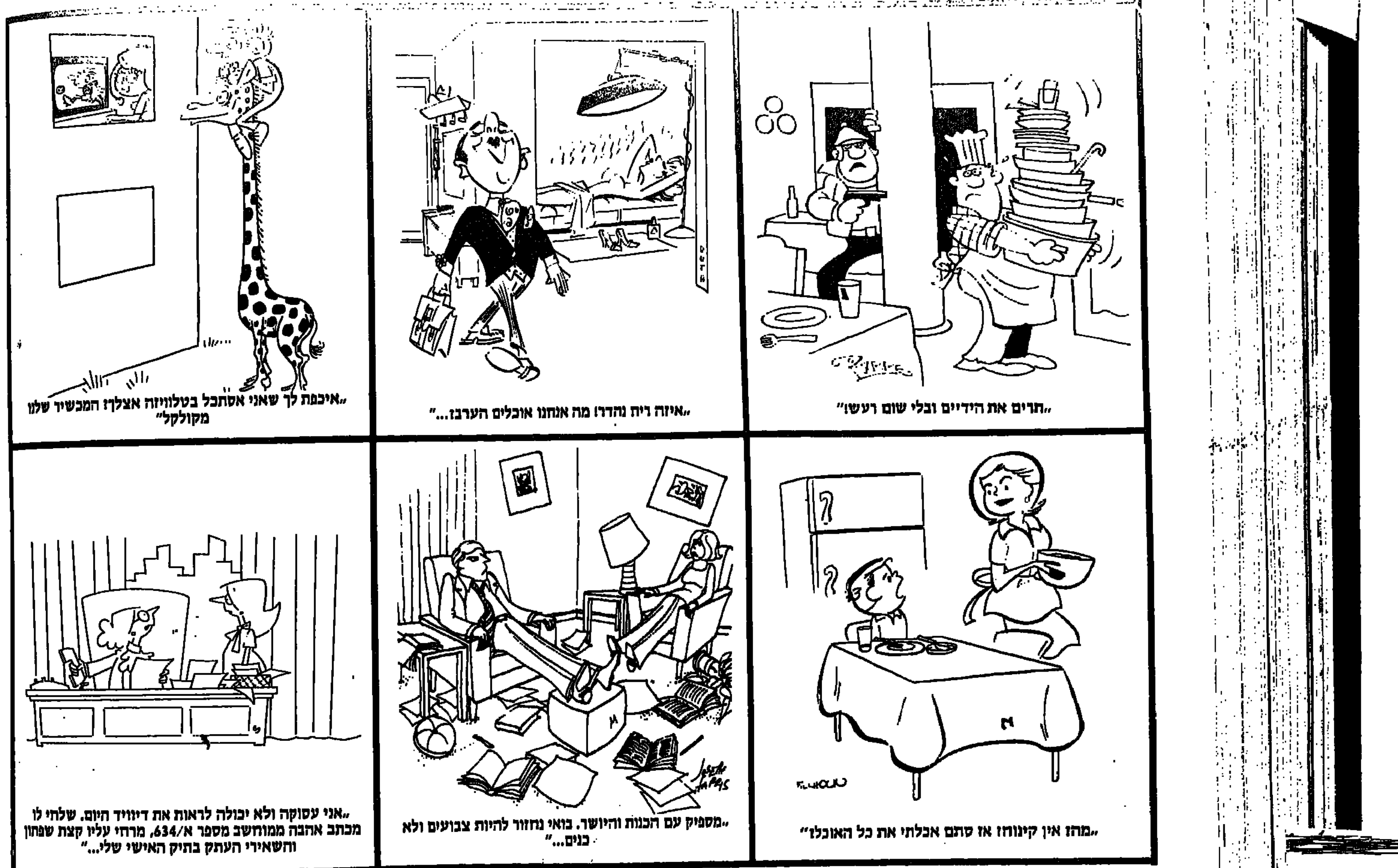

בפיקוח משרד החינוך והתרבות

להצליח בבגרות

בפיקוח משרד החינוך והתרבות

25% הנחה לנרשמים השבוע

בחירת בית־ספר היא החלטה חשובה ביותר. לפני שאתה מחליט - שאל את חבריך. למד מנסיונם של אחרים!
נמשכת ההרשמה לכיתות בוקר וערב למועד דצמבר 1987 לכל מקצועות הבגרות, כולל: מתמטיקה מורחבת, פיזיקה מורחבת בחינות פסיכומטריות.
קורסים מזורזים למתמטיקה ולאנגלית למועד דצמבר 1987 נפתחים ב־20.10.27 וכן קורסים למתמטיקה ופיזיקה מורחבות למועד יוני 1988.

מספר עובדות על האולפן לבגרות בהנהלת המהנדס א. לחמן: 1. 80% מתלמידינו עברו בהצלחה את בחינות הבגרות במועד ינואר 1986. 33% קבלו ציונים 9 ו־10 במתמטיקה; 2. לימוד עד להצלחה בבחינה ללא תשלום נוסף, או החזר שכר לימוד במקרה של כשלון שני; 3. שעורי עזר לתלמידים מתקשים ללא תשלום נוסף; 4. בסקרי דעת קהל של חברת "קלע" בשנת 1986 ובשנת 1987 ברציפות, נבחר האולפן לבגרות בבי"ס האקסטרני הטוב ביותר בישראל; 5. לכן, זהו ביה"ס האקסטרני למבוגרים הגדול ביותר בישראל; אך בעל הכיתות הקטנות ביותר! הנך מוזמן להתייעצות בלתי מחייבת.

אליהו חבזה:
"מ־8 בתיכון ל־10 באולפן לבגרות בפיזיקה 5 יחידות".

ההרשמה: - ההרשמה מסתיימת בימים אלה.
תל־אביב: רח' דרך חיפה 81 (בנין תיכון חדש חדר 7), טל' 5461106, 03־5460618.
ירושלים: רח' המלך ג'ורג' 16 טל' 222375, 02־222340.
חיפה: רח' יל"ג 3 (בית ליגת נשים), טל' 667411, 04־641040.
באר־שבע: רח' העצמאות 40, טל' 73146, 057־71690. מיזוג־אויר.
ראש־העין: פרוייקט שיקום השכונות, טל' 03־9369459.

גדי ר.
נופעמיים ציון 3 בתיכון לציון 8 באולפן לבגרות במתמטיקה 3 יח'.

האולפן לבגרות בהנהלת המהנדס א. לחמן מחבר הספרים

המכון לפריון העבודה והייצור

לקידום מקצועי

טכנאי ומהנדסאי תעשייה וניהול (ייצור)

ניהול ומיחשוב
מלאי וחומרים 12,11,5,4 בנובמבר
סמינר המוצב בגמול השכלה

קבלת החלטות 24 בנובמבר
יום עיון

לפרטים נוספים: בית הספר להנדסת ייצור טל' 430248, 03-430263-4

חסד השטן

סיפורה המדהים של
אליזבט מושקוביץ (אוביץ).
ממשפחת הגמדים שהיתה
בת טיפוחים של
ד"ר מנגלה, השטן מאושוויץ

המחיר —.18 ש"ח

ספרי עידנים — ידיעות אחרונות

שרוטל

ספר המסמנת טוגל

מכונים להשתלמויות והכשרה לעבודה

קורס מזכירות משולבת !!!

תכנית הלימודים כוללת:
- כתבנות עברית ואנגלית
- עיבוד תמלילים
- קלדנות מסופים
- מזכירות סוג 2 + 1
- טיפוח חן
- התנהגות ונימוסים
- כיצד ניגשים לראיון עבודה

הכנה לבחינות של משרד העבודה
למסיימות - עזרה במציאת עבודה
מספר מקומות מוגבל

מועדי פתיחת קורס מזכירות משולבת
סניף כפר־סבא-ערב-20.10.87
סניף תל־אביב-ערב-22.10.87

כפ"ס רוטשילד 43 052-444342
ת"א רוטשילד 37 03-622921/2

ניתן לחרשם לכל קורס בנפרד !!!

המכון לשפה הספרדית

המוביל בלימוד ספרדית בארץ

נפתחות כיתות לשנה החדשה. • 20 שנות נסיון • מורים בעלי נסיון רב
7 רמות • קורס אינטנסיבי • קורס לשיחה שוטפת • קסטות ללימוד
הקורס למתחילים מאפשר לדבר תוך 4 חודשים

אנגלית
קורסים למבוגרים ומיוחדים לבגרות
דגש בדיבור

ערבית
ערבית מדוברת וסיפורותית קלה.
– הקורס מאפשר שליטה מהירה בשנה

הרשמה כל יום מ־16.00 עד 19.30 דיזנגוף 184 — 220223, 03-481539

מימד לאמנות חזותית
המרכז ללימודי אמנות

ההרשמה לשנת הלימודים 87/88
צילום • ציור • פיסול • עיצוב גרפי • עיצוב פנים
עיצוב תכשיטים (צורפות) • הדפס רשת • תחריט

לימודים חלקיים (החל מ־3 שעות בשבוע). לימודים מלאים (שבוע מלא 4 שנים). תנאי תשלום נוחים. מספר מקומות מוגבל.

פרטים והרשמה לשנת הלימודים
בין השעות 10:00 עד 19:00 במשרדנו,
רח' ברנר 17 ת"א טל' 03-285592

ברידג' מאת רחל שמיר

למי אין נכד גאון?

כרמלה קיבלה את פנינו כשהיא נפרדת מכתה ונכדה בן החמש. ברגע שנסגרה הדלת הפליגה בסיפורים על גאוניות הנכד. „הוא כבר יודע לספור עד מאה ולחבר עד עשר," אמרה.

„נכרתי כת השש יודעת לספור עד אלף ומכירה את כל פעולות החשבון, ורק עכשיו התחילה ללמוד בכיתה א'", התפארה נחמה.

גאוניותו של נכדה בן השמונה של רות כבר לא עניינה אותי והתחלתי להרהר בגאסטרונומיה. אחרי הכל אינני רכרכנית, ולא הפלגתי בתישבחות על נכדי.

העוגה היתה הפעם איומה והקפה פושר. חכיתי לרגע בו יתחילו להפגין את גאוניותן בברידג'.

וככן הרגע המיוחל בא והגענו לחלוקה הבאה:

צפון
♠ K 6
♡ 9 7 4
♢ K Q 5 3
♣ A J 10 6

מערב
♠ 10 8 7 4 2
♡ K
♢ J 9 8 6 4 2
♣ 8

מזרח
♠ J 9
♡ Q J 10 8 3 2
♢ 7
♣ K Q 9 4

דרום
♠ A Q 5 3
♡ A 6 5
♢ A 10
♣ 7 5 3 2

צפון
♠ —
♡ —
♢ 5
♣ A 10 6

מערב
♠ 10 8
♡ —
♢ J 9
♣ —

מזרח
♠ —
♡ Q J
♢ —
♣ K 9

דרום
♠ 5
♡ 6
♢ —
♣ 7 5

„במצב זה הגיוני לשחק הארט לתוך ידה של מזרח. מזרח היתה אומנם זוכה בשני הארטים בנוסף למלך הארט ולמלכה קלאב, אולם בסופו של דבר היתה מאפשרת לך לזכות בשני קלאבים לביצוע החוזה".

„ממש גאון", אמרה רות בנימה אירונית. „למי מנכדיך את דומה?" „לי אין נכדים גאונים, הם סתם חמודים", השבתי בנימה דומה.

שחמט מאת אורי צחור

התשובה שאיחרה מהכפור

חודשים רבים חיכה, אמן השחמט, ד"ר גיורא פלאי, להודעתו של אמן השחמט הסובייטי ארכנגלסקי, על כניעתו במשחק השחמט בהתכתבות ביניהם. המכתב לא הגיע. המשחק, בין השניים, נערך במסגרת רבע הגמר לאליפות העולם בהתכתבות, בו מוליך ד"ר פלאי בראש. לתשובה על המסע ה־33 במשחק, המובא להלן, חיכה הישראלי במשך חמישה חודשים, לאחר ששיגר לארכנגלסקי (ארכנגלסק היא עיר בסיביר ומכאן גם שם ...

23.מה־ה1, צו־ה8; 24.פ־ד6, צ־ה6; 25.פ־ה4?! (מוטב 25.פ־ג4, ולאיים בזכיה בטיב על ידי 26.פ־ב6, או לזכות ברגלי א5. ד"ר פלאי התכונן להמשך 25...צ־ד8; 26.פ:א5, ה4; ולשחור לחץ במרכז בתמורה לרגלי א') 25...פ־ד5; 26.פ־ז5, צ־ז6; 27.מה:ה5, פ־ה3; 28.צו־ג1, צ־ה8; (לחץ השחור הולך וגובר ו...ארכנגלסקי הפסיק, לכן, לענות על המכתבים. ד"ר פלאי נאלץ לשלוח את מכתביו הבאים בדואר רשום) 29.מה־ו4, 61; ...

אליפות העולם, הנערך בימים אלה בספרו. הדו קרב הבא על אליפות העולם ייערך ב 1990.

„אנשי המים" הצטיינו

התחרות השניה לזיכרו של שלום כרמלי ז"ל, שהיה רכז השחמט של הקיבוץ הארצי הקדים יורם תמרי מגת, חבר מועצת המנהלים של „מקורות" (וגם חבר הנהלת האיגוד הישראלי לשחמט) את ראש מינהל הכנרת צבי אורטנברג מתל קציר.

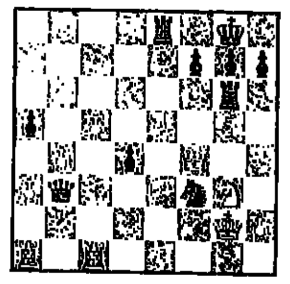

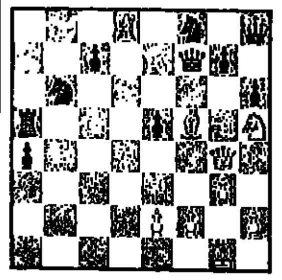

קספארוב נגד „קספארוב"

טימן נגד סלוב

הגנה נימצוהודית

פיתרון

... אנציקלופדיית השחמט היוגוסלבית לפתיחות, המצב מוערך כשקול) 17.פ־ג3, ר:ה2; 18.פ:ה2, 0־0; 19.פ־ד4, מה־א4; 20.מה־ג3, פ־ו6; 21.ג3, ה5; 22.פ־ו5, ד4; ...

... מארה"ב נגר ג'ון ספילמן מאנגליה ויאן טימן נגד סגן אלוף בריה"מ ואלרי סלוב.

אל המנצחים בדו קרבות יצטרף המפסיד בדו קרב על ...

מטבעות ומדליות מאת חיים לנגלבן

מדליה קינטית

החברה הממשלתית למדליות ולמטבעות, הנפיקה, לראשונה בישראל וכנראה גם בעולם, מדליה של אמנות קינטית, מפרי מכחולו של נעים בסון.

האמנות הקינטית מבטאת את רוח המאה העשרים. המהירות, השינוי, החידושים הטכנולוגיים והמדעיים, אמנים בעלי שם בעולם יצרו פסלים נעים ותמונות, אשר כאמור, הצופה יכול להניעם או היוצרים אשליה של תנועה.

בתחום אמנות המדליה והמטבע, נעשה שימוש בתנועה זה ...

ממספר חלקים המורכבים יחד, כך שהם ניתנים לשינוי צורה ולתנועה סיבובית, תכונה שלא היתה קיימת עד עתה במדליות ובמטבעות. מדליית הכסף היא בקוטר 50 מ"מ, משקלה 40 גרם כסף בטוהר 925/000; במהדורה כללית של 3,000 יחידות בלבד ואילו מדליית הארד היא בקוטר 59 מ"מ ודגם „היונה" במשקל 6 גרם, במהדורה של 5,000 יחידות מכל סוג. שתי מדליות הזהב שובצו בתוך עריליונים (לשם כך, חידוש זה, הביא לחידוש במינות החברה הממשלתית למדליות ...

על בולים ובולאים מאת שלמה שמגר

תור הזהב הוויקטוריאני

הופעת הבכורה הבולאית של לורד ביקונספילד, המוכר לנו יותר כבנימין דיזראלי, התקיימה זה עתה בבריטניה, במסגרת סידרה בת ארבעה בולים, משדשת למות שהבריטים ...

הישגים שונים של בריטניה במלכותה ודמויות שמילאו תפקיד בחייה.

בול אחד, כאמור, מציג אותה לצד מדליון המראה את דיזראלי, ראש הממשלה ...

המלכה והוא אשר החזיר אותה לחיים הציבוריים לאחר תקופת התבודדות ממושכת בעקבות מות בעלה, הנסיך אלברט. אותו בול עצמו מציג גם את „יד ויקטוריה ואלברט" בלונדון ...

תשבץ שעה של פנאי מאת הלל הרשושנים

מספר 1442

לרגל החג 23 פרסים יחולקו בתגרולת בין הפותרים נכונה. פרס א': הספר „לא זכיתי באור מן ההפקר" – מאת יצחק רפאל ועוד 22 פרסי ספרים שונים.

המען לפתרונות: „הלל", תשבץ השבוע מס. 1442, ת.ד. 20227, ת"א, (61201).

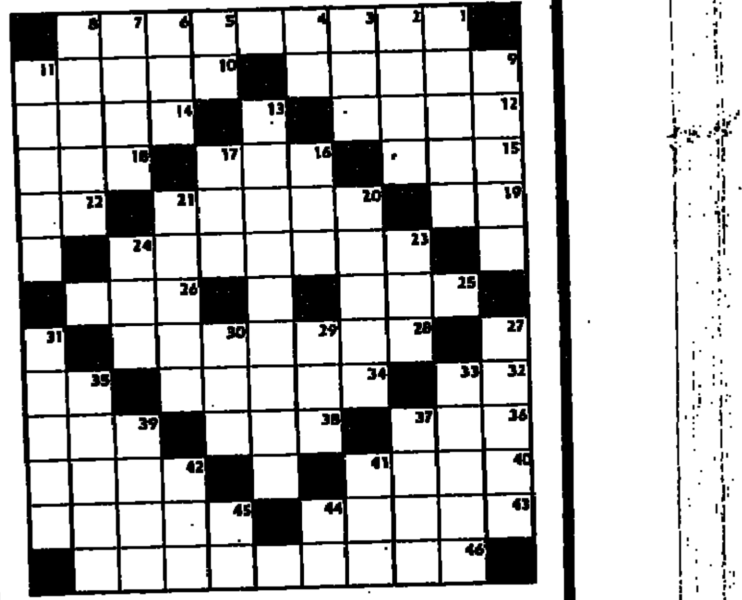

... תקפה – „קרדיט" 37) חדר רחצה 39) הולך אחרי מישהו לדעת פרטים אודותיו 41) „תרדיף" ל„דרך" 42) היסטוריון יהודי מפורסם 44) תופעה קבועה בטבע 45) צאצא ממין זכר.

תשבץ תרתי־משמע © מאת גדיב אבידן

מספר 201

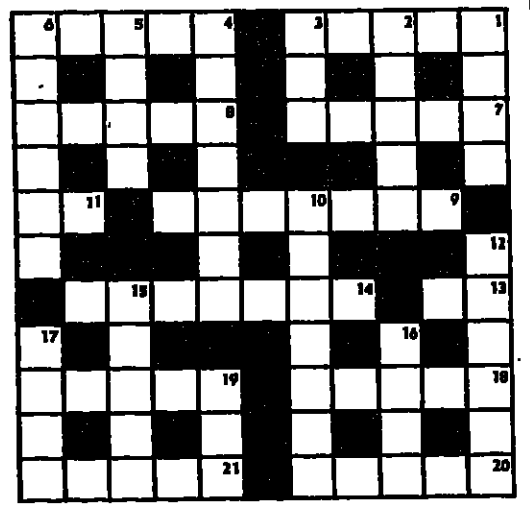

מאוזן:

1. בתים בבקשה – זה בחוזה (5)
4. מזל שהוא סופר אחת לשבוע, או אחת לחודש (5)
7. חבר, יש להם מספיק חרדות (5)
8. משורר שהיה חבר כנסת ממזרח אירופה (5)
9. למי האיש מודה על הנצחון המפתיע? (5,2)

3. חיים מתוקים וגם קשים – מה הקשר? (3)
4. אלה שלא מקפידים על הגילוח, לא נשארים נאמנים למקורות (7)
5. היא לא נהנית מהכיסוי (4)
6. אף אחד לא זו, אבל זה לא נורא... (4,2)
10. ליל אחרה, אבל אני לא כעסתי ...

חשבון קטן

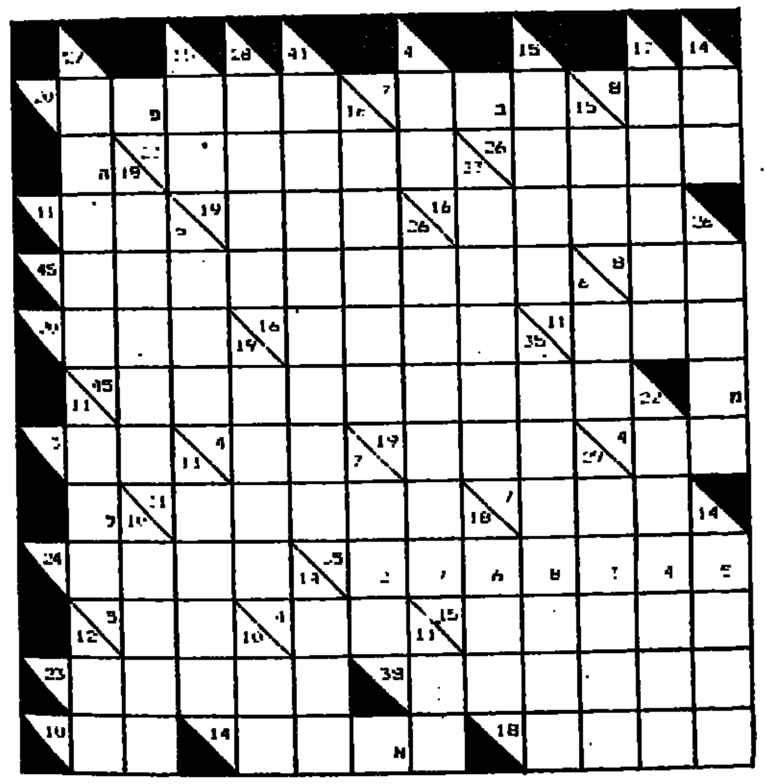

בין הפותרים יוגרל „השמר השני" מאת נעמי שמר.

קשר מסויים

1	פ. אוטול	א	קדמת עדן
2	ל. אוליבר	ב	אריה בחורף
3	ג. דין	ג	הצוקים
4	ג. ווין	ד	צעקות ולחישות
5	פ. ניומן	ה	אלדורדו

עליכם לקשר בין השחקן לבין הסרט בו הופיע.

בין הפותרים יוגרל עוד חוזה המינן משירי נחום חיימן.

הציור השבועי לילד

היכן נחום?

הפתרונות והזוכים

פתרון גליון 1234

● חשבון קטן: 28.

פתרון תשבץ תרתי משמע מס' 199

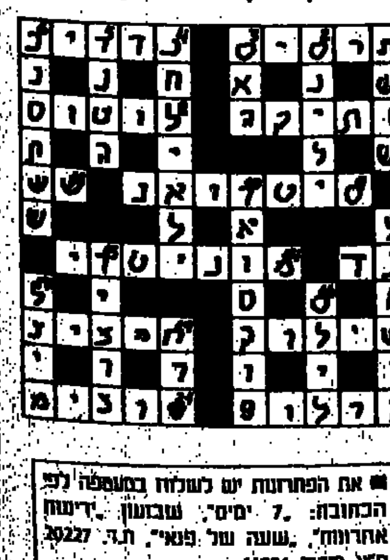

עשר" 25) חד 26) הבל 28) צנון (קר): 29) ציון 30) „קשת" 31) „עת" 32) יוד 33) קום 34) חזון 36) תוך 38) רק 39) גדרתיל 41) „נר" 42) חיש 43) דשא 45) „יבוס" 47) מק 49) „משלי" 51) מצר 52) מחוז 54) רעם 55) „אברהם דוציג".

במאונך: 1) זהם 2) לחשן 3) נע 4) ...

תַּפּוּחַ וָעֵץ

324 לילדים ולהורים

ממדף הספרים

רעש וצילצולים

בני־אדם הם בני־אדם • מאת ניל פל • עברית: רימונה גרסון • איורים: סנדי קליסורד • עיצוב: מירי כהן • עריכה: רות שפירא־סוגטש • 118 עמודים.
הגיע הזמן • מאת מרילין ברנס • תרגמה: רמה יעקבי • איורים: מרתה וסטון • עריכה מדעית: ד״ר יוסף זקבך • עיבוד: אסתר ענר • 130 עמודים • הוצאת פרטא (סידרת ניצנים).

שני הספרים שלפנינו הם חלק מסידרת ספרים הנכתבים בארצות־הברית בידי קבוצת מורים, אמנים וסופרים המתכנסים מדי־פעם כדי לבלות בצוותא ולכתוב ספר לילדים. יש להם תיאוריה העוסקת בתהליך הלמידה, אלא שלא כאן המקום לפרטה. איך שלא יהיה, מוטב שנתחיל מהסוף: אני מבין שהחבר'ה נהנים מהשהות בצוותא, אבל נראה לי שמוטב אם ימצאו לעצמם עיסוק אחר. למה דווקא ספרי ילדים? שיכתבו, למשל, ביוגראפיות של שחקני כדורסל מהליגה המיקצוענית האמריקנית. בזה הם אולי יצליחו יותר.

הספר הראשון, בני־אדם הם רק בני־אדם, מגולל את סיפור התפתחותו הביולוגית של האדם. מדובר בחומר מדעי „כבד" המובא בלשון החבר'ה, בבלאגן מוחלט. אפילו מי שיודע משהו לפני הקריאה, מתקשה למצוא את רגליו ואת ידיו בסבך הפתלתול של הטקסט הצפוף, הטבלאות המשורטטות בקווים עקומים, האותיות הרשומות בכתב־יד רשלני, והציורים המלאים ערב־רב של פרטים שאינם נחוצים להבנה. נראה שמישהו עשה כאן ניסיון רציני לסבך את העניינים כמה שרק אפשר.

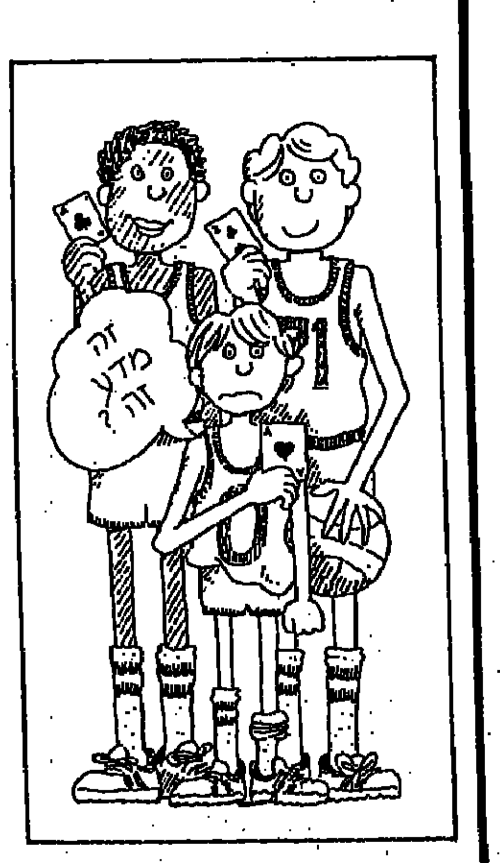

זה מה שקורה, כנראה, כשחוש הומור, המתאים לישיבה סביב מדורה, מועתק אל בין דפיו של ספר. התוצאה, אולי לא היתה גרועה כל־כך, אם היה מדובר בספרי הרפתקאות, אלא שכאן יש לנו עסק עם ספרים המנסים להביא מידע מדעי. יאמר מיד: בטקסט אין טעויות, אבל דווקא משום כך חבל שהעריכה, סדר הבאת הדברים, העיצוב והציורים מונעים את הגישה אל המידע.

הספר השני, הגיע הזמן, מומלץ לדברי העורך המדעי, ד״ר יוסף זקבך, „לצעירים מחוננים ולתלמידים מתבגרים (מה זה?) והוא יכול לספק למורים חומר למחשבה ולהפעלת הכתה". נראה לי שההמלצות הללו ממחישות היטב את טיבו של הספר.

לפנינו רצף של מערכי־שיעור, שהסדר בו הם מובאים נראה לי מיקרי לחלוטין ולא מחייב. מי שיכול להבין חומר המוגש בצורה כזו, הוא באמת מחונן, או שהוא מורה שמכיר את החומר.

באופן טבעי ניתן לצפות, כי ספר העוסק בזמן יהיה מסודר ויושם בו דגש על הדיוק. המציאות שונה לחלוטין: אותיות כתובות בכתב־יעד מרושל, ציורים עמוסים מדי, קווים עקומים. יכול להיות שהדפיסו בטעות את הטיוטות? זה הרושם שמתקבל. העובדות המובאות הן נכונות, אלא שהדרך אליהן חסומה למחצה בתילי־תילים של פרטים מיותרים. חבל.

יבשם עוזר

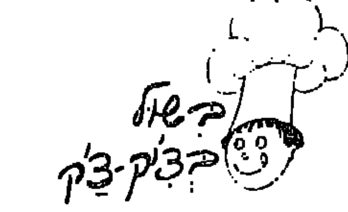

בִּשּׁוּל בְּזִיק־זַק

אֲרוּחַת מְלָכִים

הַמִּצְרָכִים הַדְּרוּשִׁים: 5–6 כַּפּוֹת שֶׁמֶן זַיִת כַּף זַעְתַּר (תַּבְלִין). שֵׁן שׁוּם כְּתוּשָׁה אַחַת (רַק אִם רוֹצִים, אֲבָל מְאֹד כְּדַאי) וּשְׁתֵּי פִּתּוֹת.
נוּ, וְהַהֲכָנָה?
שָׂמִים אֶת הַשֶּׁמֶן עַל צַלַּחַת קְטַנָּה. בְּמֶרְכַּז הַשֶּׁמֶן שָׂמִים אֶת הַזַּעְתַּר וְאִם רוֹצִים גַּם אֶת הַשּׁוּם הַכָּתוּשׁ. בּוֹצְעִים חֲתִיכוֹת מֵהַפִּתָּה וּמְנַגְּבִים אֶת הַשֶּׁמֶן הַמְּתֻבָּל. מִתְעַנְּגִים מִתְעַנְּגִים וְרָצִים לַעֲשׂוֹת עוֹד מָנָה.
אַגַּב, אִם רוֹצִים לַעֲשׂוֹת מֵהָאֲרוּחָה הַזֹּאת

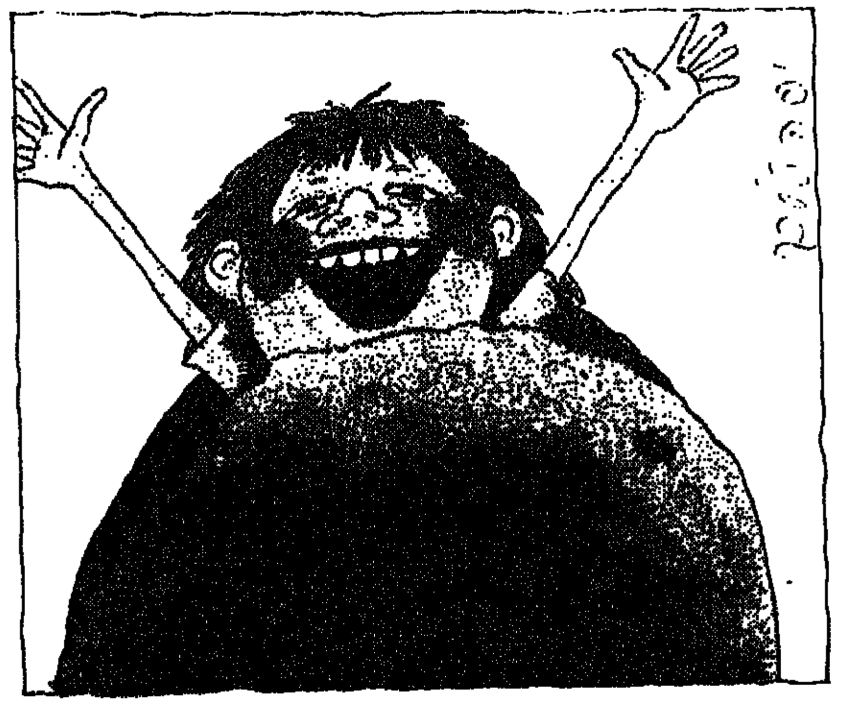

בְּקַיִץ, מַגִּיעוֹת לִי שְׁתֵּי סְטִירוֹת הֲגוּנוֹת עַל שְׁתֵּי הַלְּחָיַיִם, בִּגְלַל הָרַשְׁלָנוּת שֶׁלִּי. כְּבָר שָׁנָתַיִם אֲנִי מוֹסֶרֶת לָכֶם כָּל מִינֵי מַתְכּוֹנִים, וְאַף פַּעַם לֹא זָכַרְתִּי לְסַפֵּר לָכֶם עַל הָאֲרוּחָה הֲכִי טְעִימָה וְהֲכִי קַלָּה בָּעוֹלָם. אָז תִּשְׁמְעוּ:
פֶּסְטִיבָל, אָז תּוֹסִיפוּ לָהּ שְׁתֵּי בֵּיצִים קָשׁוֹת וְעַגְבָנִיָּה אַחַת חֲתוּכָה וּתְחַמְּמוּ אֶת הַפִּתּוֹת. לֹא לִשְׁכֹּחַ לִשְׁלֹחַ לִי נְשִׁיקָה בָּאֲוִיר בְּסוֹף הָאֲרוּחָה, כְּשֶׁעֲדַיִן הַפֶּה שֶׁלָּכֶם מַבְרִיק מֵהַשֶּׁמֶן.

דניאלה שמי

יוֹמָנָהּ שֶׁל אוֹרִית

אֲמֶרִיקָה!

גילה מנה פליישר

דּוֹד פֶּסַח וְדוֹדָה קְלָרָה הִזְמִינוּ אֶת אָחִי לְבַקֵּר אוֹתָם בְּאָמֶרִיקָה! הֵם כְּבָר שָׁלְחוּ לוֹ כַּרְטִיס, וְאֶצְלֵנוּ הַשִּׂמְחָה גְּדוֹלָה: לֹא כָּל נַעַר זוֹכֶה לְהַזְמָנָה שֶׁכָּזוֹ וְעוֹד עַל חֶשְׁבּוֹן הַדּוֹדִים! אָמְנָם, טִיּוּל שֶׁכָּזֶה לֹא הָיָה בְּמִסְגֶּרֶת הַתָּכְנוּנִים הַכַּסְפִּיִּים שֶׁלָּנוּ, אֲבָל לֹא נוֹתַר לָנוּ אֶלָּא לְהָכִין אוֹתוֹ לַדֶּרֶךְ, וּמָה עוֹד, שֶׁהוּא נוֹסֵעַ עַל חֶשְׁבּוֹן הַדּוֹדִים, וְלָנוּ זֶה לֹא עוֹלֶה כֶּסֶף כְּלָל!
הִגַּעְנוּ לְמַסְקָנָה שֶׁהַמִּזְוָדוֹת שֶׁלָּנוּ אֵינָן דַּי יְצוּגִיּוֹת, וְלָכֵן קָנִינוּ לוֹ מִזְוָדָה.
פִּתְאֹם גִּלִּינוּ שֶׁלַּנַּעַר אֵין פִּיגָ'מָה כְּלָל, כִּי הוּא לֹא מַכִּיר חַיָּה כָּזֹאת, אֲבָל אִי אֶפְשָׁר לִשְׁלֹחַ קוֹנְסוּל שֶׁל כָּבוֹד בְּלִי פִּיגָ'מָה! מִכֵּיוָן שֶׁדּוֹד פֶּסַח וְדוֹדָה קְלָרָה הֵם "אַנְשֵׁי הָעוֹלָם הַגָּדוֹל", יָדַעְנוּ שֶׁיֵּשׁ לְהָכִין לוֹ בִּשְׁבִילָם כַּמָּה בְּגָדִים יְצוּגִיִּים. כְּמוֹ שֶׁסִּפַּרְנוּ בָּאָרוֹן, לֹא מָצָאנוּ אֶלָּא גִ'ינְס וְעוֹד גִ'ינְס וְעוֹד 2 חֻלְצוֹת בַּר מִצְוָה, כָּאֵלֶּה "שֶׁל שַׁבָּת", הָרוֹמְזוֹת בַּעֲדִינוּת כִּי הַנַּעַר צָמַח לַגֹּבַהּ. אָז קָנִינוּ לוֹ בִּגְדֵי שַׁגְרִיר, נָאָה וְכָיָאֶה. אָבִי הֶחְלִיט שֶׁכְּדַאי שֶׁכְּבָר יְבַקֵּר גַּם אֶת הַקְּרוֹבִים בְּקָנָדָה וְהוֹסִיף כֶּסֶף לַכַּרְטִיס.
בְּגָדִים שֶׁלּוֹ הָיָה אֶפְשָׁרִי מַקְסִימוּם לְרַחְצָה בְּחוֹף יָם שֶׁל הֶרְצְלִיָּה, עִם הַהוּמוֹר יִשְׂרְאֵלִי, וְלָכֵן קָנִינוּ לוֹ בֶּגֶד יָם חָדָשׁ.
בְּעוֹד לִבֵּנוּ שָׂמֵחַ עַל טִיּוּל הַחִנָּם, קָנִינוּ אַחֲרֵי תִּיק יָד וְתִיק רַחְצָה. הַתִּיקִים שֶׁלָּנוּ כְּבָר אָכְלוּ אֶת אֲבַק הַמִּדְבָּרִיּוֹת בַּמִּלּוּאִים שֶׁל אַבָּא, וְלָכֵן אִלְּצָנוּ רְצוֹנֵנוּ לִקְנוֹת.
וּמַתָּנוֹת? הֲרֵי לֹא נִשְׁלַח אֶת בְּנֵנוּ לְהִתְאָרֵחַ בְּיָדַיִם רֵיקוֹת!
מַתָּנָה לְדוֹד פֶּסַח וּלְדוֹדָה קְלָרָה צְרִיכָה.
מַתָּנָה לְבַת אַסְפַּרְקָה, שֶׁאוּלַי תַּתְרוֹצֵץ אִתּוֹ בִּרְחוֹבֵי אָמֶרִיקָה, צְרִיכָה.
וּמִי יוֹדֵעַ, שֶׁלֹּא נַרְגִּישׁ חוֹלֶה כְּמוֹ עָנִי מִסְכֵּן, צָרִיךְ.
כֶּסֶף לִקְנוֹת מַתָּנוֹת לָאַחִים, לְסַפֵּר שָׁלוֹם בַּבַּיִת, צָרִיךְ (חוּץ מֵהַמִּיץ לִשְׁלֹחַ לְכָל צָרִיךְ).
טוֹב שֶׁלָּנוּ נוֹסֵעַ לְטִיּוּל חִנָּם (אִם מִישֶׁהוּ מוּכָן לַעֲזֹר לָנוּ בְּהַלְוָאָה קְטַנָּה).

וִיוֹן הַמִּשְׁמָר

★ חָכְמַת אָדָם תָּאִיר פָּנָיו.
מִשְׁלֵי

★ הַכּוֹזֵב – זֶה דַּרְכּוֹ – שֶׁיַּחְשֹׁב שֶׁכֻּלָּם כּוֹזְבִים כָּמוֹהוּ.
אַבְּרַבְנְאֵל

מדף הצעצועים

במו הליקופטר

מה שלא נעשה בחלקים הקטנים של משחקי ההרכבה, כמה שנאסוף עד הסוף, תמיד יימצא לפחות עוד חלק אחד מתחת לאחר הרהיטים הכבדים שמוזזים אותם רק פעם פעמיים בשנה. לבקש מן הפעוט שלא יפוזר? נו, באמת. הרי נשלול ממנו את מחצית ההנאה ממשחק בחלקים קטנים וצבעוניים! ובכן, מלבד תפילה ותקווה שלא נמעד על קוביית פלסטיק, לא נשבור אחת מהן לחלקיקים קטנטנים וגם לא נמצא אותה בשעת נקיון הפסח, אין עוד מה לעשות. לא בדיוק.

לאחרונה גילינו פתרון מבריק ומיובא של חברת „מטאדור": שטיח־משחק, שהוא גם תיק איחסון. פורשים על הריצפה את השטיח, שקוטרו כמטר והוא עשוי חומר פלסטי חזק להפליא (לא נקרע למרות משיכות חזקות ופרובוקטיביות) ומניחים את כל הצעצועים, קטנים וגדולים. השטיח מעוטר ציורים עליזים ומסביבו תורים עטורי טבעות מתכת, בתוכם מושחל חבל ארוך וחזק. כשהילד מסיים את המשחק, מושכים בקלות את החבלים משני צדדים כמו ידיות, והשטיח על כל מה שבתוכו הופך להיות תיק. אפשר לסגור ולהניח בצד, אפשר אפילו לתלות על תלי בקיר או בתקרה, עד המשחק הבא. יופי אמיתי. המחיר 16.50 ש"ח, נכון ליוני.

לחברת „מטאדור", שכבר סיפרנו על נפלאות משחקי־ההרכבה שלה, יש גם סידרת צעצועי עץ לתינוקות, ואלה לא הלהיבו אותי הפעם:

משחק לתליה על המיטה – אנשי־עץ קטנטנים, אותם משחילים על חבלים קצרים משני צדיו של לוח עץ מלפני ותולים על מיטת התינוק. התוצאה לא מי יודע מה. מוצלח יותר – משחק דחיפה בעל גלגלים עגולים לתינוק המתחיל לזחול. איכות הביצוע גבוהה. אפילו ידית האחיזה מותאמת ונוחה לתפיסה בידי הפעוט בן השנה. אם יש אח או אחות גדולים יותר בבית, מומלץ לכבד אותם במלאכת הרכבת המשחק. המחיר: 34.50 ש"ח, נכון ליוני.

שושנה חן

ודאו את עצמכם בשנה הבאה - למדו מקצוע או שפה!

מדור לימודים

בגרות
גזור, שמור ובדוק
אנגלית ומתמטיקה לבגרות בהצלחה מלאה
נפתחים קורסי ערב מזורזים במקצועות אנגלית ומתמטיקה למועדי ינואר 88 ויוני 88
מ.י.ל. מכון ישראלי למינהל

עיצוב אופנה
עיצוב אופנה

המכון להכשרה מקצועית

תמלילנות קלדנות
גם את יכולה להרויח 1200 ש"ח בחודש, כתמלילנית או קלדנית

מ.י.ל. מכון ישראלי למינהל

ניהול משרד

מנהלות משרד
מכון ישראלי למי

הנהלת חשבונות
דרושים מנהלי חשבונות
חסרים יותר מ-500 מנהלי חשבונות מדופלמים
מ.י.ל. מכון ישראלי למינהל

מזכירות רפואית
גם מזכירה רפואית וגם מזכירה בכירה בקורס אחד

מכון ישראלי למינהל

עיצוב פנים
עיצוב פנים
כולל תכנון ועיצוב

מכון להכשרה מקצועית

יעוץ מס
יעוץ מס - המקצוע המבוקש היום.
מכון ישראלי למינהל

גרפיקה
גרפיקה
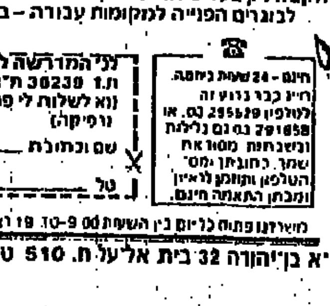
ת"א בן־יהודה 32 בית אל־על ח. 510 טל. 295529

השכלה בכתב
גרפיקה וציור